

ΣΥΝΤΟΜΗ ΜΕΘΟΔΟΣ ΕΚΜΑΘΗΣΗΣ ΑΡΒΑΝΙΤΙΚΗΣ-ΠΕΛΑΣΓΙΚΗΣ
ΓΛΩΣΣΑΣ ΜΕ ΑΣΚΗΣΕΙΣ ΑΝΕΥ ΔΙΔΑΣΚΑΛΟΥ

Η ΓΛΩΣΣΑ ΤΩΝ ΘΕΩΝ

ΓΚΛΙΟΥΧΑ Ε ΠΕΡΕΝΤΙΒΕΤ

Σπ.Ε.Σιτογεωργόπουλος

Σάλεσι Αττικής, Νοε 2017

ΑΦΙΕΡΩΣΗ

Εν Σάλεσι Αττικής, Νοε 2017.

Αφιερώνω την παρούσα εργασία στους Γονείς μου, Επαμεινώνδα και Αντωνία και στη γιαγιά μου Μαρία Λέκα που με βοήθησαν στα πρώτα μου βήματα στην Αρβανίτικη γλώσσα. Στο Γεώργιο Ι. Καστριώτη (1405-1468- Εξώφυλλο), Άρχοντα των Αρβανιτών, στους συμπολεμιστές και συμμάχους του, της Μπέσας-Συμμαχίας του Αλεσίου (2 Μαρ 1444), που αντιστάθηκαν μέχρι τελευταίας ρανίδος στο σκοταδισμό. Επίσης σε όλους τους Ηρωικούς και αδικημένους Αρβανίτες Αγωνιστές Προγόνους μας, πολλοί εκ των οποίων δολοφονήθηκαν και διώχθηκαν από το σάπιο, δόλιο, προδοτικό και ανθελληνικό πολιτικό κατεστημένο. Ας γίνει η παρούσα εργασία, μια σπίθα για να ανάψει ο πυρσός της δικαίωσης, που θα δείξει στις νέες ψυχές τη συνέχεια της οδού της Επανάστασης του 1821, η οποία έμεινε ανολοκλήρωτη...

ΣΥΝΤΟΜΗ ΜΕΘΟΔΟΣ ΕΚΜΑΘΗΣΗΣ ΑΡΒΑΝΙΤΙΚΗΣ-ΠΕΛΑΣΓΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ ΜΕ ΑΣΚΗΣΕΙΣ ΑΝΕΥ ΔΙΔΑΣΚΑΛΟΥ

Η ΓΛΩΣΣΑ ΤΩΝ ΘΕΩΝ*

ΓΚΛΙΟΥΧΑ Ε ΠΕΡΕΝΤΙΒΕΤ

*«Όταν ο Όμηρος οποιαδήποτε λέξη ανάγη εις την γλώσσαν των Θεών, εννοεί οτι αυτή η λέξη ήταν παναρχαία, Πελασγική.»

(σελ. ζδ'. Παύλου Καρολίδου καθηγητού ιστορίας Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών. Εισαγωγή στην Ιστορία του Ελληνικού Έθνους.

Κ.Παπαρρηγοπούλου. Από των αρχαιοτάτων χρόνων μέχρι του 1930. Έκδοσις 6^η εικονογραφημένη (Εκατονταετηρίδος). Τόμος πρώτος. Μέρος Α'. Εκδοτικός οίκος Ελευθερουδάκη Α.Ε. Εν Αθήναις. 1930.)

Επιτρέπεται και ενθαρρύνεται η μερική ή ολική ανατύπωση, έκδοση, αντιγραφή κλπ. Καθώς και η ταχεία διάδοση της παρούσης εργασίας δια παντός διαθέσιμου μέσου, εντύπου ή ηλεκτρονικού. Επίσης η τυχόν τροποποίηση αναλόγως των τοπικών ιδιοματισμών. Δεν απαιτείται η άδεια του συγγραφέως. Τα πνευματικά δικαιώματα ανήκουν:

Α. Στους αιμνήστους: Γενικό Αρχίατρο του Βασιλικού Πολεμικού Ναυτικού, Κάρολο Ρεϋνόλδο, και στον Ιατρό Ιάκωβο Θωμόπουλο, συντάξαντες τις μελέτες-γραμματικές «Πελασγικά, Η διάλεκτος του Στόλου, Ύδρας, Πόρου, Σπετσών, 1855» και «Πελασγικά, ήτοι περί της γλώσσης των Αρχαίων Πελασγών, 1912», αντιστοίχως, απο τις οποίες ο συγγραφέας άντλησε τον όγκο των στοιχείων.

Β. Στους Ηρωικούς Προγόνους μας, οι οποίοι κράτησαν σαν πυρωμένο κάρβουνο στα χέρια τους, την Πανάρχαια και Ιερή Γλώσσα των Σοφών Πελασγών, για να την παραδώσουν σε εμάς.

Σπ. Ε. Σιτογεωργόπουλος

Επίλαρχος ε.α.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ας κάνει στον εαυτό του ένα ερώτημα ο αναγνώστης: Εάν δε γνωρίζει μια γλώσσα και θέλει να τη μάθει, αρκεί ένα λεξικό? Η απάντηση είναι αρνητική, διότι θα μάθει πιθανόν μερικές σκόρπιες λέξεις με απομνημόνευση και μόλις ένας συνομιλητής του, γνώστης της γλώσσας, του μπερδέψει λίγο τους χρόνους, τις πτώσεις κλπ, τότε ο μαθητευόμενος θα κολλήσει και δε θα μπορεί να συνεχίσει τη συνομιλία. Αυτό σκεφτήκαμε κι εμείς για την Αρβανίτικη και προχωρήσαμε στην παρούσα εργασία. Υπάρχουν ήδη αξιόλογα λεξικά που κυκλοφορούν στο εμπόριο για τα Αρβανίτικα των περιοχών μας, αλλά μια μέθοδος εκμάθησης δεν υπήρχε, ούτως ώστε να γίνει μια ολοκληρωμένη προσπάθεια.

Από πλευράς πολιτείας δε βλέπαμε να συγκινείται κανένας για να μάθει στη νέα γενιά τη γλώσσα η οποία βρίσκεται σε κίνδυνο εξαφάνισης. Οι σύγχρονοι, βεβαίως ερευνητές, όπως ο Νέστωρ της Αρβανιτιάς Καθηγητής κ. Γ. Μίχας, ο Ακαδημαϊκός κ. Τ. Γιοχάλας κλπ, προωθούν και συμβάλλουν με τις ανεπιτήμητες εκδόσεις και τις γνώσεις τους στη διατήρηση της γλώσσας και της παράδοσής μας. Οι πολιτιστικοί φορείς των Αρβανιτών συντηρούν επίσης, με εξαιρετικές προσπάθειες, την λαογραφική παράδοση προβάλλοντας τις παραδοσιακές ενδυμασίες, συνταγές μαγειρικής κλπ. Οι δε μουσικοί, όπως οι περίφημοι Μπρέμπος, Πανουργιάς, Λάλεζας κλπ, το Αρβανίτικο τραγούδι, όμως, καιά τα ψέμματα, οι ακροατές τους πολλές φορές δεν καταλαβαίνουν το νόημα των στίχων τους. Πιστεύουμε ότι η γλώσσα αποτελεί αναπόσπαστο κομμάτι της πολιτιστικής μας κληρονομιάς, που μαζί με το τραγούδι, τη φορεσιά, τη μαγειρική κλπ, συνθέτουν ένα ολοκληρωμένο και αδιάσπαστο σύνολο. Για μας το σημαντικότερο κομμάτι είναι η γλώσσα, διότι εισχωρεί και μέσα στη μουσική και μέσα στη φορεσιά και μέσα στη μαγειρική και τα εξηγεί. Περιέχει δε τους νοητικούς κλειδάριθμους και τις δονήσεις που συνδέουν τον Αρβανίτη με τα Ιερά και Πάτρια των προγόνων του και ελευθερωτών της νεωτέρας Ελλάδος και κατ' επέκταση των πανάρχαιων Πελασγών, πατέρων των Ελλήνων (αντί προλόγου, επισυνάπτουμε στην παρούσα εργασία μας, παλαιότερο άρθρο μας δημοσιευθέν διαδικτυακώς, περί Πελασγών και της γλώσσας τους). Οι γραμματικές του Ρεϋνόλδου και του Θωμόπουλου, λόγω της αρχαϊκής καθαρεύουσας ή των λατινικών που χρησιμοποιούσαν, ήταν δυσανάγνωστες από τη νέα γενιά, άλλωστε η γραμματική πάλι δεν αποτελεί μέθοδο εκμάθησης. Από τη στιγμή που ο αναγνώστης πάρει στα χέρια του το παρόν κλειδί, που του ανοίγει τις Πύλες για να εντρυφήσει στα μυστικά της γλώσσας μας, θα διαπιστώσει πως κάθε άλλο παρά ένα απλό φολκλόρ είναι, που ορισμένοι θέλουν διακαώς να ξεχαστεί (γιατί άραγε?). Πρόκειται για μια σφιχτοδεμένη και πλήρη γλώσσα που μπορεί να λειτουργήσει αυτοτελώς για καθημερινή συνεννόηση, και δε θα μπορούσε

να ήταν αλλιώς η γλώσσα των δίων (=σοφών, κατά τον Όμηρο) Πελασγών, των αναπτυσσάντων το λαμπρό Προελληνικό Πολιτισμό της Προϊστορίας μας. Ο γνωρίζων Αρχαία Ελληνικά, θα διαπιστώσει ότι η Αρβανίτικη, φυσικώς λόγω ως Πελασγική, έχει περισσότερη σχέση με την Αρχαία Ελληνική, παρά η Νέα Ελληνική με την Αρχαία Ελληνική. Διατηρεί αρχαίες μορφές έκφρασης, που έχουν καταργηθεί από τη χιλιοσακατεμένη θυγατέρα της, τη Νέα Ελληνική. Για παράδειγμα οι καταλήξεις -ν της αιτιατικής, η δοτική, το απαρέμφατο κλπ. Η Νέα Ελληνική βεβαίως υπερέχει σε λέξεις που αποδίδουν την τεχνολογία ή υψηλότερες φιλοσοφικές έννοιες κλπ. Η Αρβανίτικη είναι λιτή, δωρική, εκφράζουσα τον καθημερινό βίο των ανθρώπων που τη μιλούσαν. Επίσης θα διαπιστώσει, ότι μπορεί να μάθει πιο εύκολα οποιαδήποτε Ευρωπαϊκή γλώσσα.

Η παρούσα μέθοδος για να λειτουργήσει, απαιτεί την προμήθεια ενός καλού λεξικού από αυτά που ήδη κυκλοφορούν στην αγορά, αλλιώς ο αναγνώστης θα έχει φτωχό λεξιλόγιο και η προσπάθειά του θα μείνει ημιτελής. Ο σκοπός της δεν είναι να μάθει τη σημασία των λέξεων στον αναγνώστη, αλλά να τον μυήσει στα μυστικά του μηχανισμού της γλώσσας. Δεν κάναμε τίποτα άλλο, από το να αναλύσουμε και να αποδόσουμε στη Δημοτική τα στοιχεία του Ρεϋνόλδου και του Θωμόπουλου και πάλι όχι όλα διότι ένα μέρος τους ήταν δυσνόητο ή δυσανάγνωστο. Τουλάχιστον προσπαθήσαμε να καλύψουμε ένα 90%. Επίσης προσθέσαμε στοιχεία που με πολύ κόπο είχαμε συγκεντρώσει από την περιοχή μας. Το εάν το καταφέραμε, εναπόκειται στο σεβαστό αναγνώστη να το κρίνει. Η μέθοδος αποτελείται από 24 κεφάλαια αλληλένδετα μεταξύ τους, έτσι ώστε το επόμενο να αποτελεί συνέχεια του προηγούμενου. Περιέχει σε κάθε κεφάλαιο απλές ασκήσεις εξοικίωσης με τις λύσεις τους για επαλήθευση. Η μέθοδος θα διανεμηθεί δωρεάν διαδικτυακώς για τους κάτωθι λόγους:

A. Ο συγγραφέας πιστεύει ότι μεταξύ αυτού και του αναγνώστη δεν πρέπει να μεσολαβήσει, στη συγκεκριμένη περίπτωση, το χρήμα. Εάν συνέγραφε λεξικό ή μια απλή γραμματική, θα τα χρέωνε. Τα κλειδιά όμως που ανοίγουν τις Πύλες της Αρβανίτικης γλώσσας, πρέπει να τα έχουν όλοι. Η δε στοιχειώδης παιδεία πρέπει να διατίθεται δωρεάν στο λαό.

B. Η σύγχρονη τεχνολογία, θα εξασφαλίσει την άμεση πρόσβαση και την αστραπιαία διάδοση σε συγγενείς και φίλους στην Ελλάδα και στο εξωτερικό και βέβαια με ένα απλό στικάκι μπορεί έναντι χαμηλού κόστους να εκτυπωθεί σε οποιοδήποτε φωτοτυπείο.

Τέλος, η παρούσα εργασία, ως ανθρώπινο δημιούργημα, ενδεχομένως να περιέχει και ατέλειες. Καλούνται λοιπόν, όλοι οι γνώστες της Αρβανίτικης να ομορφύνουν το παρόν οικοδόμημα, προβαίνοντας σε ελέγχους, συμπληρώσεις, τυχόν διορθώσεις κλπ, πριν τη διανείμουν. Άλλωστε αντικατοπτρίζει τη διάλεκτο όπως αυτή ομιλείται στα χωριά της ΒΑ Αττικής και συγκεκριμένα στο τόξο Οινόφυτα-Αυλώνα-Βαρνάβα. Για παράδειγμα η λέξη «μέσα» στα χωριά μας λέγεται μπ'ρδα, και αλλά στην περιοχή Χασάς λέγεται μ'ντα. Επομένως ο γνωρίζων τη διάλεκτο της περιοχής του, μπορεί εύκολα να μετατρέψει το PDF σε Word στον υπολογιστή του, μέσω καταλλήλων διαδικτυακών μετατροπών και να κάνει τις απαραίτητες διορθώσεις πριν τη διανείμει. Σε κάθε περίπτωση, ο συγγραφέας θα είναι διαθέσιμος στο email: sitos2@hotmail.gr για τυχόν απορίες ή διευκρινήσεις.

Καλή ανάγνωση!

ΑΡΒΑΝΙΤΗΣ ΠΟΛΕΜΙΣΤΗΣ. ΗΑΑΓ 1861. ΜΟΥΣΕΙΟ ΜΠΕΝΑΚΗ

ΠΡΟΦΟΡΑ

Πολύ σημαντικό ρόλο στην Αρβανίτικη, παίζει η προφορά. Γι' αυτό χρησιμοποιούμε κάποιους συνδυασμούς γραμμάτων που θα εξηγήσουμε εδώ και ο αναγνώστης πρέπει να μάθει να προφέρει, πριν προχωρήσει παρακάτω.

K: όπως στη λέξη κάρο

Kk: ο συνδυασμός κ+υ όπως στη λέξη κυάλια

Λ: ο συνδυασμός λ+ι όπως στη λέξη λιαστό, η γλώσσα πίσω στον ουρανίσκο

Λλ: όπως στη λέξη λάμπα, η γλώσσα μπροστά στον ουρανίσκο

N: όπως στη λέξη ναυτικό, η γλώσσα μπροστά στον ουρανίσκο

Nv: ο συνδυασμός ν+ι, όπως στη λέξη λεμόνι, η γλώσσα πίσω στον ουρανίσκο

P: ρο σε ένα χρόνο

Pρ: ρο σε δύο χρόνους, διπλάσια διάρκεια

Σ: όπως στη λέξη Σάββατο, η γλώσσα μπροστά στον ουρανίσκο

Σσ: ο συνδυασμός σ+ι όπως στη λέξη φαράσι, η γλώσσα πίσω στον ουρανίσκο

' : απόστροφος σημαίνει βραχύ ε σε μισό χρόνο και προφορά μεταξύ α και ε

ΣΥΛΛΑΒΙΣΜΟΣ-ΧΡΟΝΟΙ-ΤΟΝΙΣΜΟΣ

Ο αναγνώστης πρέπει να μάθει στην αρχή να προφέρει τα Αρβανίτικα αργά, να μη βιάζεται και να τα συλλαβίζει μετρώντας χρόνους. Τονίζουμε τη λέξη, εκεί που υπάρχει ο τόνος.

Ο ΑΠΟΣΤΡΟΦΟΣ ΜΕΤΡΑΕΙ ΧΡΟΝΟ= ΣΥΛΛΑΒΗ

Όταν βλέπουμε π.χ. τη λέξη μπ'νετ' = γίνεται. Αυτή δεν προφέρεται μπνεντ και τέλος. Τι κάνουμε? Μετράμε πόσους απόστροφους έχει η λέξη? Δύο και μία συλλαβή = ΤΡΕΙΣ ΧΡΟΝΟΥΣ- ΤΡΕΙΣ ΣΥΛΛΑΒΕΣ. Βοηθάει αν σηκώσουμε το χέρι και μετράμε όπως στη μουσική ένα χρόνο στη θέση (κάθοδο χεριού) και ένα στην άρση (άνοδο χεριού). Επομένως η λέξη μας πρέπει να προφερθεί με τρεις χρόνους συλλαβές ως εξής:

ΜΠε' - ΝΕ- Τε, αργά, το δε έψιλον (απόστροφος) είπαμε με προφορά μεταξύ α και ε και όσο το δυνατόν σύντομο. Τα πιο μεγάλα θέματα ή τις καταλήξεις, όταν μπορούν να κοπούν τα συλλαβίζουμε και μετράμε χρόνους.

Π.χ.

Σσ'Μίτρι= Άγιος Δημήτριος. Δεν προφέρεται σμίτρι και τέρμα. Έχει έναν απόστροφο και δύο συλλαβές (στην κατάληξη)= ΤΡΕΙΣ ΣΥΛΛΑΒΕΣ-ΧΡΟΝΟΙ. Επομένως:

ΣΣε-ΜΙ'-ΤΡΙ

Το ρήμα Ζ' = πιάνω ή Λ' = αφήνω για παράδειγμα θα προφερθούν ως Ζέ και Λιέ με βραχεία αλλά τονισμένα έψιλον και λάμδα με τη γλώσσα πίσω όπως έχουμε πει.

Για να δούμε ένα πιο δύσκολο κλασσικό λογοπαίγνιο των παιδικών μας χρόνων που λέγαμε ότι ήταν η μεγαλύτερη Αρβανίτικη λέξη χωρίς φωνήεντα:

Κ'μπ'σστρ'μπ'ρ'= στραβοπόδης, στραβοκάνης. Πέντε απόστροφοι (χωρίς άλλη ξεχωριστή συλλαβή)= ΠΕΝΤΕ ΣΥΛΛΑΒΕΣ-ΧΡΟΝΟΙ.

Κε-ΜΠε-ΣΣΤΡέ-ΜΠε-Ρε και ούτω καθ'εξής.

Ζητούμε την κατανόηση του αναγνώστη, διότι θα πρέπει να ξέρει ότι η πανάρχαια Αρβανίτικη-Πελασγική, έχει και άλλες λεπτομέρειες όσον αφορά την προφορά, τις οποίες δεν τις έχουμε συμβολίσει. Αυτό το κάναμε διότι εκτιμήσαμε ότι η μέθοδος θα «φορτωνόταν» με τόσα σύμβολα που θα γινόταν κουραστική και θα ξέφευγε από το σκοπό της που δεν είναι ο του λεξικού, αλλά η κατανόηση του μηχανισμού σύνταξης.

Π.χ. στη λέξη η πόρτα= ντέρα, το ντ είναι απλό οδοντικό σύντομο d, όπως στο αγγλικό door. Ενώ στη λέξη ντονι'χέρ'= καμιά φορά, το ντ είναι πιο μακρύ, νδονι'χέρ'.

Προηγείται δηλαδή ένα ακόμα ν πριν το d. Εμείς το έχουμε παραλείψει για λόγους ευκολίας και συμβολίζουμε και τις δύο λέξεις με απλό ντ. Έχουμε συμπεριλάβει μόνο τα απολύτως απαραίτητα σύμβολα που κρίναμε απαραίτητα για να προχωρήσουμε.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ 1^{ΟΝ}

Τα δύο βασικά θεμέλια της γλώσσας είναι:

Α. Το ουσιαστικό. Γι'αυτό το έχουμε 1^ο κεφάλαιο. Αν ο εκπαιδευόμενος μάθει να αναγνωρίζει το γένος του ουσιαστικού (αρσενικό ή θηλυκό) από την κατάληξή του που χρησιμεύει σαν άρθρο, τότε είμαστε στο σωστό δρόμο. Αν όχι, τότε δε θα μπορέσει να προχωρήσει παρακάτω δηλαδή να το κλίνει, να προσαρμόσει αντωνυμίες, επίθετα κλπ.

Β. Το ρήμα. Από το 8^ο κεφάλαιο ξεκινά η ανάλυση των ρημάτων, στην ουσία το β' μέρος της παρούσης μεθόδου. Το ρήμα είναι η βάση μιας ολοκληρωμένης πρότασης. Όταν ο εκπαιδευόμενος βλέπει μια πρόταση, η πρώτη δουλειά που πρέπει να κάνει είναι να βρει το ρήμα και να το αναλύσει, σε τι χρόνο, πρόσωπο, φωνή είναι και μετά τις λέξεις που εκφράζουν μέσα στην πρόταση το υποκείμενο που ενεργεί και το αντικείμενο (αν υπάρχουν ή αν υπονοούνται) που μεταβιβάζεται (αν μεταβιβάζεται) η ενέργεια. Οι υπόλοιπες λέξεις είναι απλώς «στολίδια» που δίνουν περισσότερο «χρώμα» στην πρόταση π.χ. επίθετα, επιρρήματα κλπ.

ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΟ

ΣΗΜΕΙΟΝ ΚΛΕΙΔΙ : Να αναγνωρίσουμε εάν το ουσιαστικό είναι θηλυκό η αρσενικό γένος από το άρθρο του (κατάληξη).

Το άρθρο μπαίνει πάντοτε στο τέλος σαν ουρά (κατάληξη) του ουσιαστικού στον οριστικό τύπο ονομαστικής ενικού. Στη συνέχεια θα εξηγήσουμε τι σημαίνει οριστικός και αόριστος τύπος, ενικός και πληθυντικός αριθμός και η κλίση των πτώσεων ονομαστική, γενική, δοτική, αιτιατική. Τα περισσότερα ουσιαστικά, πάντως, στην Αρβανίτικη είναι θηλυκού γένους.

Χωρίζουμε τα ουσιαστικά σε τέσσερις μεγάλες ομάδες ανάλογα με το άρθρο τους, δηλαδή την κατάληξή τους στον **οριστικό** τύπο ονομαστικής ενικού.

A. Τα θηλυκά λήγοντα σε $-α$.

α. Λήγοντα στον **αόριστο** τύπο σε βραχύ ε συμβολιζόμενο με απόστροφο '.

Βάιζ' = κοπέλα , βάιζα = η κοπέλα

β. Λήγοντα στον **αόριστο** τύπο σε σε τονισμένο -ι

Σστ'πί = σπίτι , σστ'πί**α** = το σπίτι

Β. Τα θηλυκά λήγοντα σε -ια ή -για (άτονο).

Λούλε = λουλούδι , λούλι**α** (και λούλε**για**) = το λουλούδι

Γ. Τα αρσενικά λήγοντα σε -ι

Μάλ = βουνό , μάλι = το βουνό

Δ. Τα αρσενικά λήγοντα σε -ου.

Κραχ = βραχίων , κράχ**ου** = ο βραχίων

ΕΞΑΙΡΕΣΕΙΣ: Υπάρχουν όμως λίγες εξαιρέσεις που είναι ανώμαλα ουσιαστικά και αλλάζουν το θέμα τους στον οριστικό τύπο.

ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ:

Κρούα = βρύση , κρούι = η βρύση

Προύα = ρέμα , προύι = το ρέμα

Κρήε = κεφάλι , κρέου = το κεφάλι κλπ.

Επίσης ανδρικά ονόματα όπως: Γιώργ**οα** = ο Γιώργος.

Βλέπουμε πως στην Αρβανίτικη πολλά ουσιαστικά ενώ στην πραγματικότητα σημαίνουν κάτι το «αρσενικό» ή «ουδέτερο», γραμματικώς εκφέρονται σα θηλυκά. Θα συναντήσουμε και το αντίστροφο.

Μια ιδιαίτερη κατηγορία που θα τη συναντήσουμε όμως σπάνια, είναι τα ουδέτερα ουσιαστικά. Αυτά λήγουν σε -τ', ή -ιτ και μπροστά παίρνουν άρθρο τ'. Συνήθως παράγονται από επίθετα και εκφράζουν μη υλικές έννοιες.

Π.χ.

Τ' φτόχ'τ' = το κρύο

Τ' δέμπουριτ' = ο πόνος κλπ

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

Βρείτε τι γένους είναι τα κάτωθι ουσιαστικά και μετατρέψτε τα στην αόριστη μορφή χωρίς άρθρο.

Γιρούαϊα = η γυναίκα, η σύζυγος

Νούσια = η νύφη

Μάτσια = η γάτα

Δέλπ'ρα = η αλεπού

Βέρα = το κρασί, το καλοκαίρι

Κρίπα = το αλάτι

Νιερίου = ο άνθρωπος

Κάου = το βόδι

Ντιέλλι = ο ήλιος

Κούρμι = το κορμί

Βέντι = ο τόπος, το μέρος

Φίκου = το σύκο

Ζόγκου = το πουλί

Κατούντι = το χωριό

Μόλλα = το μήλο

Ντάρδα = το αχλάδι

Τράστα = η μάλλινη τσάντα (και τράστι έχει καταγραφεί)

Κλίσσα = η εκκλησία

Μπούρρι = ο άνδρας, ο σύζυγος

Άρα = το χωράφι

Κκένι= ο σκύλος

Κ'νγκα = το τραγούδι

Πρίφτι= ο παπάς

Περεντία= ο Θεός

Ρρούγκα= ο δρόμος

Χέρα= η φορά (νι' χέρ'= μια φορά)

Μπούκα= το ψωμί

Γκούρι= η πέτρα

Δέου= η γη

Σσ'ντέτι = η υγεία

Φάτι = η τύχη

Παρμέντ'α= το αλέτρι

Ντιάθι= το τυρί

Πούλα= η κότα

Μ'νάτι= η αμαρτία

Ν'μα= η κατάρα (Νέμεσις)

ΛΥΣΕΙΣ

Γιρούα = θηλυκό , γυναίκα

Νούσε = θηλυκό , νύφη

Μάτσσε = θηλυκό , γάτα

Δέλπ'ρ' = θηλυκό , αλεπού

Βέρ' = θηλυκό , κρασί , καλοκαίρι

Κρίπ' = θηλυκό , αλάτι

Νιερί = αρσενικό , άνθρωπος

Κα = αρσενικό , βόδι

Ντιέλλ = αρσενικό , ήλιος

Κούρμ = αρσενικό , κορμί

Βεντ = αρσενικό , μέρος , τόπος

Φίι = αρσενικό , σύκο

Ζόγκ = αρσενικό , πουλί

Κατούντ = αρσενικό , χωριό

Μόλλ' = θηλυκό , μήλο

Ντάρδ' = θηλυκό , αχλάδι

Τράστ' = θηλυκό , μάλλινη τσάντα

Κλίσσ' = θηλυκό , εκκλησία

Μπούρρ = αρσενικό , άνδρας

Άρ' = θηλυκό , χωράφι

Κιεν = αρσενικό, σκύλος

Κ'νγκ' = θηλυκό, τραγούδι

Πρίφτ = αρσενικό, παπάς

Περεντί = θηλυκό, Θεός

Ρρούγκ' = θηλυκό, δρόμος

Χέρ' = θηλυκό, φορά

Μπούκ' = θηλυκό, ψωμί

Γιούρ = αρσενικό, πέτρα

Δέ = αρσενικό, γη

Σσ'ντέτ = αρσενικό, υγεία

Φατ = αρσενικό, τύχη

Παρμέντ' = θηλυκό, αλέτρι

Ντιάθ' = αρσενικό, τυρί

Πούλ' = θηλυκό, κότα

Μ'ιάτ = αρσενικό, αμαρτία

Ν'μ' = θηλυκό, κατάρρα

ΠΡΩΤΟΤΥΠΟ

ПРОТОТІП

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ Ο ΜΕΓΑΣ

Πελασγική Γλώσσα, και αυταίς ή ανδρειότερα Πελασγική
 φυλή, ή φυλή τών γιγάντων και τιτάων' και μήν άμφισβόλησι
 ποσώς, ότι αύτή έστιν ή φυλή ή άπαρτιζουσα άλλοτε τής Ελλά-
 μας φάλαγγας τής Μακεδονίας, αίτιναι άνέδειξαν μέγαν τόν Μα-
 κεδόνικ' Αλέξανδρον'

ΖΩΤΟΣ ΜΟΛΟΣΣΟΣ «ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΑΙ ΜΕΛΕΤΑΙ» 1875 ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΝ ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΩΝ.

Η ΙΛΛΥΡΙΚΗ ΕΙΝΑΙ Η ΑΝΔΡΕΙΩΤΕΡΗ ΠΕΛΑΣΓΙΚΗ ΦΥΛΗ ΤΩΝ ΓΙΓΑΝΤΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ
 ΤΙΤΑΝΩΝ, Η ΑΠΑΡΤΙΖΟΥΣΑ ΤΙΣ ΙΛΛΥΡΙΚΕΣ ΦΑΛΑΓΓΕΣ ΤΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ ΠΟΥ
 ΑΝΕΔΕΙΞΑΝ ΜΕΓΑ ΤΟΝ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ 2^{ΟΝ}

Ο ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ

ΣΗΜΕΙΟΝ ΚΛΕΙΔΙ : Να απομνημονεύσουμε τις καταλήξεις των ουσιαστικών σε κάθε μια από τις τέσσερις κατηγορίες. Θα παρατηρήσουμε ότι το «τ'» μας δίνει σήμα ότι το ουσιαστικό βρίσκεται στον οριστικό τύπο του πληθυντικού.

A. Τα θηλυκά λήγοντα σε -α.

α. Λήγοντα στον **αόριστο** τύπο σε βραχύ ε συμβολιζόμενο με απόστροφο '.

Βαίζ' = κοπέλα , βάιζα = η κοπέλα , βάιζα = κοπέλες , βάιζατ' = οι κοπέλες

Και

Χουντ' = μύτη , χούντα = η μύτη , χούντ' = μύτες , χούντ'τ' = οι μύτες

β. Λήγοντα στον **αόριστο** τύπο σε σε τονισμένο -ι

Σστ'πί = σπίτι , σστ'πία = το σπίτι , σστ'πί = σπίτια , σστ'πίτ' = τα σπίτια

B. Τα θηλυκά λήγοντα σε -ια ή -για (άτονο).

Λούλε = λουλούδι , λούλια (και λούλεγια) = το λουλούδι , λούλε = λουλούδια , λούλετ' = τα λουλούδια.

Γ. Τα αρσενικά λήγοντα σε -ι

Μάλ = βουνό , μάλι = το βουνό , μάλε = βουνά , μάλετ' = τα βουνά

Και

Κιέν = σκύλος , κιένι = ο σκύλος , κιέν' = σκύλοι , κιέντ' = οι σκύλοι

Με λίγες εξαιρέσεις όπως:

Τριμ = παληγάρι , τρίμι = το παληγάρι , τρίμα = παληγάρια , τρίματ' = τα παληγάρια

Μις = κρέας , μίσσι = κρέας , μίσσρα = κρέατα , μίσσρατ' = τα κρέατα

Βαλ = λάδι , βάλι = το λάδι , βάλρα = λάδια , βάλρατ' = τα λάδια κλπ.

Δ. Τα αρσενικά λήγοντα σε -ου.

Κραχ = βραχίων , κράχου = ο βραχίων , κράχ' = βραχιόνες , κράχ'τ' = οι βραχιόνες

ΕΞΑΙΡΕΣΕΙΣ

Κάθε κανόνας έχει τις εξαιρέσεις του. Το παρόν εγχειρίδιο δε φιλοδοξεί να παίζει το ρόλο γραμματικής ή λεξικού, αλλά να παρουσιάσει μια σύντομη μέθοδο εκμάθησης των βασικών μηχανισμών της γλώσσας. Ενδεικτικά παρουσιάζουμε ορισμένες εξαιρέσεις (υπάρχουν και άλλες) που ξεφεύγουν από τους παραπάνω κανόνες.

Α. Υπάρχουν ορισμένα ουσιαστικά που αλλάζουν το κυρίως θέμα τους στον πληθυντικό. Αυτά τα απομνημονεύουμε και τα μαθαίνουμε μόνο δια της συνεχούς εξασκήσεως.

ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ

Νιερί = άνθρωπος , νιερίου = ο άνθρωπος , νιέρζ = άνθρωποι , νιέρ'ζιτ' = οι άνθρωποι

Γιάρπερ = φίδι , γιάρπερι = το φίδι , γιερπένν = φίδια , γιερπένντ' = τα φίδια

Μίκι = φίλος , μίκου = ο φίλος , μίκι = φίλοι , μίκιτ' = οι φίλοι

Ζόγκι = πουλί , ζόγκου = το πουλί , ζόγι = πουλιά , ζόγιτ' = τα πουλιά

Νατ' = νύχτα , νάτα = η νύχτα , νέτ = νύχτες , νέτ'τ' = οι νύχτες

Ντιάλ = αγόρι , ντιάλι = το αγόρι , ντιέλμ = αγόρια , ντιέλμτ' = τα αγόρια

Πλακ = γέρος , πλάκου = ο γέρος , πλεκκ = γέροι , πλέκκτ' = οι γέροι

Ντέρ' = πόρτα , ντέρα = η πόρτα , ντίερ = πόρτες , ντίερτ' = οι πόρτες

Ντόρ' = χέρι , ντόρα = το χέρι , ντούαρ = χέρια , ντούαρτ' = τα χέρια

Γιρούα = γυναίκα , γιρούαϊα = η γυναίκα , γιρα = γυναίκες , γιράτ' = οι γυναίκες

Καλ = άλογο , κάλι = το άλογο , κούαλ = άλογα , κούαλτ' = τα άλογα

Μι = ποντίκι , μίου = το ποντίκι , μινν = ποντίκια , μίνντ' = τα ποντίκια

Β'λλά = αδερφός , β'λλάι = ο αδερφός , β'λλέζ'ρ = αδέρφια , β'λλέζ'ριτ' = τα αδέρφια

B. Κάποια άλλα που παίρνουν την κατάληξη -ρι σαν άρθρο ονομαστικής ενικού

ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ

Ουλλι = ελιά , ουλλίρι = η ελιά , ουλλίν = ελιές , ουλλίντ' = οι ελιές

Ντρού = ξύλο , ντρούρι = το ξύλο , ντρού = ξύλα , ντρούτ' = τα ξύλα κλπ.

Βγχι' = πεύκο , βγχι'ίρι = το πεύκο , βγχι'ίν = πεύκα , βγχι'ίντ' = τα πεύκα

(Αυτό προφέρεται βγχιέ με βραχύ ε)

Η ΑΟΡΙΣΤΗ ΑΝΤΩΝΥΜΙΑ ΤΣΑ= ΜΕΡΙΚΑ.

Ακολουθείται πάντοτε από ουσιαστικό σε πληθυντικό αριθμό και αόριστη μορφή.

Π.χ. Τσα μόλλα = μερικά μήλα

ΤΑ ΑΠΟΛΥΤΑ ΑΡΙΘΜΗΤΙΚΑ

Θα δώσουμε απο τώρα τα απόλυτα αριθμητικά (ένα,δυο κλπ) διότι θα μας χρειαστούν στις ασκήσεις. Τα τακτικά αριθμητικά (ο πρώτος,ο δεύτερος κλπ) θα τα δούμε σαν επίθετα σε επόμενο κεφάλαιο.

ΣΗΜΕΙΟΝ ΚΛΕΙΔΙ: Τα απόλυτα αριθμητικά είναι εύκολα στην απομνημόνευσή τους. Αρκεί να θυμόμαστε οτι μετά το δέκα χρησιμοποιούμε το σύνδεσμο μπι=επί = επάνω, μέσα στη λέξη. Π.χ. τριμπ'διέτ' = τρία πάνω στο δέκα = δεκατρία. Ενώ τριδιέτ = τριάντα. Οι δεκάδες θα δούμε οτι προχωρούν έτσι πλην του είκοσι, του σαράντα, του εξήντα και του ογδόντα. Συνήθως μετά το απόλυτο αριθμητικό, όταν ακολουθεί ουσιαστικό, αυτό μπαίνει στην αόριστη μορφή. Π.χ. νι' μόλλ' = ένα μήλο και όχι νι' μόλλα= ένα το μήλο, ντι μόλλα = δύο μήλα και όχι ντι μόλλατ' = δύο τα μήλα.

Νι' = ένας, μια, ένα

Ντι = δύο

Τρε (για αρσενικά), τρι (για θηλυκά) = τρία,τρεις

Κάτ'ο = τέσσερα,τέσσερις

Πεσ' = πέντε

Γιάσστ' = έξι

Σστατ' = επτά

Τέτ' = οκτώ

Ν'ντ' = εννέα

Διέτ' = δέκα

Νι'μπ'διέτ' = έντεκα

Ντιμπ'διέτ' = δώδεκα

Τριμπ'διέτ' = δεκατρια

Κατ'ρμπ'διέτ' = δεκατέσσερα

Νι'ζετ' = είκοσι

Νι'ζετενι' = εικοσιένα

(Βλέπουμε οτι παρεμβάλεται ένα «ε» στη μέση που έχουμε τονίσει και σημαίνει «και»)

Νι'ζετεντί = εικοσιδύο

Τριδιέτ' = τριάντα

Τριδιετενί' = τριανταένα

Ντιζέτ' = σαράντα

Ντιζετενί' = σαρανταένα

Πεσ'διέτ' = πενήντα

Τριζέτ' = εξήντα

Σστατ'διέτ' = εβδομήντα

Κατρ'ζέτ' = ογδόντα

Ν'ντ'διέτ' = ενενήντα

Νι'κίντ = εκατό

Νι'κιντενι' = εκατόν ένας,μια,ένα

Ντικίντ = διακόσια

Νι'μίλι' = χίλια

Ντιμίλι' = δύο χιλιάδες

1821 = Νι'μίλι' ε τετ'κίντ ε νι'ζετενί'

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

1. Βρείτε τι γένους είναι τα κάτωθι ουσιαστικά και μετατρέψτε τα στον πληθυντικό σε αόριστη και οριστική μορφή.

Ντίτα = η μέρα

Ζέμ'ρα = η καρδιά

Ντέλια = η προβατίνα

Αβλία = η αυλή

Δέμπι = το δόντι

Σσόκου = ο σύντροφος

Πέμα = το δέντρο

2. Δώστε τον αριθμό 2017.

3. Μεταφράστε στην Αρβανίτικη: Πέντε μήλα και μερικά αχλάδια

ΛΥΣΕΙΣ

1. Ντίτ' = (θηλυκό), μέρα, ντίτ' = μέρες, ντίτετ' = οι μέρες

Ζέμ'ρ' = (θηλυκό), καρδιά, ζέμ'ρα = καρδιές, ζέμρατ' = οι καρδιές

Ντέλε = (θηλυκό), προβατίνα, ντέλε = προβατίνες, ντέλετ' = οι προβατίνες

Αβλί = (θηλυκό), αυλή, αβλί = αυλές, αυλίτ' = οι αυλές

Δεμπ = (αρσενικό), δόντι, δέμπ' = δόντια, δέμπ'τ' = τα δόντια

Σσοκ = (αρσενικό), σύντροφος, σσόκ' = σύντροφοι, σσόκ'τ' = οι σύντροφοι

Πέμ' = (θηλυκό), δέντρο, πέμα = δέντρα, πέματ' = τα δέντρα

2. 2017 = Ντιμίλι' ε σστατ'μπ'διέτ'

3. Πέσ' μόλλα εδε τσα ντάρδα

ΠΡΩΤΟΤΥΠΟ

ΑΥΤΟΚΡΑΤΩΡ ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ Β΄ Ο ΒΟΥΛΓΑΡΟΚΤΟΝΟΣ.

ΚΑΤΑ ΤΗ ΔΙΑΡΚΕΙΑ ΤΟΥ ΥΠΕΡΤΡΙΑΚΟΝΤΑΕΤΟΥΣ ΠΟΛΕΜΟΥ ΤΟΥ ΕΝΑΝΤΙΩΝ ΤΩΝ ΒΟΥΛΓΑΡΩΝ ΓΥΡΩ ΣΤΟ 1000 Μ.Χ. ΟΙ ΑΡΒΑΝΙΤΕΣ ΕΠΑΙΞΑΝ ΠΡΩΤΕΥΟΝΤΑ ΡΟΛΟ. ΑΝΑΔΕΙΧΤΗΚΕ Ο ΜΕΓΑΣ ΔΟΜΕΣΤΙΧΟΣ ΤΩΝ ΣΧΟΛΩΝ ΤΗΣ ΔΥΣΕΩΣ ΣΤΡΑΤΗΓΟΣ ΑΡΙΑΝΙΤΗΣ (=ΑΡΒΑΝΙΤΗΣ. ΠΡΟΓΟΝΟΣ ΤΟΥ ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΣΠΑΤΑ ΑΡΙΑΝΙΤΗ ΓΚΟΛΕΜΗ ΠΑΤΡΟΣ ΤΗΣ ΑΝΔΡΟΝΙΚΗΣ ΚΟΜΗΝΟΥ ΣΥΖΥΓΟΥ ΤΟΥ Γ. ΚΑΣΤΡΙΩΤΗ). ΟΙ ΒΟΥΛΓΑΡΟΙ ΟΙ ΟΠΟΙΟΙ ΕΚΑΝΑΝ ΕΠΙΔΡΟΜΕΣ ΜΕΧΡΙ ΚΑΙ ΤΗΝ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟ ΣΤΟ ΤΕΛΟΣ ΜΟΛΙΣ ΕΒΛΕΠΑΝ ΤΑ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΚΑ ΣΤΡΑΤΕΥΜΑΤΑ ΝΑ ΠΛΗΣΙΑΖΟΥΝ ΕΤΡΕΠΟΝΤΟ ΕΙΣ ΑΤΑΚΤΟ ΦΥΓΗ ΡΙΧΝΟΝΤΑΣ ΤΑ ΟΠΛΑ ΤΟΥΣ ΚΑΙ ΦΩΝΑΖΟΝΤΑΣ «ΜΠΕΖΗΤΕ ΤΣΕΖΑΡ != ΦΥΓΕΤΕ Ο ΑΥΤΟΚΡΑΤΩΡ !»

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ 3^{ον}

ΟΙ ΠΤΩΣΕΙΣ ΚΑΙ Η ΚΛΙΣΗ ΤΟΥΣ – ΟΝΟΜΑΣΤΙΚΗ ΠΤΩΣΗ .ΤΑ ΒΟΗΘΗΤΙΚΑ ΡΗΜΑΤΑ ΓΙΑΜ = ΕΙΜΑΙ ΚΑΙ ΚΑΜ = ΕΧΩ. ΣΥΝΔΕΣΜΟΙ-ΠΡΟΘΕΣΕΙΣ.

Οι πτώσεις των ουσιαστικών στην Αρβανίτικη είναι πέντε (5): Ονομαστική , Γενική , Δοτική , Αιτιατική , Αφαιρετική. (Η Αφαιρετική είναι σπάνια , συνεπώς θα ασχοληθούμε επιγραμματικά μόνο, στο κεφάλαιο της δοτικής.). Επίσης θα δώσουμε από τώρα τα βοηθητικά ρήματα καμ = έχω και γιαμ = είμαι στον Ενεστώτα και κάποιους συνδέσμους-προθέσεις.

ΣΗΜΕΙΑ ΚΛΕΙΔΙΑ :

A. Να απομνημονεύσουμε την κλίση των ρημάτων καμ = έχω και γιαμ = είμαι στον Ενεστώτα.

B. Να καταλάβουμε πως χρησιμοποιείται η κάθε πτώση ως εργαλείο του λόγου.

Γ. Να απομνημονεύσουμε τις κλίσεις των κατηγοριών των ουσιαστικών που στην ουσία σημαίνει τις αλλαγές των άρθρων-καταλήξεων στο τέλος του ουσιαστικού σε κάθε πτώση.

A. Ου γιαμ = εγώ είμαι

Τι γιέ = εσύ είσαι

Αϊ , αγιό ίσστ' = αυτός , αυτή είναι

Νέβε γιέμι = εμείς είμαστε

Γιούβε γιένι = εσείς είστε

Ατά , από γιάν' = αυτοί , αυτές είναι

Ου κάμ = εγώ έχω

Τι κε = εσύ έχεις

Αϊ , αγιό κα = αυτός , αυτή έχει

Νέβε κέμι = εμείς έχουμε

Γιούβε κένι = εσείς έχετε

Ατά , από κάν' = αυτοί , αυτές έχουνε

Η ΑΡΝΗΣΗ

Η άρνηση εκφέρεται όταν παρεμβάλεται το μόριο νουκ = σ' = δεν. Π.χ. Ου νουκ γιάμ = ου σ' γιάμ = εγώ δεν είμαι.

ΤΟ ΜΟΡΙΟ ΣΥΝΔΕΣΜΟΣ Πο = αλλά.

Το μόριο «πο» χρησιμοποιείται όπως στη νεοελληνική το «αλλά».

Π.χ. Ου νουκ γιάμ Σπύροα πο Γιώργοα = εγώ δεν είμαι ο Σπύρος αλλά ο Γιώργος.

Η ΠΡΟΘΕΣΗ ν' = ντ' = σε,στον,στην,στο. Ακολουθείται απο ουσιαστικό στην αιτιατική.

Π.χ. Βάιζατ' γιάν' ν' σστ'πί = οι κόρες είναι στο σπίτι.

Ο ΣΥΝΔΕΣΜΟΣ Νγκα = από

Προσοχή μετά από το «νγκα» ακολουθεί το ουσιαστικό πάντα σε οριστικό τύπο ονομαστικής.

Π.χ. Ου γιαμ Γιώργοα νγκα κατούντι = εγώ είμαι ο Γιώργος από το χωριό.

Χρησιμοποιείται και σε ερώτηση ως εξής:

Νγκα κου γιέ τί ?= Νγκα γιε τι ?= από πού είσαι εσύ ?

Νγκα ίσστ' αϊ ?= από πού είναι αυτός ?

Ο ΣΥΝΔΕΣΜΟΣ Με = με.

Ακριβώς ίδια χρήση με τη νεοελληνική.Ακολουθείται απο ουσιαστικό στην αιτιατική.

Π.χ. Γιώργοα με Σπύρον' γιαν' ν' σστ'πί= ο Γιώργος με το Σπύρο είναι στο σπίτι.

Ο ΣΥΝΔΕΣΜΟΣ Εδέ = δε = ε = και

Π.χ. Βάιζατ' εδε ντιέλμτ' γιάν' ν' αβλί = τα κορίτσια και τα αγόρια είναι στην αυλή.

ΤΟ ΕΡΩΤΗΜΑΤΙΚΟ ΜΟΡΙΟ Σα ? = πόσοι,ες,α ? Ακολουθείται από ουσιαστικό σε αόριστο τύπο.

Π.χ. Σα ντιέλμ κέ τι ? Ου καμ ντι ντιέλμ = πόσα παιδιά έχεις εσύ ? εγώ έχω δύο παιδιά.

Β. Η κάθε πτώση και η χρήση της σαν εργαλείο του λόγου.

ΟΝΟΜΑΣΤΙΚΗ

Τα ουσιαστικά τα χρησιμοποιούμε στην ονομαστική όταν θεωρητικά απαντούμε στις κάτωθι ερωτηματικές αντωνυμίες:

Κούσς ? = ποιός , ποιά , ποιό ?

Τσίλι ? = ποιός , ποιό ? (για αρσενικά στην Αρβανίτικη)

Τσίλα ? = ποιά , ποιό ? (για θηλυκά στην Αρβανίτικη)

Τσ' ? = τι ?

Τσίλ'τ = ποιοί ?

Τσίλατ = ποιές ?

Οι διαφορές του κούσς με το τσίλι/-α είναι:

Α. Το κούσς δεν ακολουθείται ποτέ από ουσιαστικό. Τα τσίλι/-α επιτρέπεται να ακολουθούνται από ουσιαστικό.

Β. Το κούσς το χρησιμοποιούμε μόνο για έμφυχα (ανθρώπους,ζώα). Τα τσίλι/-α για έμφυχα και άψυχα.

Γ. Το κούσς το χρησιμοποιούμε μόνο για ενικό, ποτέ για πληθυντικό. Εκεί έχουμε τα τσίλ'τ ? , τσίλατ ?.

ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ

Κούσς γιέ τί ? = ποιός είσαι εσύ ? Ου γιαμ Γιώργα = εγώ είμαι ο Γιώργος.

Να δούμε τώρα και ένα παράδειγμα με ουσιαστικό στην αόριστη μορφή (χωρίς άρθρο):

Κούσς γιέ τί ? = ποιός είσαι εσύ ? Ου γιάμ νι' ντιάλ' = εγώ είμαι ένα αγόρι.

Τσίλι ισστ' κατούντι ? = ποιό είναι το χωριό ? Κατούντι ισστ' Χασέα= το χωριό είναι η Χασά.

Τσίλα πέμα ισστ' αγιό ? = ποιό δέντρο είναι αυτό ? Αγιό πέμα ισστ' ουλλίρι =αυτό το δέντρο είναι η ελιά.

Για να δούμε διάφορες μορφές ενικού και πληθυντικού σε αόριστη ή οριστική μορφή πάνω στο ίδιο θέμα:

Τσ' κα ν' τράστ' = τι έχει στη μάλλινη τσάντα ?

Ν' τράστ' κα μόλλα εδε ντάρδα = στη μάλλινη τσάντα έχει μήλα και αχλάδια.

Ν' τράστ' κα πεσ' μόλλα εδε γιάσστ' ντάρδα = στη μάλλινη τσάντα έχει πέντε μήλα και έξι αχλάδια.

Ν' τράστ' γιάν' μόλλατ' εδε ντάρδατ' = στη μάλλινη τσάντα είναι τα μήλα και τα αχλάδια.

Τσίλ'τ γιαν' ατά ? = ποιοί είναι αυτοί ? Ατά γιαν' Γιώργοα δε Σπύροα = αυτοί είναι ο Γιώργος και ο Σπύρος

Τσίλατ γιάν' ατό ? = ποιές είναι αυτές ? Ατό γιάν' γιράτ' νγια κατούντι = αυτές είναι οι γυναίκες από το χωριό.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

Μεταφράστε από την Αρβανίτικη στη Νεοελληνική και αντιστρόφως όπου χρειάζεται.

Κούσς ισστ' αϊ ? Αυτός είναι ο Πέτρος

Κούσς ισστ' αϊ ? Αυτός είναι ένας άνδρας

Τσίλι ισστ' κατούντι ? Το χωριό είναι η Χασά

Τσίλα ισστ' αγιό ? Αυτή είναι η Κατερίνα

Τσίλ'τ γιάν' ατά ? Αυτοί είναι οι άνθρωποι από το χωριό

Τσίλατ γιάν' ατό ? Αυτά είναι τα κορίτσια από το χωριό

Τσ' πέμα γιάν' ατό ? Αυτά τα δέντρα είναι ελιές

Κούσς γιέ τι εδε νγια γιέ ? Εγώ είμαι ο Σπύρος και δεν είμαι από Αθήνα αλλά από Θήβα

ΛΥΣΕΙΣ

Ποιός είναι αυτός ? Αϊ ίσστ' Πέτροα

Ποιός είναι αυτός ? Αϊ ίσστ' νι' μπούρορ

Ποιό είναι το χωριό ? Κατούντι ίσστ' Χασέα

Ποιά είναι αυτή ? Αγιό ίσστ' Κατερίνα

Ποιοί είναι αυτοί ? Ατά γιάν' νιέρζιτ νγια κατούντι

Ποιές είναι αυτές ? Ατό γιάν' βάιζατ' νγια κατούντι

Τι δέντρα είναι αυτά ? Ατό πέματ' γιάν' ουλλίνν

Ποιός είσαι εσύ και από πού είσαι ? Ου γιαμ Σπύροα εδε νουκ γιαμ (=σ'γιάμ) νγια Αθήνα πο γιάμ νγια Θήβα.

ΜΑΡΚΟΣ ΜΠΙΟΤΣΑΡΗΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ 4^{ΟΝ}

Η ΓΕΝΙΚΗ ΠΤΩΣΗ

ΣΗΜΕΙΟΝ ΚΛΕΙΔΙ:

A. Να απομνημονεύσουμε τις καταλήξεις των ουσιαστικών στη γενική.

B. Να καταλάβουμε τι είναι και πως δουλεύει το κτητικό άρθρο ι/ε/σ'/τ'.

Τα ουσιαστικά τα χρησιμοποιούμε στη γενική όταν θεωρητικά θέλουμε να δηλώσουμε σε ποιόν ανήκει κάτι. Ο μηχανισμός της γενικής αποτελείται από τα κάτωθι μέρη:

Π.χ. ο ίππος του κοριτσιού

Το πρώτο μέρος «ο ίππος» θα το ονομάσουμε κτήμα. Το δεύτερο μέρος «του» θα το ονομάσουμε κτητικό άρθρο και το τρίτο μέρος «κοριτσιού» θα το ονομάσουμε κάτοχο. Όπως καταλαβαίνουμε παρουσιάζεται μπροστά μας ποικιλία μορφών αναλόγως ενικού/πληθυντικού, αρσενικού/θηλυκού και αόριστου/οριστικού τύπου. Θα τα δούμε ένα ένα και με ασκήσεις στο κάθε στάδιο.

Πάμε να δούμε τον «κάτοχο» πρώτα:

ΘΗΛΥΚΟ ΓΕΝΟΣ

Όλα στον οριστικό τύπο ονομαστικής λήγουν σε -α.

Κάλι ι νι' βάιζ' = ο ίππος ενός κοριτσιού (αόριστος τύπος)

Κάλι ι βάιζ'σ' = ο ίππος του κοριτσιού (οριστικός τύπος)

ΑΡΣΕΝΙΚΟ ΓΕΝΟΣ

Στον οριστικό τύπο ονομαστικής που λήγουν σε -ι

Κάλι ι νι' ντιάλι = ο ίππος ενός αγοριού (αόριστος τύπος)

Κάλι ι ντιάλιτ = ο ίππος του αγοριού (οριστικός τύπος)

Στον οριστικό τύπο ονομαστικής που λήγουν σε -ου

Κάλι ι νι' νιερίου = ο ίππος ενός ανθρώπου (αόριστος τύπος)

Κάλι ι νιεριούτ = ο ίππος του ανθρώπου (οριστικός τύπος)

ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ (ΓΙΑ ΟΛΑ ΤΟ ΙΔΙΟ)

Κάλι ι τσα βάιζαβε = ο ίππος μερικών κοριτσιών (αόριστος τύπος)

Κάλι ι βάιζαβεν = ο ίππος των κοριτσιών (οριστικός τύπος)

Κάλι ι τσα ντιέμ'βε = ο ίππος μερικών αγοριών (αόριστος τύπος)

Κάλι ι ντιέμ'βεν = ο ίππος των αγοριών (οριστικός τύπος)

Κάλι ι τσα νιέρζ'βε = ο ίππος μερικών ανθρώπων (αόριστος τύπος)

Κάλι ι νιέρζ'βεν = ο ίππος των ανθρώπων (οριστικός τύπος)

ΒΑΣΙΚΟΣ ΚΑΝΩΝ:

Οι κατάληξεις του δευτέρου ουσιαστικού (κατόχου) έχουν ως εξής (η πρώτη κατάληξη είναι ο αόριστος τύπος άναρθρος και η δεύτερη ο οριστικός έναρθρος) :

Για αρσενικά λήγοντα σε -ι : **-ι , -ιτ**

Π.χ μάλι = το βουνό, ι/ε νι' μάλι = ενός βουνού, ι/ε μάλιτ = του βουνού

Για αρσενικά λήγοντα σε -ου : **-ου , -ουτ**

Π.χ. ούλκου = ο λύκος, ι/ε νι' ούλκου = ενός λύκου, ι/ε ούλκουτ = του λύκου

Τα θηλυκά λήγουν όλα σε -α : **-' , -'σ'**

Π.χ. βάιζα = το κορίτσι, ι/ε νι' βάιζ' = ενός κοριτσιού, ι/ε βάιζ'σ' = του κοριτσιού

Όλα στον πληθυντικό : **-'βε , -'βεν** (Εδώ αν θέλουμε να είμαστε πιο αυστηροί και ακριβείς με την προφορά θα πούμε το εξής:

Όταν το ουσιαστικό στον **αόριστο πληθυντικού** λήγει σε σύμφωνο, θα πάρει την κατάληξη -βε,-βεν όπως τη δώσαμε με απόστροφο= βραχύ έψιλον.

Π.χ. νιερί= άνθρωπος, νιερίου= ο άνθρωπος, **νιέρζ= άνθρωποι**, νιέρζιτ= οι άνθρωποι

Θα γίνει : ι/ε τσα νιέρζ'βε= μερικών ανθρώπων, ι/ε νιέρζ'βεν= των ανθρώπων

Όταν το ουσιαστικό στον **αόριστο πληθυντικού** λήγει σε φωνήεν (ε ή α), θα πάρει την κατάληξη -βε,-βεν προσθέτοντας και το ανάλογο φωνήεν).

Π.χ. μάλ= βουνό, μάλι= το βουνό, **μάλε= βουνά**, μάλετ'= τα βουνά

Θα γίνει: ι/ε τσα **μάλεβε**= μερικών βουνών, ι/ε **μάλεβεν** = των βουνών

Βαίζ'= κορίτσι, βάιζα= το κορίτσι, **βάιζα= κορίτσια**, βάιζατ= τα κορίτσια

Θα γίνει: ι/ε τσα **βάιζαβε** = μερικών κοριτσιών, ι/ε **βάιζαβεν** = των κοριτσιών.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

Μεταφράστε στην Αρβανίτικη:

Ο σκύλος του σπιτιού

Ο άνδρας της νύφης

Το σύκο του δέντρου

Το σύκο των δέντρων

Ο λύκος του βουνού

Ο λύκος των βουνών

Ο άνθρωπος του χωριού

Ο άνθρωπος των χωριών

ΛΥΣΕΙΣ

Κιένη ι σστ'πίσ'

Μπούρρι ι νούσεσ'

Φίκου ι πέμ'σ'

Φίκου ι πέμαβεν

Ούλκου ι μάλιτ

Ούλκου ι μάλεβεν

Νιερίου ι κατούντιτ

Νιερίου ι κατούντ'βετ

ΤΟ ΚΤΗΤΙΚΟ ΑΡΘΡΟ

Το κτητικό άρθρο μπαίνει πάντοτε στη μέση μετά απο το πρώτο ουσιαστικό (το κτήμα) και πριν από το δεύτερο (τον κάτοχο στον οποίο ανήκει το κτήμα). Θα το συναντήσουμε στις κάτωθι μορφές: ι/ε/σ'/τ'. Για να καταλάβουμε πως λειτουργεί θα κάνουμε σύγκριση με τη νεοελληνική. Π.χ. στη νεοελληνική λέμε : ο ίππος της κοπέλας. Το κτητικό άρθρο «της», μας βγαίνει υποχρεωτικά σε θηλυκό γένος γιατί συμφωνεί και εξαρτάται από το γένος του δευτέρου ουσιαστικού (του κατόχου) που είναι επίσης θηλυκό (κοπέλα). Στην Αρβανίτικη συμβαίνει το ανάποδο. Το κτητικό άρθρο συμφωνεί και εξαρτάται από το γένος του πρώτου ουσιαστικού (του κτήματος) που στο παράδειγμά μας είναι αρσενικό (ο ίππος). Γι' αυτό λέμε οτι το ποιό σημαντικό κεφάλαιο στην Αρβανίτικη είναι το πρώτο κεφάλαιο που ο εκπαιδευόμενος πρέπει να μάθει να ξεχωρίζει το γένος των ουσιαστικών, δηλαδή αν είναι θηλυκό η αρσενικό και να βάζει τα σωστά άρθρα τους ως κατάληξη. Αλλιώς δε θα μπορέσει να κάνει ούτε βήμα παραπέρα. Τα δε λεξικά που χρησιμοποιεί πρέπει να προσέξει να έχουν τα ουσιαστικά στην κάτωθι μορφή « βάιζ'/α/α/ατ' » για να μπορεί να εργάζεται στα επόμενα κεφάλαια. Πάμε όμως ξανά στο παράδειγμά μας για να δούμε πως ακριβώς μεταφράζεται αυτή η φράση στη νεοελληνική.

Κάλι ι βάιζ'σ' = ο ίππος (ο) της κοπέλας.

Βλέπουμε οτι το οριστικό άρθρο –ι μπαίνει όπως είχαμε πει σαν κατάληξη στο κάλ- = ίππος. Ακολουθεί το κτητικό άρθρο, το δεύτερο ι. Κατόπιν ο κάτοχος, η κοπέλα στη γενική πτώση = της κοπέλας=βάιζ'σ'.

Άλλο ένα παράδειγμα με θηλυκό κτητικό άρθρο αυτή τη φορά:

Κλίσσα ε Σσ'μίτριτ = η εκκλησία (η) του Αγίου Δημητρίου.

Η ΚΛΙΣΗ ΤΟΥ ΠΡΩΤΟΥ ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΟΥ (ΚΤΗΜΑΤΟΣ) ΚΑΙ ΤΟΥ ΚΤΗΤΙΚΟΥ ΑΡΘΡΟΥ

Τι γίνεται όμως όταν το πρώτο ουσιαστικό (κτήμα) μπορεί να χρειαστεί να το πούμε και σε άλλες πτώσεις (γενική,δοτική,αιτιατική)? Θα δώσουμε από τώρα το τι μορφή παίρνει το κτητικό άρθρο σε όλους τους τύπους,γέννη,πτώσεις,αριθμούς.

ΑΡΣ ΑΟΡ/ΟΡ/ΕΝ/ΘΗΛ ΑΟΡ/ΟΡ/ΕΝ/ΑΡΣ ΑΟΡ ΟΡ ΠΛ/ΘΗΛ ΑΟΡ ΟΡ ΠΛ

Ον:	ε	ι	ε	ε	τ'	ε	τ'	ε
Γεν:	τ'	τ'	σ'	σ'	τ'	τ'	τ'	τ'
Δοτ:	τ'	τ'	σ'	σ'	τ'	τ'	τ'	τ'
Αιτ:	τ'	ε	τ'	ε	τ'	τ'	τ'	τ'

Π.χ. 1 : αν χρειαστεί να πούμε: το πόδι του σκύλου του κοριτσιού, πάμε στην πρώτη στήλη γενική οριστικός και βλέπουμε οτι είναι το κτητικό άρθρο που μας χρειάζεται είναι **τ'**. Επομένως έχουμε : κ'μπα ε κένιτ **τ'** βάιζ'σ'.

Π.χ. 2 : με θηλυκό: το πόδι της γάτας του κοριτσιού= κ'μπα ε μάτσ'σ' **σ'** βάιζ'σ'.

ΒΑΣΙΚΟΙ ΜΝΗΜΟΝΙΚΟΙ ΚΑΝΟΝΕΣ:

Α. Μόνο όταν το πρώτο ουσιαστικό (κτῆμα) είναι αρσενικό, ενικού αριθμού,ονομαστικής πτώσης και οριστικού τύπου, το κτητικό άρθρο είναι ι.

Π.χ. κράχου ι νιερίουτ = ο βραχίων του ανθρώπου

Β. Μόνο όταν το πρώτο ουσιαστικό (κτῆμα) είναι θηλυκό, ενικού αριθμού, γενικής ή δοτικής πτώσης ανεξαρτήτου τύπου, το κτητικό άρθρο είναι σ'.

Γ. Μετά την αιτιατική ενικού οριστικού τύπου ανεξαρτήτως γένους, ακολουθεί πάντα **ε**.Το θυμόμαστε εύκολα γιατί, όπως θα δούμε στη συνέχεια, μόνο αυτός ο τύπος λήγει πάντα σε **-ν**, οπότε μετά βάζουμε **ε**.

Δ. Γενική και δοτική έχουν τα ίδια κτητικά άρθρα.

Ε. Η πιο σπάνια περίπτωση, όμως, διπλών γενικών, θα πάει ως εξής ανεξαρτήτως γένους του πρώτου ουσιαστικού (κτῆματος):

Π.χ. Κκέντ' **ε** βάιζαβετ εδε **τ'** νιέλμβετ = οι σκύλοι των κοριτσιών και των αγοριών. Βλέπουμε οτι το πρώτο κτητικό άρθρο είναι **ε** και το δεύτερο **τ'**.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

Μεταφράστε στην Αρβανίτικη

Ένα άλογο του κοριτσιού

Το άλογο του κοριτσιού

Ενός αλόγου του κοριτσιού

Του αλόγου του κοριτσιού

Μερικά άλογα του κοριτσιού

Τα άλογα του κοριτσιού

Μερικών αλόγων του κοριτσιού

Των αλόγων του κοριτσιού

Ένα σπίτι του κοριτσιού

Το σπίτι του κοριτσιού

Ενός σπιτιού του κοριτσιού

Του σπιτιού του κοριτσιού

Μερικά σπίτια του κοριτσιού

Τα σπίτια του κοριτσιού

Μερικών σπιτιών του κοριτσιού

Των σπιτιών του κοριτσιού

ΛΥΣΕΙΣ

Νι' καλ ε βάζ'σ'

Κάλι ι βάζ'σ'

ι/ε νι' καλ τ' βάζ'σ'

ι/ε κάλιτ τ' βάζ'σ'

Τσα κούαλ τ' βάζ'σ'

Κούαλιτ ε βάζ'σ'

ι/ε τσα κούαλβε τ' βάζ'σ'

ι/ε κούαλβετ τ' βάζ'σ'

Νι' σστ'πί ε βάζ'σ'

Σστ'πια ε βάζ'σ'

ι/ε νι' σστ'πί' σ' βάζ'σ'

ι/ε σστ'πίσ' σ' βάζ'σ'

Τσα σστ'πί τ' βάζ'σ'

Σστ'πίτ' ε βάζ'σ'

ι/ε τσα σστ'πίβε τ' βάζ'σ'

ι/ε σστ'πίβετ τ' βάζ'σ'

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

Μεταφράστε στην Αρβανίτικη:

Μια γάτα ενός κοριτσιού

Η γάτα ενός κοριτσιού

Μια γάτα του κοριτσιού

Η γάτα του κοριτσιού

Δυο γάτες ενός κοριτσιού

Οι γάτες του κοριτσιού

Δυο γάτες κάποιων κοριτσιών

Οι γάτες των κοριτσιών

Οι γάτες των κοριτσιών και των αγοριών

ΛΥΣΕΙΣ

Νι' μάτσσε ε νι' βάζ'

Μάτσσια ε νι' βάιζ'

Μάτσσια ε βάιζ'σ'

Ντι μάτσσε τ' νι' βάιζ'

Μάτσσετ' ε βάιζ'σ'

Ντι μάτσσε τ' τσα βάιζαβε

Μάτσσετ' ε βάιζαβετ

Μάτσσετ' ε βάιζαβετ εδε τ' ντιέλμβετ

ΟΙ ΑΝΤΩΝΥΜΙΕΣ ΤΗΣ ΓΕΝΙΚΗΣ

Όπως και προηγουμένως δώσαμε τις ερωτηματικές αντωνυμίες της ονομαστικής, έτσι και τώρα θα δώσουμε τις αντίστοιχές τους της γενικής. Τα ουσιαστικά τα χρησιμοποιούμε στη γενική όταν θεωρητικά απαντούμε στις κάτωθι ερωτηματικές αντωνυμίες:

ι/ε κούιτ ? = ποιού , ποιάς , τίνος ? (εκ του κούσς ? ονομαστικής)

ι/ε τσίλιτ ? = ποιού , τίνος ? (εκ του τσίλι ? ονομαστ. για αρσενικά στην Αρβανίτικη)

ι/ε τσίλ'ς ? = ποιάς , ποιού ? (εκ του τσίλα ? για θηλυκά ονομαστ. στην Αρβανίτικη)

ι/ε τσίλ'βετ = ποιών ? (εκ του τσίλ'τ ? για αρσενικά ονομαστικής πλ. Στην Αρβ.)

ι/ε τσίλαβετ = ποιών ? (εκ του τσίλατ ? για θηλ. Ονομ. Πλ. στην Αρβ.)

ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ

Ι κούιτ ίσστ' σστ'πία ? = τίνος είναι το σπίτι ? Σστ'πία ίσστ' ε Κατερίνεσ' = το σπίτι είναι της Κατερίνας.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

Μεταφράστε από την Αρβανίτικη στη Νεοελληνική και αντιστρόφως όπου χρειάζεται.

Ι κούιτ ίσστ' κέννι ? Ο σκύλος είναι του Πέτρου

Ι τσίλιτ ίσστ' μάτσσια ? Η γάτα είναι του Σπύρου

Τ' τσίλαβεν γιαν' κούαλιτ ? Τα άλογα είναι των αγοριών

ΛΥΣΕΙΣ

Τίνος είναι ο σκύλος ? Κιένη ίσστ' ι Γιώργος'

Τίνος είναι η γάτα ? Μάτσια ίσστ' ε Σπύρος'

Ποιών είναι τα άλογα ? Κούαλιτ γιάν' τ' ντιέλμβεν

ΠΡΩΤΟΤΥΠΟ

ΚΙΤΣΟΣ ΤΖΑΒΕΛΛΑΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ 5^{ΟΝ}

Η ΔΟΤΙΚΗ

ΣΗΜΕΙΟΝ ΚΛΕΙΔΙ: ΧΡΗΣΗ-ΚΑΤΑΛΗΞΕΙΣ-ΜΙΚΡΕΣ ΜΟΡΦΕΣ

Η δοτική πτώση των ουσιαστικών έχει καταργηθεί στη Νεοελληνική και αντικαθίσταται ή απο γενική ή από αιτιατική. Όμως λείψανά της από αρχαιότερες μορφές γλώσσας χρησιμοποιούνται ακόμη στην καθομιλουμένη, όπως «Δόξα τω Θεώ», «ιδίους όμμασι», «είναι γνωστό τοις πάσι» κλπ. Εκφράζει το σε ποιόν πηγαίνει η ενέργεια που δηλώνει το ρήμα. Συνοδεύει ρήματα όπως το γιάπ=δίνω, θομ=λέω, μπίε= χτυπάω, παίζω κάποιο μουσικό όργανο, δέμπ=πονάω κλπ. **Μορφολογικά το ουσιαστικό είναι ίδιο (παίρνει τις ίδιες καταλήξεις) με της γενικής, μόνο που λείπει από μπροστά του το κτητικό άρθρο ι/ε/σ'/τ' (βλ. Κεφ. 4^ο).** Θα καταλάβουμε τι είναι και πως δουλεύει ο μηχανισμός της δοτικής, μόνο αν κάνουμε μια σύγκριση με τη Νεοελληνική:

Π.χ. Έχουμε τη φράση «Λέω ένα τραγούδι» και τη φράση «Λέω του Γιώργου». Και τα δύο «λέω» ίδια δεν είναι? Όχι ακριβώς...Φαίνονται αλλά δεν είναι...Άλλη «ποιότητα» έχει το πρώτο «λέω», άλλη το δεύτερο. Πώς μπορούμε να ανιχνεύσουμε αυτήν την «ποιότητα» στη Νεοελληνική? Μόνο αν ρωτήσουμε...Για να δούμε τι πρέπει να ρωτήσουμε για να βγάλουν νόημα αυτές οι δύο απαντήσεις:

Στην πρώτη φράση πρέπει να ρωτήσουμε «Τι λέω?» για να έρθει η απάντηση «Λέω ένα τραγούδι». Πολύ ωραία μέχρι εδώ...

Στη δεύτερη φράση αν κάνουμε το ίδιο πείραμα όμως, δε βγαίνει νόημα... «Τι λέω? Λέω του Γιώργου»...Με τίποτα...Η σωστή ερώτηση θα ήταν «**Ποιανού λέω?**». Αυτή ακριβώς είναι η χαμένη και κρυμμένη δοτική μέσα στις φράσεις. Η νεοελληνική όμως δεν έχει δοτική, συνεπώς ή θα σε ρίξει υποχρεωτικά στη γενική «λέω του Γιώργου» ή στην αιτιατική «λέω στον Γιώργο». Δεν υπάρχει πια το «λέω τω Γιώργο», όπως το «Δόξα τω Θεώ» της Αρχαίας δοτικής. Η Αρβανίτικη όμως τη διατηρεί ακόμα τη δοτική. Στην Αρβανίτικη λοιπόν, για τα δύο παραδείγματά μας θα λέγαμε τα εξής:

Τσ' θομ ?= τι λέω? Θομ νι' κ' νγκ'= λέω ένα τραγούδι (αιτιατική)

Όμως: Κούιτ ι θομ ?= ποιανού του λέω? Ι θομ Γιώργος'= του λέω του Γιώργου (δοτική)

Τα ουσιαστικά λοιπόν στη δοτική απαντούν στις κάτωθι ερωτήσεις:

Κούιτ ?= ποιανού ?

Τσίλιτ ?= ποιανού ?

Τσίλ'ς ?= ποιανής ?

Τσίλ'βετ ?= ποιανών ? (αρσενικά)

Τσίλαβετ ?= ποιανών ? (θηλυκά)

ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ

Κούιτ ι θομ ?= ποιανού του λέω ? Ι θομ νιάλιτ= του λέω του αγοριού

Τσίλιτ ι γιάπ ?= ποιανού του δίνω ? Ι γιάπ μπούρριτ= του δίνω του άνδρα

Τσίλ'ς ι γιάπ ?= ποιανής της δίνω ? Ι γιάπ γκρούας'= της δίνω της γυναίκας

Τσίλ'βετ ου θομ ?= ποιανών των λέω ? Ου θομ νιέρζ'βετ= των λέω των ανθρώπων

Τσίλαβετ ου θομ ?= ποιανών των λέω ? Ου θομ βάιζαβετ= των λέω των κοριτσιών

Τι είναι όμως αυτά τα ι και τα ου που βλέπουμε? Εδώ ήρθε η ώρα να δώσουμε τον πίνακα κλίσεως των προσωπικών αντωνυμιών. Αυτά τα ι και τα ου δεν έχουν σχέση με τα κτητικά άρθρα της γενικής που είδαμε προηγουμένως. Λέγονται μικρές μορφές της δοτικής των προσωπικών αντωνυμιών. Η μετάφρασή τους είναι αυτή ακριβώς που έχουμε δώσει. Οι μεγάλες μορφές είναι οι ίδιες οι αντωνυμίες.

Στον πίνακα που ακολουθεί, στη δεύτερη και την τρίτη στήλη αριστερά απο τις καθέτους (/) είναι οι μεγάλες μορφές και δεξιά οι μικρές.

ΚΛΙΣΗ ΠΡΟΣΩΠΙΚΩΝ ΑΝΤΩΝΥΜΙΩΝ

ΟΝΟΜΑΣΤΙΚΗ	ΓΕΝΙΚΗ-ΔΟΤΙΚΗ	ΑΙΤΙΑΤΙΚΗ
Ου= εγώ	Μούα/μ'=εμένα/μου	Μούα/μ'=εμένα/με
Τι= εσύ	Τι/τ'=εσένα/σου	Τι/τ'=εσένα/σε
Αϊ,αγιό= αυτός,αυτή	Ατί,ασάι/ι=αυτού,-ης/του,της	Ατ'/ε=αυτόν,-ην/τον,την
Νέβε= εμείς	Νέβε/να=εμάς/μας	Νέβε/να=εμάς/μας
Γιούβε= εσείς	Γιούβε/γιού=εσάς/σας	Γιούβε/γιού=εσάς/σας
Ατά,ατό= αυτοί,-ες	Ατύρεβετ/ου=αυτών/των	Ατά,ατό/ι=αυτούς/τους

Στη γενική το νέβε και το γιούβε μπορεί να τα συναντήσουμε και νέβετ/γιούβετ.

Επίσης θα δώσουμε από τώρα το ρήμα θομ= λέω στον ενεστώτα, για τις ασκήσεις του κεφαλαίου.

Ου θομ εγώ λέω

Τι θούα εσύ λές

Αϊ,αγίό θότ' αυτός,αυτή λέει

Νέβε θόμι εμείς λέμε

Γιούβε θόνι εσείς λέτε

Ατά/ατό θόν' αυτοί/αυτές λένε

ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ

Ου τ' θομ τι= εγώ σου λέω εσένα

Ου ι θομ ατί= εγώ του λέω αυτουνού

Ου γιου θομ γιούβε= εγώ σας λέω εσάς

Ου ου θομ ατύρεβετ= εγώ των λέω αυτωνών

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

1. Μεταφράστε στην Αρβανίτικη

Εσύ μου λές εμένα

Εσύ της λες αυτηνής

Εσύ μας λες εμάς

Εσύ των λές αυτωνών

Αυτός μου λέει εμένα

Αυτή σου λέει εσένα

Αυτή του λέει αυτουνού

Αυτή του λέει του αγοριού

Αυτή μας λέει εμάς

Αυτή σας λέει εσάς

Αυτή των λέει των κοριτσιών

ΛΥΣΕΙΣ

Τι μ' θούα μούα

Τι ι θούα ασάι

Τι να θούα νέβε

Τι ου θούα ατύρεβετ

Αϊ μ' θοτ' μούα

Αγιό τ' θοτ τι

Αγιό ι θότ' ατί

Αγιό ι θότ' ντιάλιτ

Αγιό να θότ' νέβε

Αγιό γιου θότ' γιούβε

Αγιό ου θότ' βάιζαβετ

2. Μεταφράστε στην Αρβανίτικη

Ποιανής της λέει ο Γιώργος ? Ο Γιώργος της λέει της γυναίκας

Ποιανών των λέμε εμείς ? Εμείς των λέμε των παιδιών

Ποιανών των λέτε εσείς ? Εσείς των λέτε των γυναικών

Ποιανών των λένε αυτοί ? Αυτοί μας λένε εμάς

Ποιανών των λένε τα παιδιά ? Τα παιδιά σας λένε εσάς

ΛΥΣΕΙΣ

Κούιτ ι θότ' Γιώργοα ? Γιώργοα ι θότ' γκρούασ'

Τσίλ'βετ ου θόμι νέβε ? Νέβε ου θόμι ντιέλμβετ

Τσίλαβετ ου θόνι γιούβε ? Γιούβε ου θόνι γκράβετ

Τσίλ'βετ ου θόν' ατά ? Ατά να θόν' νέβε

Τσίλ'βετ ου θόν' ντιέλμτ' ? Ντιέλμτ' γιου θόν' γιούβε

Τελειώσαμε με τη δοτική ? Όχι ακριβώς...Είπαμε το πώς λέμε «Αυτός της λέει της κοπέλας» αλλά πώς θα πούμε για παράδειγμα «αυτός της το λέει της κοπέλας»? Εδώ αυτή η σύνταξη λέγεται «μικτή μικρή μορφή δοτικής και αιτιατικής της προσωπικής αντωνυμίας» και θα ασχοληθούμε με αυτήν στο μεθεπόμενο κεφάλαιο γιατί χρειάζεται να αναλύσουμε και την αιτιατική. Πάμε να ριξουμε όμως μια γρήγορη ματιά στην αφαιρετική.

ΟΔΥΣΣΕΥΣ ΑΝΔΡΟΥΤΣΟΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ 6^{ON}

ΑΦΑΙΡΕΤΙΚΗ ΠΤΩΣΗ

Η αφαιρετική είναι σπάνια περίπτωση και την αναφέρουμε εδώ, επειδή σε ασκήσεις ειδικά στο τελευταίο κεφάλαιο, σε καθημερινή χρήση σε παλιές «στερεότυπες» φράσεις, υπάρχει και πρέπει να ξέρουμε τουλάχιστον να την αναγνωρίζουμε. Δεν υπάρχει στη νεοελληνική. Αντί αυτής χρησιμοποιείται η λέξη «από», εξ' ου και «αφαιρετική». Οι καταλήξεις της, είναι οι ίδιες με της δοτικής για τον ενικό. Όμως στον πληθυντικό παίρνει την κατάληξη **-σς**. Απαντά στα ερωτήματα:

Απο ποιόν/-α/-ο/ούς/-ες/-α ? /από τι? Και πρέι= από (πολύ σπάνια πρόθεση)

Πολλές φορές συνοδεύει επιρρήματα τόπου (πράπα=πίσω, π'ράρα= μπροστά κλπ)

Θα το καταλάβουμε μόνο με παραδείγματα:

Πίσω από το σπίτι (αιτιατική)= πράπα νγια σστ'πία (ονομαστική)= πράπα **σστ'πίσ'** (αφαιρετική)

Όλες οι παραπάνω προτάσεις είναι ισοδύναμες. Η αφαιρετική ξεχωρίζει γιατί δεν έχει κτητικό άρθρο μπροστά από το σστ'πίσ' και βεβαίως απαντά στο ερώτημα πίσω από ποιό?. Το σστ'πίσ' βλέπουμε εδώ ότι είναι σε οριστικό τύπο (πίσω από αυτό το σπίτι, το συγκεκριμένο). Για να δούμε ένα παράδειγμα με αόριστο τύπο:

«Φέρνει» μυρωδιά ψαριού (γενική)= μπιέ έρρ' τ' πέσσικου (γενική)= μπιέ έρρ' **πέσσικου** (αφαιρετική)

Άρα φέρνει μυρωδιά από ψάρι γενικά και όχι από κάποιο συγκεκριμένο ψάρι, οπότε βλέπουμε το πέσσικου σε αόριστο τύπο. Να δούμε και μια κλασσική περίπτωση πληθυντικού με κατάληξη **-σς**:

Τον ματιάζω= τον «παίρνω» απ' τα μάτια (αιτιατική)= ε μαρρ νγια σίτ' (ονομαστική)= ε μαρρ **σίσς**

Στο τελευταίο παράδειγμα δεν υπάρχει ρήμα μονολειτικό, εξ' όσων γνωρίζουμε τουλάχιστον, στην Αρβανίτικη που να το εκφράζει, επομένως χρησιμοποιείται περιφραστικά «φιζ» φράση ιδιωματισμός που λέγεται «ε μαρρ σίσς» και μεταφράζεται απλά κατευθείαν «τον ματιάζω». Σχεδόν πάντα θα το συναντούμε σε αυτήν την «έκδοση» με αφαιρετική.

Μία χρήση της αφαιρετικής είναι όταν θέλουμε να περιγράψουμε αόριστα ουσιαστικά που χρειαζόμαστε δύο λέξεις για να τα πούμε, όπως το έρρ' πέσσκου που είπαμε προηγουμένως. Πχ:

Ο καρπός της βελανιδιάς= λέντα ε λίστι (γενική)

Αυτό είναι καρπός βελανιδιάς= αγιό ίσστ' λέντ λίστι (αφαιρετική)

Το τυρί του τουλουμιού= ντιάθι ι σσάκουλιτ (γενική)

Αυτό είναι τυρί τουλουμιού= άι ίσστ' ντιάθ σσάκουλι (αφαιρετική)

Παρατηρούμε ότι:

A. Φεύγει το κτητικό άρθρο της γενικής και

B. Τα δύο ουσιαστικά βρίσκονται σε αόριστο τύπο. Το πρώτο ονομαστικής και το δεύτερο γενικής.

Για να δούμε τις ημέρες της εβδομάδος που είναι μια κλασσική περίπτωση αφαιρετικής σε καθημερινή χρήση. Κάθε μία είναι αφιερωμένη σε έναν πλανήτη του Ηλιακού μας συστήματος.

Ε Χ'ν'-α= η- Δευτέρα (της Σελήνης)

Ε Μάρτ'-α= η- Τρίτη (του Άρη)

Ε Μερκούρ'-α= η- Τετάρτη (του Ερμή)

Ε Έντ'-α= η- Πέμπτη (του Δία)

Ε Πρέμτ'-α= η- Παρασκευή (της Αφροδίτης)

Ε Σστούν'-α= το- Σάββατο (του Κρόνου)

Ε Ντιέλλ'-α= η- Κυριακή (του Ηλίου)

Βλέπουμε ότι παίρνουν πάντα άρθρο Ε μπροστά, που μας θυμίζει το κτητικό άρθρο της γενικής, εκτός από το οριστικό άρθρο –α στο τέλος. Την ίδια στιγμή που στην Αρβανίτικη «βγαίνει» σε γενική, στη νεοελληνική «βγαίνει» σε ονομαστική πτώση. Για να δούμε πως θα πούμε μερικά παραδείγματα:

Σήμερα είναι Δευτέρα= σοτ ίσστ' Ε Χ'ν' (αόριστος τύπος)

Η Δευτέρα είναι όμορφη μέρα= Ε Χ'να ίσσοτ' ντίτ' ε μπούκουρ' (οριστικός τύπος)

Θα έρθω τη Δευτέρα= ντο τ' βίνν Τ' Χ'ν'ν' (αιτιατική)

Η μέρα η της Δευτέρας (της Σελήνης)= ντίτα ε Σ' Χ'ν'σ' (γενική)

Μέρα Δευτέρα σήμερα= ντίτ' Ε Χ'ν' σοτ (αφαιρετική η οποία είναι και η ποιό συχνά χρησιμοποιούμενη μορφή για τις μέρες. Βλέπουμε οτι το άρθρο ε της προηγούμενης γενικής έφυγε και τα δύο ουσιαστικά είναι στον αόριστο τύπο βάσει του κανόνα αφαιρετικής. Η κατά λέξη μετάφραση είναι: μέρα Σελήνης. Από αυτόν ακριβώς τον τύπο της αφαιρετικής, έχει κοπεί το Ε Χ'ν' και χρησιμοποιείται για την ονομασία των ημερών.

Τις Δευτέρες δεν πάμε στην εκκλησία= Τ' Χ'ναβετ νούκ' βέμι ν' κλίσοτ' (γενική πληθυντικού και η κατά λέξη μετάφραση είναι: τις μέρες τις των φεγγαριών= ντίτ'τ' ε Τ' Χ'ναβετ)

ΛΑΣΚΑΡΙΝΑ ΜΠΟΥΜΠΟΥΛΙΝΑ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ 7^{ΟΝ}

Η ΑΙΤΙΑΤΙΚΗ ΠΤΩΣΗ

ΣΗΜΕΙΟ ΚΛΕΙΔΙ: ΧΡΗΣΗ-ΚΑΤΑΛΗΞΕΙΣ-ΜΙΚΡΕΣ ΜΟΡΦΕΣ

Η αιτιατική πτώση στην Αρβανίτικη λειτουργεί όπως και στη Νεοελληνική. Τα ουσιαστικά στην αιτιατική απαντούν στις κάτωθι ερωτήσεις:

Κ' ? = ποιόν ? (Αυτό είναι η αιτιατική της ερωτηματικής αντωνυμίας κούσς?=ποιός?)

Τσίλιν ? = ποιόν ?

Τσίλ'ν ? = ποιάν ?

Τσίλ'τ ? = ποιούς ?

Τσίλατ ? = ποιές ?

Συνοδεύουνε δε, τις περισσότερες προθέσεις της Αρβανίτικης όπως :

Ν' = ντ' = στο

Με = με

Πα = χωρίς, άνευ

Π'ρ = για

ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ

Κκένι ίσστ' ν' αβλίν' ε σστ'πίσ' = ο σκύλος είναι στην αυλή του σπιτιού

Ντιάλι με βάιζ'ν' γιάν' ν' κλίσσ' = το αγόρι με το κορίτσι είναι στην εκκλησία

Νέβε γέμι ν' κατούντ = εμείς είμαστε στο χωριό

Ου καμ ν' τσάντ' πέσ' μόλλα π'ρ Κατερίν'ν' = Εγώ έχω στην τσάντα πέντε μήλα για την Κατερίνα

Αβλία ίσστ' πα λούλε = η αυλή είναι χωρίς λουλούδια

ΚΑΤΑΛΗΞΕΙΣ ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΩΝ ΣΤΗΝ ΑΙΤΙΑΤΙΚΗ

Για να δούμε τώρα πως διαμορφώνονται οι καταλήξεις (άρθρα) των ουσιαστικών στην αιτιατική, ανάλογα με τις τέσσερις μεγάλες κατηγορίες των ουσιαστικών που δώσαμε στο πρώτο κεφάλαιο:

A. Τα θηλυκά λήγοντα σε $-α$.

α. Λήγοντα στον **αόριστο** τύπο σε βραχύ ε συμβολιζόμενο με απόστροφο '.

Βαίζ' = κοπέλα , βάιζα = η κοπέλα , βάιζ' = κοπέλα , βάιζ'ν' = την κοπέλα

βάιζα = κοπέλες , βάιζατ' = οι κοπέλες , βάιζα = κοπέλες , βάιζατ' = τις κοπέλες

Χούντ' = μύτη , χούντα = η μύτη , χούντ' = μύτη , χούντ'ν' = τη μύτη

χούντ' = μύτες , χούντ'τ' = οι μύτες , χούντ' = μύτες , χούντ'τ' = τις μύτες

β. Λήγοντα στον **αόριστο** τύπο σε σε τονισμένο $-ι$

Σστ'πί = σπίτι , σστ'πία = το σπίτι , σστ'πί = σπίτι , σστ'πιν' = το σπίτι

σστ'πί = σπίτια , σστ'πίτ' = τα σπίτια , σστ'πί = σπίτια , σστ'πίτ' = τα σπίτια

B. Τα θηλυκά λήγοντα σε $-ια$ ή $-για$ (άτονο).

Λούλε=λουλούδι, λούλια(και λούλεγια)=το λουλούδι, λούλε=λουλούδι, λούλεν' = το λουλούδι

λούλε = λουλούδια , λούλετ' = τα λουλούδια , λούλε = λουλούδια , λούλετ' = τα λουλούδια

Γ. Τα αρσενικά λήγοντα σε $-ι$

Μάλ = βουνό , μάλι = το βουνό , μάλ = βουνό , μάλιν' = το βουνό ,

μάλε = βουνά , μάλετ' = τα βουνά , μάλε = βουνά , μάλετ' = τα βουνά

Κιέν = σκύλος , κίενι = ο σκύλος , κίέν = σκύλος , κίενιν' = το σκύλο

κίέν' = σκύλοι , κίέντ' = οι σκύλοι , κίέν' = σκύλοι , κίέντ' = τους σκύλους

Δ. Τα αρσενικά λήγοντα σε -ου.

Κραχ = βραχίων , κράχου = ο βραχίων , κραχ = βραχίων , κράχουν' = το βραχίονα

κράχ' = βραχίονες, κράχ'τ' = οι βραχίονες, κράχ' = βραχίονες, κράχ'τ' = τους βραχίονες

Βλέπουμε οτι στους πληθυντικούς, οι καταλήξεις είναι οι ίδιες με την ονομαστική και στους ενικούς οι οριστικοί τύποι παίρνουν ένα ν' στο τέλος όπως οι αιτιατικές της καθαρεύουσας π.χ. Αποστόλιν' = τον Απόστολον

Να δούμε τώρα μερικές ασκήσεις με ουσιαστικά όπως παραπάνω, αλλά και με τις αντωνυμίες τους (μεγάλες μορφές) απο τον πίνακα του προηγούμενου κεφαλαίου.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

Με ποιάν είναι ο Γιώργος ? Ο Γιώργος είναι με τη γυναίκα. Ο Γιώργος είναι με αυτήν

Με ποιούς είμαστε εμείς ? Εμείς είμαστε με τα παιδιά. Εμείς είμαστε με αυτά

Με ποιούς είστε εσείς ? Εσείς είστε με τις γυναίκες

ΛΥΣΕΙΣ

Με τσίλ'ν ισστ' Γιώργοα ? Γιώργοα ισστ' με γκρούαν'. Γιώργοα ισστ' με ατ'

Με τσίλ'τ γέμι νέβε ? Νέβε γέμι με ντιέλμτ' . Νέβε γέμι με ατα (και «με 'τα»)

Με τσίλατ γέμι γιούβε ? Γιούβε γέμι με γκράτ'. Γιούβε γέμι με ατό (και «με 'το»)

ΜΙΚΡΕΣ ΜΟΡΦΕΣ ΑΝΤΩΝΥΜΙΩΝ ΑΙΤΙΑΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΔΟΤΙΚΗΣ

Στο προηγούμενο κεφάλαιο κάναμε λόγο για τις μικρές μορφές της δοτικής. Για να έχουμε ολοκληρωμένη εικόνα πρέπει να εξασκηθούμε και:

A. Στις μικρές μορφές των αντωνυμιών της αιτιατικής

B. Στις μικτές μικρές μορφές των αντωνυμιών δοτικής και αιτιατικής

Πώς θα πούμε για παράδειγμα:

Εσύ την έχεις την τσάντα ? Εγώ την έχω την τσάντα.

Θα πάμε στο προηγούμενο κεφάλαιο, στον πίνακα με τις αντωνυμίες, στην τρίτη στήλη της αιτιατικής, στο τρίτο ενικού και θα βρούμε την αντίστοιχη αντωνυμία που εδώ πρέπει να τη βάλουμε σε μικρή μορφή. Βλέπουμε ότι «ατ'» είναι η μεγάλη μορφή και «ε» η μικρή. Επομένως για το παράδειγμά μας έχουμε:

Τι ε κε τσάντ'ν' ? = εσύ την έχεις την τσάντα ?

Ου ε καμ τσάντ'ν' = εγώ την έχω την τσάντα

Και ένα παράδειγμα με τη μικρή μορφή στον πληθυντικό:

Τι ι κε τσάντ'τ' ? = Εσύ τις έχεις τις τσάντες ?

Ου ι καμ τσάντ'τ' = Εγώ τις έχω τις τσάντες

Θα δώσουμε εδώ το ρήμα γιάπ= δίνω στον ενεστώτα για τις ασκήσεις μας

Ου γιάπ= εγώ δίνω

Τι γιέπ= εσύ δίνεις

Αϊ,αγιό γιέπ= αυτός, αυτή δίνει

Νέβε γιάπιμ= εμείς δίνουμε

Γιούβε γιέπνι= εσείς δίνετε

Ατά,ατό γιάπιν= αυτοί,αυτές δίνουν

Μάθαμε στο προηγούμενο κεφάλαιο πώς θα πούμε:

Εγώ του δίνω του αγοριού το μήλο=ου ι γιάπ ντιάλιτ μόλλ'ν'

Πώς θα πούμε όμως για παράδειγμα:

Εγώ του το δίνω του αγοριού= ου ια γιάπ ντιάλιτ

Αυτό το «του το» λέγεται μικτή μικρή μορφή δοτικής+αιτιατικής και βάση του πίνακά μας πρέπει να γίνει «ι + ε». Αυτό όμως στην Αρβανίτικη συναρείται και μας δίνει ια.

Ήρθε η ώρα να δώσουμε τον πίνακα των μικτών μορφών:

ΓΕΝΙΚΗ-ΔΟΤΙΚΗ		ΑΙΤΙΑΤΙΚΗ		ΜΙΚΤΗ*
Μούα/μ'=εμένα/μου	+	Ατ'/ ε=αυτόν,-ην/τον,την =		Μα=μου το
Τι/τ'=εσένα/σου	+	Ατ'/ ε=αυτόν,-ην/τον,την =		Τα=σου το
Ατί,ασάι/ι=αυτού,-ης/του,της	+	Ατ'/ ε=αυτόν,-ην/τον,την =		Ια=του το
Νέβε/να=εμάς/μας	+	Ατ'/ ε=αυτόν,-ην/τον,την =		Ναε=μας το
Γιούβε/γιού=εσάς/σας	+	Ατ'/ ε=αυτόν,-ην/τον,την =		Γιουα=σας το
Ατύρεβετ/ου=αυτών/των	+	Ατ'/ ε=αυτόν,-ην/τον,την =		Ουα=τους το

ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ

ΓΕΝΙΚΗ-ΔΟΤΙΚΗ		ΑΙΤΙΑΤΙΚΗ		ΜΙΚΤΗ*
Μούα/μ'=εμένα/μου	+	Ατά,ατό/ ι=αυτούς,-ές/τούς,τες =		Μι=μου τα
Τι/τ'=εσένα/σου	+	Ατά,ατό/ ι=αυτούς,-ές/τούς,τες =		Τι=σου τα
Ατί,ασάι/ι=αυτού,-ης/του,της	+	Ατά,ατό/ ι=αυτούς,-ές/τούς,τες =		Ια=του τα
Νέβε/να=εμάς/μας	+	Ατά,ατό/ ι=αυτούς,-ές/τούς,τες =		Ναϊ=μας τα
Γιούβε/γιού=εσάς/σας	+	Ατά,ατό/ ι=αυτούς,-ές/τούς,τες =		Γιουα=σας τα
Ατύρεβετ/ου=αυτών/των	+	Ατά,ατό/ ι=αυτούς,-ές/τούς,τες =		Ουα=τους τα

*Στην τρίτη στήλη μικτές μορφές, όταν λέμε το,τα για οικονομία χώρου, εννοούμε όλα τα γένη (τον,την,το,τους,τις,τα).

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

Μεταφράστε στην Αρβανίτικη

Εσύ μου το λές εμένα

Εσύ της το λες αυτηνής

Εσύ μας το λες εμάς

Εσύ τους το λές αυτωνών

Αυτός μου τα λέει εμένα

Αυτή σου τα λέει εσένα

Αυτή του τα λέει αυτουνού

Αυτή του τα λέει του αγοριού

Αυτή μας τα λέει εμάς

Αυτή σας τα λέει εσάς

Αυτή τους των λέει των κοριτσιών

ΛΥΣΕΙΣ

Τι μα θούα μούα

Τι ια θούα ασάι

Τι ναε θούα νέβε

Τι ουα θούα ατύρεβετ

Αϊ μι θοτ' μούα

Αγιό τι θοτ τι

Αγιό ια θότ' ατί

Αγιό ια θότ' ντιάλιτ

Αγιό ναϊ θότ' νέβε

Αγιό γιουα θότ' γιούβε

Αγιό ουα θότ' βάιζαβετ

Μεταφράστε στην Αρβανίτικη

Ο Γιώργος είναι με τη γυναίκα και της το δίνει το μήλο

Εμείς είμαστε με τα παιδιά στο σπίτι και τους το λέμε το τραγούδι

Οι γυναίκες είναι με τα κορίτσια στην αυλή. Αυτές μας τα λένε τα τραγούδια.

ΛΥΣΕΙΣ

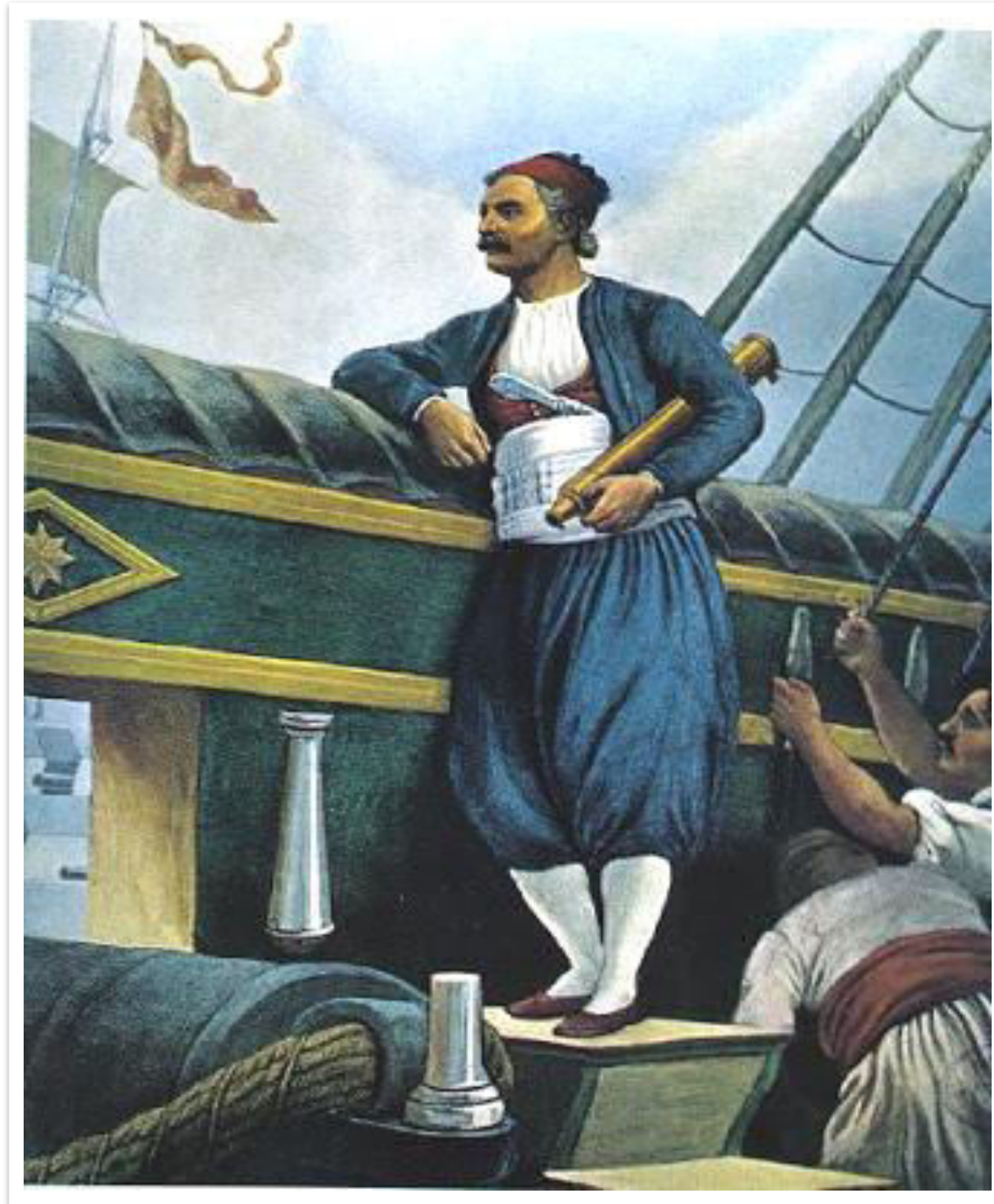
Γιώργοα ίσστ' με γιρούαν' εδε ια γιέπ μόλλ'ν'

Νέβε γέμι με ντιέλιμτ' ν' σστ'πί εδε ουα θόμι κ'νγκ'ν'

Γιράτ' γιαν' με βάιζατ' ν' αβλί. Ατό ναϊ θόν' κ'νγκ'τ'

Βλέπουμε ότι όσο προχωράμε μπορούμε να μεταφράζουμε όλο και μεγαλύτερες προτάσεις μέχρι να φτάσουμε σε ολόκληρα κείμενα. Ο αναγνώστης τώρα θα πρέπει να εξασκείται φτιάχνοντας μόνος του προτάσεις σαν αυτές των ασκήσεων-παραδειγμάτων από τα μέχρι τώρα δεδομένα.

ПРОТОТІП

ΑΝΔΡΕΑΣ ΜΙΑΟΥΛΗΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ 8^{ON}

ΤΑ ΡΗΜΑΤΑ

Το ρήμα είναι η λέξη που εκφράζει μια ενέργεια. Στην Αρχαία θα τα χωρίσουμε σε τρεις μεγάλες κατηγορίες (συζυγίες), αναλόγως των καταλήξεών τους στο α' ενικό ενεστώτος ενεργητικής:

ΣΥΖΥΓΙΑ 1^H (Η μεγαλύτερη απ'όλες)

Λήγοντα σε -νν (προφέρεται όπως ο συνδυασμός ν + ι στη λέξη λεμόνι. Η γλώσσα πίσω στον ουρανίσκο.) Μπορεί να τα συναντήσουμε και σε -ι, δε θα πρέπει να ξενίσει τον αναγνώστη. Είναι η ίδια κατηγορία. Εδώ θα χρησιμοποιούμε μόνο την κατάληξη -νν.

Π.χ. Πουνόνν= εργάζομαι (ή πουνόι)

ΣΥΖΥΓΙΑ 2^H

Λήγοντα σε σύμφωνο

Π.χ. Λιδ= δένω

ΣΥΖΥΓΙΑ 3^H

Λήγοντα σε φωνήεν

Π.χ. Χα= τρώω

ΣΥΖΥΓΙΑ 1^H

-NN

ΚΑΤΑΛΗΞΕΙΣ ΕΝΕΣΤΩΤΟΣ

Ου πουνό- νν και πουνό- ι =	εγώ εργάζομαι
Τι πουνό- ν =	εσύ εργάζεσαι
Αϊ,αγίό πουνό- ν =	αυτός εργάζεται
Νέβε πουνό- ιμ' =	εμείς εργαζόμαστε

Γιούβε πουνό-νι = εσείς εργάζεστε

Ατά,ατό πουνό-ννεν' ή -νν'ν' και πουνό-ιν' = αυτοί,αυτές εργάζονται

ΣΥΖΥΓΙΑ 2^Η

-ΣΥΜΦΩΝΟ

ΚΑΤΑΛΗΞΕΙΣ ΕΝΕΣΤΩΤΟΣ

Ου λιδ = εγώ δένω

Τι λιδ = εσύ δένεις

Αϊ,αγιό λιδ = αυτός,αυτή δένει

Νέβε λιδ-ιμ' = εμείς δένουμε

Γιούβε λιδ-νι = εσείς δένετε

Ατά,ατό λιδ-ιν' = αυτοί,αυτές δένουν

Οι εξαιρέσεις του προηγούμενου κανόνα (λιδ), κυρίως συνίστανται στην αλλαγή του θέματος σε κάποια ρήματα στο β' και γ' ενικό και β' πληθυντικό:

Π.χ. Στο ρήμα φλας= μιλάω θα δούμε οτι αλλάζει το θέμα του στο β' και γ' ενικό και β' πληθυντικό:

Ου φλας = εγώ μιλάω

Τι φλετ = εσύ μιλάς

Αϊ,αγιό φλετ = αυτός,αυτή μιλάει

Νέβε φλας-ιμ' = εμείς μιλάμε

Γιούβε φλίσ-νι = εσείς μιλάτε

Ατά,ατό φλάς-ιν' = αυτοί μιλούν

Το ίδιο και το μαρρ= παίρνω

Μαρρ

Μερρ

Μερο

Μάρριμ

Μέρορι

Μάρριν

Επίσης το ρήμα θομ= λέω

Θομ

Θούα

Θότ'

Θόμι

Θόνι

Θόν'

ΣΥΖΥΓΙΑ 3^Η

-ΦΩΝΗΕΝ

ΚΑΤΑΛΗΞΕΙΣ ΕΝΕΣΤΩΤΟΣ

Ου ντι = εγώ ξέρω

Τι ντι = εσύ ξέρεις

Αϊ,αγιο ντι = αυτός,αυτή ξέρει

Νέβε ντι-μ' = εμείς ξέρουμε

Γιούβε ντι-νι = εσείς ξέρετε

Ατά,ατό ντι-ν' = αυτοί ξέρουν

Θα δώσουμε όμως από τώρα και το ντούα= θέλω διότι θα το χρειαστούμε σε ασκήσεις και παρουσιάζει μερικές ανωμαλίες

Ντούα

Ντο

Ντο

Ντούαμ'

Ντόνι

Ντούαν'

Έχουμε καλύψει την πλειοψηφία των ρημάτων. Παρατηρούμε ότι οι καταλήξεις παρουσιάζουν μεγάλες ομοιότητες και είναι εύκολο να απομνημονευτούν. Σαφώς υπάρχουν και εξαιρέσεις τις οποίες ο αναγνώστης θα τις μάθει δια της συνεχούς εξασκήσεως και σχετικών πινάκων που έχουν τα διάφορα λεξικά.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

Μεταφράστε στην Αρβανίτικη

Εγώ με το κορίτσι, την αδερφή του Γιώργου, **περνάμε** από το σπίτι της Κατερίνας. Στην αυλή **βλέπουμε** δύο δέντρα και πολλά λουλούδια. Η Κατερίνα έχει και ένα σκύλο. Της το λέμε και της Κατερίνας. Αυτή **έρχεται, παίρνουμε** και το σκύλο και **πάμε** στην εκκλησία. Ο παπάς μας **βλέπει** και της λέει της Κατερίνας :

- Τι **κάνετε**? Πώς περνάτε ? Από πού **ερχόσαστε** εσείς ?

- Η Κατερίνα του λέει του παπά: Ερχόμαστε από το σπίτι, με τα παιδιά και το σκύλο του σπιτιού και πάμε στην αυλή του σπιτιού της Μαρίας. Περνάμε καλά εκεί γιατί τρώμε και **πίνουμε, παίζουμε, τραγουδάμε** και **χορεύουμε**. Εκεί μας **περιμένει** και η Μαρία. Ο παπάς της λέει της Κατερίνας:

- Ωρα καλή ! Ο Θεός μαζί σας !

Φεύγουμε από την εκκλησία και πάμε στο σπίτι της Μαρίας. **Αφήνουμε** την Κατερίνα με το σκύλο στο δρόμο για λίγο και **μπαίνουμε** στην αυλή. Περνάμε από την πόρτα, την **αναζητάμε**, αλλά αυτή δεν είναι στην αυλή. **Χτυπάμε** την πόρτα δυο τρεις φορές και η

Μαρία βγαίνει. Μας βλέπει, γελάει και μας λέει: **Καθαρίζω** μερικά μήλα... **πλένω** τα χέρια, **βάζω** παπούτσια και έρχομαι.

Όλα είναι αντικείμενα που τα έχουμε παρουσιάσει στα προηγούμενα κεφάλαια. Εδώ θα δώσουμε μόνο τυχόν άγνωστες λέξεις τα ρήματα και κλίνουμε όσα από αυτά παρουσιάζουν ανωμαλίες στο θέμα τους, τα οποία πρέπει να τα βάλετε στο σωστό πρόσωπο και αριθμό, ανάλογα με τη συζυγία τους:

Σσούμ' = πολύς, πολλή, πολύ, πολλοί, πολλές, πολλά.

Παχ= λίγος, λίγη, λίγο, λίγοι, λίγες, λίγα

Ατιέ=αντέ=αντέι=εκει

Κ'τού=κ'τέ=κ'τέι=εδώ

Ψε= γιατί

Μιρ'= καλά

Κ'πούτσ'= παπούτσια

Βέτε= πάω, βέτε, βέτε, βέτε, βέμι, βένι, βέν'

Σσιόνν= περνάω

Σσοχ= βλέπω, σσεχ, σσεχ, σσόχιμ', σσίχνι, σσόχιν'

Μπ'νν = κάνω (προφέρεται μπένν με βραχύ ε και παχύ ν. Λοιπές καταλήξεις δεσ 1^η συζυγία, λήγοντα σε -νν)

Σι ?= πως ? (Σι σσιον ?=πως περνάς ?)

Βίνν= έρχομαι, βιέν, βιέν, βιιμ', βιι, βίννεν'

Πι = πίνω

Λούανν= παίζω

Κ'ντόνν= τραγουδάω

Κ'ρτσένν= χορεύω

Πρες= περιμένω, κόβω, πρετ, πρετ, πρέσιμ, πρίσι, πρέσιν'

Ίκ'νν= φεύγω

Λ''=αφήνω (προφέρεται λιέ με βραχύ ε)

Χίνν= μπαίνω

Κ'ρκόνν= αναζητώ

Μπίε= χτυπάω,πέφτω

Νταλ= βγαίνω, ντελ, ντελ, ντάλιμ, ντίλι, ντάλιν'

Κιεσσ= γελάω

Κιερόνν= καθαρίζω με την έννοια καθαρίζω φρούτα,κλαδεύω δένδρα κλπ

Λάνν= πλένω

Β'' = βάζω (προφέρεται βέ με βραχύ ε)

Χα= τρώω

ΛΥΣΗ

Ου με βάζ'ν, μότη'ν ε Γιώργος', σσιόμ' νγια σστ'πια ε Κατερίν'σ'. Ν' αβλί σσόχιμ ντι πέμα εδε σοούμ' λούλε. Κατερίνα κα εδε νι' κέν. Ια θόμι εδε Κατερίν'σ'. Αγιό βιέν, μάρριμ εδε κένιν εδε βέμι ν' κλίσσ'. Πρίφτι να σσεχ εδε ι θότ' Κατερίν'σ':

-Τσσ' Μπ'νι ? Για βίνι γιούβε?

Κατερίνα ι θότ' πρίφτι: Βιμ' νγια σστ'πια, με ντιέλμτ' εδε με κένιν' ε σστ'πίσ'εδε βέμι ν' αβλίν' ε σστ'πίσ' σ' Μαρίεσ'. Σσιόμ' μίρ' ατιέ, ψε χάμ', πίμ', λουαϊμ', κ'ντόιμ' εδε κ'ρτσέιμ'. Ατιέ να πρετ εδε Μαρία. Πρίφτι ι θότ' Κατερίν'σ':

-Ορ' μίρ' ! Περεντία με γιούβε.

Ίκ'μι νγια κλίσσα εδε βέμι ν' σστ'πίν' ε Μαρίεσ'. Λ''μ' Κατερίν'ν' με κένιν' ν' ρρούγκ' π'ρ πακ εδε χιμ' ν' αβλί. Σσιόμ' νγια ντέρα, ε κ'ρκιόμ' πο αγιό νουκ ίσστ' ν' αβλί. Ι μπίμ'* ντέρ'σ' ντι τρι χέρ' εδε Μαρία ντελ. Να σσεχ, κιεσ εδε να θότ': Κιερόνν τσα μόλλα, λάνν ντούαρτ' , β'' κ'πούτσ' εδε βίνν!

*Για το ρήμα μπίε κάναμε μια νύξη στο κεφάλαιο της δοτικής και το ξαναεμφανίσαμε εδώ.Τι συμβαίνει με το συγκεκριμένο ρήμα και γιατί θέλει προσοχή? Στην ουσία είναι

δύο διαφορετικά ρήματα που σημαίνουν, το ένα πέφτω, χτυπάω και το άλλο φέρνω, αλλά στον ενεστώτα είναι ομόηχα. Θα καταλάβουμε τη διαφορά τους ή από τα συμφραζόμενα ή από τις αλλαγές που παρουσιάζουν στους άλλους χρόνους. Π.χ. το μπίε=πέφτω στον αόριστο βγαίνει ρασσ= έπεσα ενώ το μπίε= φέρνω στον αόριστο βγαίνει προύρα= έφερα.

Π.χ:

Μπίε σσί= βρέχει (πέφτει βροχή)

Ι μπίε ντέρ'σ', ι μπίε πίπιζ'σ' κλπ= χτυπάω την πόρτα, παίζω την πίπιζα (της χτυπάω της πόρτας για την ακρίβεια, οπότε πάμε σε δοτική).

Ρα καμπάνα= χτύπησε η καμπάνα (το ρα είναι γ'ενικό αορίστου του μπίε)

Τ' μπίε ντι λούλε= τ' σιέλλ ντι λούλε= σου φέρνω δυο λουλούδια

Είπαμε για παράδειγμα πως θα εκφράσουμε το πλένω= λάνν. Αυτό λέγεται ενεργητική φωνή, δηλαδή η ενέργεια που δηλώνει το ρήμα περνάει σε κάτι άλλο, στο αντικείμενο. Πώς λέμε όμως το πλένομαι? Δηλαδή η ενέργεια που δηλώνει το ρήμα να γυρνάει σε μένα, στο υποκείμενο? Αυτό λέγεται παθητική φωνή και θα τη δούμε στο επόμενο κεφάλαιο.

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΠΛΑΠΟΥΤΑΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ 9^{ΟΝ}

ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΗ ΚΑΙ ΠΑΘΗΤΙΚΗ ΦΩΝΗ

Το ρήμα έχει δύο φωνές, την ενεργητική που δείχνει ότι το υποκείμενο του ρήματος ενεργεί και την παθητική που δείχνει ότι το υποκείμενο του ρήματος παθαίνει αυτό που δηλώνει το ρήμα.

Π.χ: Μαρτόνν= παντρεύω (κάποιον) Ενεργητική φωνή

Μαρτόνεμ= παντρεύομαι (εγώ) Παθητική φωνή

ΚΑΤΑΛΗΞΕΙΣ ΠΑΘΗΤΙΚΗΣ ΕΝΕΣΤΩΤΑ

Ου μαρτόνεμ = εγώ παντρεύομαι

Τι μαρτόνεσς = εσύ παντρεύεσαι

Αϊ,αγιό μαρτόνετ' = αυτός,αυτή παντρεύεται

Νέβε μαρτόνεμι = εμείς παντρευόμαστε

Γιούβε μαρτόνενι = εσείς παντρευόσαστε

Ατά,ατό μαρτόνεν' = αυτοί,αυτές παντρεύονται

ΣΗΜΕΙΟΝ ΚΛΕΙΔΙ:

Α.Τις κατάληξεις αυτές θα τις συναντήσουμε να ξεκινούν και με χ. Παράδειγμα: μαρτόχεμ, -χεσς, χετ', -χεμι, χενι, -χεν'. Και τα δύο σωστά είναι.

Β.Όταν η ρίζα (θέμα) του ρήματος τελειώνει σε φωνήεν (μαρτό-),τότε η κατάληξη αρχίζει απο σύμφωνο (-νεμ ή -χεμ) και το ανάποδο. Δηλαδή όταν η ρίζα τελειώνει σε σύμφωνο τότε το σύμφωνο της κατάληξης παραλείπεται και η κατάληξη αρχίζει απο -ε.

Π.χ. χάπ = ανοίγω (κάτι) ενεργητική φωνή

Χάπ-εμ = ανοίγομαι (εγώ) παθητική φωνή. Λοιπά ως ο πίνακας παραπάνω.

Γ.Όπως κάθε κανόνας,έτσι και οι παραπάνω έχουν κάποιες εξαιρέσεις. Αυτές μαθαίνονται δια της συνεχούς εξασκήσεως, μελέτης και εμπειρίας. Κυρίως συνίστανται σε μικρές αλλαγές του φωνήεντος της ρίζας-θέματος όπως παρακάτω:

Κρεχ = χτενίζω (κάποιον). Όμως,

Κρι-χεμ = χτενίζομαι (εγώ)

Ή

Σσχρούα-νν= γράφω. Όμως,

Σσχρού-χεμ = γράφομαι.

Βλέπουμε οτι βάσει του πρώτου κανόνα έπρεπε να ήταν σσχρούα-χεμ, όμως το α έχει υποστεί έκθλιψη και έχει βγει απο τη μέση.Σύνηθες φαινόμενο όταν συναντώνται δύο φωνήεντα στο τέλος της ρίζας.

ΣΥΝΗΘΙΣΜΕΝΑ ΡΗΜΑΤΑ ΠΑΘΗΤΙΚΗΣ ΦΩΝΗΣ ΣΕ ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ ΧΡΗΣΗ

Μπ'νν= κάνω, μπ'νεμ= γίνομαι

Ντούκεμ=φαίνομαι

Σσοχ= βλέπω, σσίχεμ= βλέπομαι

Ντιέκ= καίω, ντίγκεμ= καίγομαι

Ντι= ξέρω, ντίχετ'= είναι γνωστό (αλλά και ξημερώνει)

Πι= πίνω, πίχεμ= πίνομαι

Πιέκ= ψήνω, πικεμ= ψήνομαι

Χα = τρώω, χάχεμ = τρώγομαι

Φαλεμ= προσεύχομαι, (ι φάλεμ Σιρμαρίσ'= προσεύχομαι στην Παναγία, για την ακρίβεια της προσεύχομαι της Παναγίας, οπότε πάντα με δοτική. Άννα βιέν νγια μάλετ' τ' μαρτόνετ φάλετ' = η Άννα έρχεται απο τα βουνά, να παντρευτεί προσεύχεται,παρακαλάει. Απο δημοτικό τραγούδι)

Ντούα = θέλω, ι ντούχεμ = του χρειάζομαι (δοτική), να ντούχετ' = μας χρειάζεται,
 ντούχετ' (σιέτο) = το χρησιμοποιούμε όπως το νεοελληνικό «πρέπει»

Z'' = πιάνω (προφέρεται ζέ με βραχύ έψιλον), ζιχεμ = πιάνομαι, ζιχεμ με Γιώργον' =
 τσακώνομαι, πιάνομαι στα χέρια, αρπάζομαι με το Γιώργο)

Υπάρχουν ορισμένα ρήματα που βγαίνουν μόνο σε παθητική μορφή αλλά η μετάφρασή
 τους στη Νεοελληνική φαίνεται ενεργητική, αυτά λέγονται αποθετικά:

Π.χ.

Γιέγιεμ = ακούω (όμως παλιά και στην ελληνική έβγαине ακρω-μαι)

Μπέτεμ = μένω

Ντριδεμ = τρέμω

Πρίρεμ = επιστρέφω

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

Μεταφράστε στην Αρβανίτικη

Τί γίνεται ?

Μου φαίνεται (μτφ νομίζω)

Του φαίνεται (μτφ νομίζει. Συντάσσεται με δοτική)

Δε φαίνεται το σπίτι (Με ονομαστική. Χρησιμοποιούμε το σοσχ)

Καίγεται η γή, ο τόπος, η πέτρα (μτφ κάνει ζέστη.)

Αυτό το κρασί δεν πίνεται καθόλου (φάρε = καθόλου)

Γιατί τρώγεσαι τώρα ? (νάνι = τώρα)

Αυτό το ψωμί δεν τρώγεται

ΛΥΣΕΙΣ

Τσο' μπ'νετ' ?

Μ' ντούκετ'

Ι ντούκετ'

Νουκ σσίχετ' σστ'πία

Αγιό βέρα νουκ πίχετ'/πίνετ' φάρε

Ντίγκετ' δέου/βέντι/γκούρι

Ψε χάχεσς νάνι ?

Αγιό μπούκα νούκ χάχετ'

ΠΡΩΤΟΤΥΠΟ

ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΚΡΙΕΖΩΤΗΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ 10^{ΟΝ}

ΟΙ ΕΓΚΛΙΣΕΙΣ ΤΩΝ ΡΗΜΑΤΩΝ

Έχουμε τέσσερις εγκλίσεις ρημάτων:

Α. Οριστική

Β. Υποτακτική

Γ. Προστακτική

Δ. Ευκτική

Η Ευκτική σχεδόν σε αχρησία διότι μπορεί να εκφραστεί με την υποτακτική και θα κάνουμε μόνο μια σύντομη νύξη στο κεφάλαιο του αορίστου, διότι συνδέονται.

Οριστική: Εκφράζει το πραγματικό, το βέβαιο. Την έχουμε ήδη αναλύσει σαν ενεστώτα ενεργητικής (κεφ.7) και παθητικής (κεφ. 8).

Π.χ. Ντίελλι ντριτόν= ο ήλιος λάμπει

Και η άρνησή της με το αρνητικό μόριο νούκ' = σ' = δεν:

Π.χ. Ντίελλι νουκ' ντριτόν= ντίελλι σ'ντριτόν= ο ήλιος δε λάμπει

ΥΠΟΤΑΚΤΙΚΗ

ΣΗΜΕΙΟ ΚΛΕΙΔΙ: ΧΡΗΣΗ-ΣΧΗΜΑΤΙΣΜΟΣ-ΚΑΤΑΛΗΞΕΙΣ

Η χαρακτηριστική έγκλιση του μέλλοντα. Χαρακτηριστικό σημάδι της το μόριο τ' = να (όπως και στη νεοελληνική) πριν το ρήμα. Επίσης τη χρησιμοποιούμε για κάτι που θέλουμε να γίνει, μπορεί να γίνει, πρέπει να γίνει. Συνοδεύει ρήματα όπως:

Ντούα= θέλω

Ντούχετ' = πρέπει

Μούντ = μπορώ, μπορεί κλπ.

Η υποτακτική σχηματίζεται απο το μόριο τ' = να ακολουθούμενο από το ρήμα υποτακτικής. Το ρήμα υποτακτικής διαφέρει μορφολογικά από αυτό της οριστικής στο

β' και γ' ενικό, παρουσιάζοντας κάποιες μικροαλλαγές στις καταλήξεις τις οποίες θα δούμε. Άρα:

Υποτακτική = τ' + ρήμα υποτακτικής

Η υποτακτική μπορεί να χρησιμοποιηθεί και ως υποθετικός λόγος με την προσθήκη του μορίου **πο** πριν από το τ'.

Π.χ.

Εάν κάτσουμε εδώ, θα δουλέψουμε = πο τ' ρρίμ' κ'τού, ντο τ' πουνόιμ'

ΚΑΤΑΛΗΞΕΙΣ ΕΝΕΣΤΩΤΟΣ

ΣΥΖΥΓΙΑ 1^Η ΛΗΓΟΝΤΑ ΣΕ -NN

Πουνόνν = εργάζομαι Τ' πουνόνν = να εργαστώ

Πουνόν = εργάζεσαι Τ' πουνόσς = να εργαστείς

Πουνόν = εργάζεται Τ' πουνόνν' = να εργαστεί

Πουνόιμ' = εργαζόμαστε Τ' πουνόιμ' = να εργαστούμε

Πουνόνι = εργάζεστε Τ' πουνόνι = να εργαστείτε

Πουνόννεν' = εργάζονται Τ' πουνόννεν' = να εργαστούν

Βλέπουμε πως οι καταλήξεις είναι ίδιες με της οριστικής έγκλισης, εκτός του δεύτερου ενικού (τ' πουνό-σς = να εργαστείς) όπου έχουμε παχύ σίγμα και του τρίτου ενικού, τ' πουνόνν' = να εργαστεί, όπου έχουμε παχύ ν ακολουθούμενο απο βραχύ ε) .

ΣΥΖΥΓΙΑ 2^Η ΛΗΓΟΝΤΑ ΣΕ ΣΥΜΦΩΝΟ

Εδώ η γενική εικόνα είναι:

A. Το β' ενικού να παίρνει -'σς (βραχύ έψιλον και παχύ σίγμα) και το γ' ενικού -' (βραχύ έψιλον).

B. Το β' και γ' ενικού να κρατάνε το θέμα του α' ενικού

Γ. Ο πληθυντικός να είναι ίδιος με αυτόν της οριστικής

Φλας = μιλάω Τ' φλας = να μιλήσω

Φλετ Τ' φλασ'σς

Φλετ Τ' φλασ'

Φλάσιμ Τ' φλασιμ

Φλίσσι Τ' φλίσσι

Φλάσιν Τ' φλάσιν

Στο φλας τονίσαμε τις διαφορές που παρουσιάζονται μόνο στο β' κ γ' ενικό, όπως είπαμε.

Έχουμε μικροαλλαγές όμως στα βοηθητικά ρήματα καμ=έχω και γιάμ=είμαι, τις οποίες και θα δούμε αμέσως:

Τ' κεμ = να έχω

τ' γεμ = να είμαι

Τ' κεςς = να έχεις

τ' γεσς = να είσαι

Τ' κέτ' = να έχει

τ' γέτ' = να είναι

Τ' κέμι = να έχουμε

τ' γέμι = να είμαστε

Τ' κένι = να έχετε

τ' γένι = να είσαστε

Τ' κέν' = να έχουν

τ' γέν' = να είναι

Δεν υπάρχει α λοιπόν στην υποτακτική αυτών των δύο ρημάτων, έτσι το θυμόμαστε.

ΣΥΖΥΓΙΑ 3^Η ΣΕ ΦΩΝΗΝ

Και εδώ η γενική εικόνα είναι ομαλή, γενικά ακολουθεί τους κανόνες της 2^{ης} συζυγίας.

Π.χ.

Πι= πίνω τ' πι= να πιώ

Πι τ' πίσς

Πι τ' πι'

Πιμ' τ' πιμ'

Πίνι τ' πίνι

Πίν' τ' πίν'

Το ρήμα βέτε= πάω, μας ξεφεύγει λίγο, βλέπουμε εδώ:

Βέτε τ' βέτε

Βέτε τ' βέσς

Βέτε τ' βέι'

Βέμι τ' βέμι

Βένι τ' βένι

Βέν' τ' βέν'

Τυχόν λοιπές εξαιρέσεις δεν είναι δυνατόν να παρουσιαστούν εδώ διότι θα πλατειάσουμε και θα ξεφύγουμε από τον κύριο σκοπό της εργασίας που είναι η παρουσίαση του βασικού μηχανισμού. Μαθαίνονται δια της συνεχούς τριβής και εξασήσεως.

Οι καταλήξεις της υποτακτικής παθητικής είναι οι ίδιες με την οριστική παθητική.

Π.χ. μπλεδ= μαζεύω,μπλιδεμ=μαζεύομαι

Τ' μπλιδεμ= να μαζευτώ

Τ' μπλιδεσς= να μαζευτείς

Τ' μπλιδετ'= να μαζευτεί

Τ' μπλιδεμι= να μαζευτούμε

Τ' μπλιδεσι= να μαζευτείτε

Τ' μπλιδεν'= να μαζευτούνε

Η ΑΡΝΗΣΗ-ΤΟ ΜΟΡΙΟ ΜΟΣ=ΜΗΝ

Η άρνηση εκφράζεται από το μόριο μος = μην

Π.χ. Τ' μος σοκόσς γνια σστ'πια = να μην περάσεις από το σπίτι

ΟΙ ΜΙΚΡΕΣ ΚΑΙ ΟΙ ΜΙΚΤΕΣ ΜΟΡΦΕΣ ΛΙΓΙΑΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΔΟΤΙΚΗΣ

Μπαίνουν μετά το τ'=να και πριν από το ρήμα, όπως ακριβώς και στη νεοελληνική.

Π.χ:

Να το πάρεις= τα μάρρ'ς

Να του το δώσει= τια γιάπ'

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

1. Μεταφράστε στην Αρβανίτικη

Θέλω να σε δώ

Θέλω να σου το πώ

Μπορείς να έρθεις ?

Μπορείς να το κάνεις ?

Μπορείς να πας εκεί ?

Πρέπει να γίνει

Πρέπει να ιδωθούμε και να μιλήσουμε

Πρέπει να το κάνουν

Να είσαι καλά

Να είναι καλά

Να έχουν υγεία

Να έχεις τύχη

Να ζήσετε (ρρόνν= ζώ)

Να ζήσουνε

Να σου ζήσει

Να μην το ξεχάσεις (χαρρόνν= ξεχνώ)

Δε μου λες...να σε ρωτήσω κάτι ? (πυές= ρωτάω, κάτι = πράμα= γκι')

Να του δώσεις χαιρετίσματα ! (χαιρετίσματα= τ' φάλτουρα)

2. Ου γιαμ νί' βάιζ' ε μπούκουρ', νί βάιζ' πενεμένε (και βλλάχ'= βλάχα)

Τσ' καμ νί' μίλι' ντέλετ' δε πεσ'νιντ' διτ'

Ούλκου τ' χάι' ντέλετ', τσακάλι τ' χάι' διτ'

(Δίνονται: ε μπούκουρ'= όμορφη, πενεμένε= παινεμένη, δι-α= η-γίδα)

ΛΥΣΕΙΣ

1. Ντούα τ' τ' σοσχ

Ντούα τ' τα θομ

Μουντ τ' βίσις ?

Μουντ τα μπ' 'ςς ?

Μουντ τ' βεσις ατιέ ?

Ντουχετ' τ' μπ' 'νετ'

Ντούχετ' τ' σσίχεμι εδε τ' φλάσιμ

Ντούχετ' τα μπ' 'νεν'

Τ' γιέσις μίρ'

Τ' γιέν' μίρ'

Τ' κέν' σσεντέτ

Τ' κέσις φατ

Τ' ρρόνι

Τ' τ' ρρόνν'

Τ' ρρόννεν'

Νουκ μ' θούα...τ' τ' πυές γκι' ?

Τ' ι γιάπ'ςς τ' φάλτουρα

2. Γώ 'μαι μια κόρη όμορφη, μια κόρη παινεμένη

Πού χω τα χίλια πρόβατα, τα πεντακόσια γίδια

Ο λύκος να φάει τα πρόβατα κι' ο τσάκαλος τα γίδια

ΠΡΩΤΟΤΥΠΟ

ΜΕΛΙΤΗΣ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ 11ον

Η ΠΡΟΣΤΑΚΤΙΚΗ

ΣΗΜΕΙΟ ΚΛΕΙΔΙ: ΧΡΗΣΗ-ΚΑΤΑΛΗΞΕΙΣ Β' ΕΝΙΚΟΥ-ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΥ

Χρησιμοποιούμε την προστακτική για προσταγή, προτροπή ή απαγόρευση-αποτροπή. Έχει μόνο β' ενικό και β' πληθυντικό ενεστώτος, σε ενεργητική και παθητική φωνή.

ΚΑΤΑΛΗΞΕΙΣ ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΗΣ ΦΩΝΗΣ

ΣΥΖΥΓΙΑ 1^Η ΛΗΓΟΝΤΑ ΣΕ –NN

Η εικόνα που δείχνει η πρώτη συζυγία στα θέματα που λήγουν σε –ο και –ε είναι η κάτωθι: Φεύγει το –ν στο β' ενικό και ο β' πληθυντικός είναι ο ίδιος με την οριστική.

Τα θέματα της 1^{ης} συζυγίας που λήγουν σε όλα τα υπόλοιπα φωνήεντα, παίρνουν στο β' ενικό την κατάληξη –ι. Στο β' πληθυντικό, όπως η οριστική μορφή.

Π.χ:

Πουνόνν= εργάζομαι,δουλέω.

Πουνό != δούλεψε !

Πουνόνι != δουλεψτε !

Βραπόνν= τρέχω

Βραπό != τρέξε !

Βραπόνι != τρέξτε !

Μπλενν= αγοράζω

Μπλε != αγόρασε !

Μπλίνι !=αγοράστε (το ε γίνετε ι εδώ)

Σσικρούανν= γράφω

Σσικρούαι != γράψε !

Σσικρούανι != γράψτε !

Μπάνν= κρατάω

Μπάι != κράτα !

Μπάνι != κρατήστε !

Ελάχιστες οι ανωμαλίες εδώ. Ένα παράδειγμα:

Βίνν= έρχομαι

Έα != έλα !

Έανι != ελάτε !

ΣΥΖΥΓΙΑ 2^Η ΛΗΓΟΝΤΑ ΣΕ ΣΥΜΦΩΝΟ

Τα ομαλού θέματος, στο β' ενικό λήγουν στο θέμα τους. Στο β' πληθυντικό παίρνουν κατάληξη -ν.

Μπύλλ = κλείνω

Μπύλλ != κλείσε !

Μπύλλνι != κλείστε !

Κάποια ανωμάλου θέματος στο β' ενικό οριστικής ενεστώτα, μαθαίνονται κατόπιν απομνημόνευσης και εξάσκησης.

Φλας= μιλάω

Φόλ != μίλα !

Φλίσνι != μιλάτε !

Μαρορ= παίρνω

Μέρορ != πάρε !

Μέρορι != πάρτε !

Πρες= κόβω

Πρε != κόψε !

Πρένι= κόψτε !

Πρες= περιμένω

Πρίτ != περιμενε !

Πρίτνι != περιμένετε !

Διές= χέζω

Διε μπ'ρδα != χέσε μέσα !

ΣΥΖΥΓΙΑ 3^Η ΛΗΓΟΝΤΑ ΣΕ ΦΩΝΗΕΝ

Και εδώ την ίδια εικόνα βλέπουμε. Σε λίγα θέματα παρουσιάζονται ανωμαλίες, τα οποία τα μαθαίνουμε με τη συνεχή εξάσκηση.

Πι= πίνω

Πί != πιές !

Πίνι != πιείτε !

Όμως

Β''= βάζω

Β''ο != βάλε !

Βίνι != βάλτε !

Η ΑΡΝΗΣΗ (ΜΟΣ=ΜΗΝ)

Σε όλες τις συζυγίες απλώς βάζουμε το μος= μην μπροστά από το ρήμα:

Π.χ.

Φολ ! = μίλα ! Μος φολ != μη μιλάς !

ΟΙ ΜΙΚΡΕΣ ΜΟΡΦΕΣ ΔΟΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΑΙΤΙΑΤΙΚΗΣ ΣΤΗΝ ΠΡΟΣΤΑΚΤΙΚΗ

Για να δούμε όμως πως θα πούμε: κράτα το ! Εδώ θα δούμε ότι οι μικρές μορφές των προσωπικών αντωνυμιών, χρησιμοποιούνται κατά κόρον στην προστακτική.

Π.χ.

Μπάι= κράτα !

Μπάε= κράτα το !

Χάπε ντέρ'ν' != άνοιξε την πόρτα !

Λέμ' != άσε με ! (λέ= άσε, λίνι= αφήστε)

Θόμ' != πές μου ! (και θέμ')

Θόε != πές το !

Βλέπουμε ότι στο τέλος μπήκε η μικρή μορφή αιτιατικής ε=το της αντωνυμίας ατ'=αυτόν,-ην,-ο, ή των λοιπών προσώπων. Μπορεί όμως να τη συναντήσουμε και στην αρχή πριν το ρήμα.

Προσοχή όμως ! Όταν έχουμε πληθυντικό, η μικρή μορφή μπαίνει στη μέση:

Π.χ:

Πί ! = πιές !

Πίε != πιές το !

Πίενι != πιείτε το !

Μπάενι != κρατήστε το !

Μπάνι ! = κρατήστε τα !

Και με άρνηση η μικρή μορφή μεταξύ του μος και του ρήματος:

Μος ε πι != μην το πίνεις ! κλπ.

Και με δοτική έχουμε την ίδια συμπεριφορά των μικρών μορφών και σε κατάφαση και σε άρνηση:

Γιέπ != δώσε !

Γιέπι ατί != δωσ' του αυτουνού !

Με άρνηση σε δοτική:

Μος ι γιέπ != μην του/της δίνεις !

Ένα παράδειγμα με μικτή μικρή μορφή:

Γιέπια ασάι != δώσ' της το αυτηνής !

Για να δούμε και κάποιες άλλες εκφράσεις που έχουμε ακούσει απο τους παλαιότερους και εντάσσονται σε αυτήν την κατηγορία:

Χάνα γκίζ'ν' != φάε μας τη μυτζήθρα ! (υποτιμητικά). Βλέπουμε τη μικρή μορφή της δοτικής α' πληθυντικού της προσωπικής αντωνυμίας νέβε/να= εμάς/μας μετά την προστακτική του ρήματος χα=τρώνω, το οποίο επειδή λήγει σε φωνήεν έχει προστακτική ενεργητικής επίσης χα=φάε.

Μια εξαίρεση εδώ είναι το ρήμα μπιέ= χτυπώ, πέφτω έχει προστακτική β' ενικού μπιέρ' != χτύπα, ρίξε !. Όταν ακούμε λοιπόν μπιέρι != βάρ'του, ρίχ'του !, ομοίως μπιέρι καμπάν'σ' = χτύπα την καμπάνα (για την ακρίβεια χτύπα της καμπάνας, αλλά όπως είπαμε στη νεοελληνική η δοτική δεν υπάρχει, οπότε θα πέσει σε αιτιατική)

ΚΑΤΑΛΗΞΕΙΣ ΠΑΘΗΤΙΚΗΣ ΦΩΝΗΣ

ΣΥΖΥΓΙΑ 1^η ΛΗΓΟΝΤΑ ΣΕ –NN

Τα θέματα της 1^{ης} συζυγίας, μετά το θέμα τους παίρνουν στο β' ενικό την κατάληξη –χου. Στο β' πληθυντικό –χουνι.

Μπάι=κρατάω

Μπάχεμ= κρατιέμαι

Μπάχου != κρατήσου !

Μπάχουνι != κρατηθείτε !

ΣΥΖΥΓΙΑ 2^Η ΛΗΓΟΝΤΑ ΣΕ ΣΥΜΦΩΝΟ

Της 2^{ης} συζυγίας, στο β' ενικό λήγουν μετά το θέμα τους σε -ου. Στο β' πληθυντικό παίρνουν κατάληξη -ουνι. Κάποια ανωμάλου θέματος στο β' ενικό οριστικής ενεστώτα, μαθαίνονται κατόπιν απομνημόνευσης και εξάσκησης.

Τρ'μπ = φοβίζω (κάποιον)

Τρ'μπεμ= φοβάμαι,τρομάζω

Τρ'μπου != τρέμε !

Τρ'μπουνι != τρέμετε !

Μπλεδ = μαζεύω

Μπλιδεμ= μαζεύομαι

Μπλίδου != μαζέψου !

Μπλίδουνι != μαζευτείτε !

ΣΥΖΥΓΙΑ 3^Η ΛΗΓΟΝΤΑ ΣΕ ΦΩΝΗΝ

Και εδώ την ίδια εικόνα βλέπουμε. Κατάληξεις για το β' ενικό σε -χου και για το β' πληθυντικό σε -χουνι. Σε λίγα θέματα παρουσιάζονται ανωμαλίες, τα οποία τα μαθαίνουμε με τη συνεχή εξάσκηση.

Κι= γονιμοποιώ

Κιχεμ= γονιμοποιούμαι

Κιχου= γονιμοποιήσου

Κιχουνι= γονιμοποιηθείτε

Η ΑΡΝΗΣΗ (ΜΟΣ=ΜΗΝ)

Σε όλες τις συζυγίες απλώς βάζουμε το «μος ου» μην μπροστά από το ρήμα:

Μος ου τρ'μπ != μη φοβάσαι !

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

1. Μεταφράστε στην Αρβανίτικη

Πάρε το Γιώργο και ελάτε στο σπίτι

Κοίτα, κοίτα τι κάνει το κορίτσι ! (β'σστόνν= κοιτάω)

Πάψε μια φορά ντε ! (πουσσόνν= παύω)

Πάψε και μην κλαις (κλιάνν= κλαίω)

Κλείσ' το στόμα σου ! (γκόλε=στόμα)

Βάλε εκεί τα αχλάδια

Ντύσου να πας στην εκκλησία (βεσς=ντύνω,βίσσεμ=ντύνομαι)

Κάτσε καταγή ! (ρρι=κάθομαι, δέ=γη, π'ρδέν'=καταγή)

Μην την ανοίγεις την πόρτα γιατί κάνει κρύο σήμερα (φτόχ'τ'=κρύο, σοτ= σήμερα)

Μη με κουφαινεις ! (σσουρδόνν= κουφαίνω)

Φυλαχτείτε ! (Ρούανν=φυλάω)

Άσε με τώρα και συ !

Πλύνε τα χέρια

Πλύσου

Φύγε !

Ρίξε λίγο κρασί ! (σστιε= ρίχνω)

Άκου, ακούστε ! (γκιέγκιεμ= ακούω)

Γύρνα πίσω ! (πριρεμ= επιστρέφω, πράπα= πίσω)

2. Μεταφράστε στη Νεοελληνική

Λιάε κ'μπ'ν' λιάε, π'ρβίσσε τίριιν', τ' σοσχ κ'μπ'ν' ε μπάρδε δε μέρρμ' σσπίρτιν' ! (Απο δημοτικό τραγούδι. Δίνονται οι άγνωστες λέξεις: λιάνν= πλένω, κ'μπα ε μπάρδε=το λευκό πόδι, π'ρβέσς=ανασιουμπώνω, τίριι= η περικνημίδα, σσπίρτι= η ψυχή)

ΛΥΣΕΙΣ

1.Μέρρε Γιώργον' δε έανι ν' σστ'πι

Β'σντό, β'σντό τσ' μπ'ν βάιζα !

Πουσσό νι' χέρ' ντε !

Πουσσό εδε μος κλιά

Μπύλλε γιόλεν' !

Β'ρ' ατιέ ντάρδατ'

Βίσσου τ' βεσς ν' κλίσσ'

Ρρι π'ρδεν' !

Μος ε χαπ ντέρ'ν' ψε μπ'ν φτόχ'τ' σοτ

Μος μ' σσουρδό !

Ρούχουνι !

Λιέμ' νάνι εδε τι !

Λάι ντούαρτ'

Λάχου

Έι !

Σστέρ' νι' τσικ' βέρ' !

Γιίγκιου ! Γιίγκιουνι !

Πρίρρου πράπα !

2. Πλύν'το πόδι πλύν'το, ανασκούμπωσε την περηκνημίδα, να δώ το άσπρο πόδι και πάρε μου την ψυχή!

ΠΡΩΤΟΤΥΠΟ

ΑΝΤΩΝΙΟΣ ΚΡΙΕΖΗΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ 12^{ΟΝ}

Πριν δούμε τους χρόνους των ρημάτων θα δούμε κάποια μέρη του λόγου που θα μας χρειαστούν, όπως η μετοχή, το απαρέμφατο και το γερούνδιο.

Η ΜΕΤΟΧΗ

ΣΗΜΕΙΟ ΚΛΕΙΔΙ: ΕΝΝΟΙΑ-ΚΑΤΑΛΗΞΕΙΣ

Η μετοχή λέγεται αλλιώς και μετοχή παρακειμένου, διότι με αυτήν σχηματίζονται οι χρόνοι παρακειμένου και υπερσυντέλικος, όπως επίσης το γερούνδιο και το απαρέμφατο. Επομένως, ο αναγνώστης θα πρέπει να δώσει ιδιαίτερη προσοχή. Στην ουσία είναι μια λέξη που παράγεται από το θέμα/ρίζα του ρήματος και την κατάληξη την οποία θα δούμε ανα κατηγορία. Το αντίστοιχο στη Νεοελληνική, για να καταλάβουμε περί τίνος πρόκειται, είναι τα παράγωγα των ρημάτων (μετοχές) που λήγουν σε –ων για ενεργητική και –μενος για παθητική φωνή. Δηλαδή για το ρήμα φιλάω, η μετοχή ενεργητικής είναι φιλών και παθητικής φιλημένος. Στην Αρβανίτικη όμως, έχουμε τις ίδιες καταλήξεις για ενεργητική και παθητική φωνή. Πάμε να τις δούμε ανα συζυγία ρήματος. Θα τις σπάσουμε κι άλλο τις συζυγίες, γιατί είναι ευκαιρία να μάθουμε ακόμα περισσότερα ρήματα.

ΣΥΖΥΓΙΑ 1^Η ΛΗΓΟΝΤΑ ΣΕ –ΝΝ

Α. ΘΕΜΑ ΛΗΓΟΝ ΣΕ –Ο

Χαροο-ό-νν= ξεχνάω, μετοχή: χαροο-ούα-ο'

Πουν-ό-νν= εργάζομαι, μετοχή: πουν-ούα-ο'

Β. ΘΕΜΑ ΛΗΓΟΝ ΣΕ –ΟΥΑ

Σσικρ-ούα-νν= γράφω, μετοχή: σσικρ-ούα-ο' ή σσικρ-ούα-ϊτουο'

Εδώ πρέπει να πούμε ότι σε αυτήν την κατηγορία ο Ρεϊνόλδος δίνει τις καταλήξεις ως –ιτουο, εμείς όμως στα περισσότερα ρήματα τις έχουμε καταγράψει και ως –ο', πλην κάποιων που δίνουμε στις ασκήσεις που όντως τα καταγράψαμε με κατάληξη –ιτουο και γι'αυτό τα δίνουμε μόνο με αυτήν. Επομένως εναπόκειται στον αναγνώστη να ερευνήσει πώς διαμορφώνονταν στην περιοχή του και να πράξει αναλόγως.

Γ. ΘΕΜΑ ΛΗΓΟΝ ΣΕ –Ι

Αρρ-ί-νν= φθάνω, μετοχή: αρρ-ί-τουρ'

Βερβ-ί-νν= εισφενδονίζω, μετοχή: βερβ-ί-τουρ'

Εξαιρέσεις το χ-ί-νν= μπαίνω, μετοχή: χ-ί-ρ', όπως και κάποια άλλα των οποίων τις καταλήξεις έχουμε καταγράψει και ως -ίρ', πλην κάποιων που δίνουμε στις ασκήσεις που όντως τα καταγράψαμε με κατάληξη -ίτουρ και γι'αυτό τα δίνουμε μόνο με αυτήν. Επομένως εναπόκειται στον αναγνώστη να ερευνήσει πώς διαμορφώνονταν στην περιοχή του και να πράξει αναλόγως.

Επίσης σημαντική εξαίρεση:

Β-ί-νν= έρχομαι, μετοχή: άρδουρ'

Δ. ΘΕΜΑ ΛΗΓΟΝ ΣΕ -Ε

Σσ'ρμπ-έ-νν= δουλεύω, λειτουργώ, μετοχή: σσ'ρμπ-ιερ'

Πελκι-έ-νν= αρέσω, μετοχή: πελκι-ιερ'

Ντ'λ-έ-νν= συγχωρώ, μετοχή: ντ'λ-ιερ'

Όμως:

Μπλ-έ-νν= αγοράζω, μετοχή: μπλ-έ-ρ'

Εξαιρέσεις ορισμένα βαρύτονα όπως:

Τκ'-νν= φεύγω, μετοχή: ικ-ουρ'

Έτσ'-νν= περπατώ, μετοχή: έτσ-ουρ'

Ε. ΘΕΜΑ ΛΗΓΟΝ ΣΕ -Α (ΤΟΝΙΣΜΕΝΟ)

Μπ-ά-νν= κρατάω, μετοχή: μπ-ά-ιτουρ'

Λ-ά-νν= πλένω, μετοχή: λ-ά-ιτουρ' και λ-ά-ρ'

Και σε αυτήν την υποκατηγορία ο Ρεϋνόλδος δίνει τις καταλήξεις ως -ιτουρ, εμείς όμως στα περισσότερα ρήματα τις έχουμε καταγράψει και ως -ρ'. Επομένως εναπόκειται στον αναγνώστη να ερευνήσει πώς διαμορφώνονταν στην περιοχή του και να τις προσαρμόσει αναλόγως.

ΣΤ. ΤΟ ΜΠ'ΝΝ= ΚΑΝΩ

Μετοχή: **μπ'ν'** και μπ'ν'

ΣΥΖΥΓΙΑ 2^Η ΛΗΓΟΝΤΑ ΣΕ ΣΥΜΦΩΝΟ

Α. ΛΗΓΟΝ ΣΕ –ΚΚ (προφέρεται όπως ο συνδυασμός κ+υ στη λέξη κυάλια)

Χέλ-κκ= έλιω, τραβάω (κάτι), μετοχή: χέλ-κκ-**ουρ'**

Β. ΛΗΓΟΝ ΣΕ –ΓΚ Ή –Κ

α. Λα-κ ή λα-γκ= βρέχω (κάτι με νερό, υγραίνω), μετοχή: λά-γκ-**ουρ'**

Ντιέ-κ= καίω (κάτι), μετοχή: ντιέ-γκ-**ουρ'**

β. Πιέ-κ= ψήνω, μετοχή: πιέ-κ-**ουρ'**

Βλέπουμε και δώ δύο υποκατηγορίες, στην α' αλλάζει και η κατάληξη του θέματος απο -κ σε -γκ. Πάντως τα περισσότερα ακολουθούν τη β' υποκατηγορία.

Γ. ΛΗΓΟΝ ΣΕ –Τ

Μούν-τ= μπορώ, νικάω μετοχή: μούν-τ-**ουρ'**

Δ. ΛΗΓΟΝ ΣΕ –Π

Χα-π= ανοίγω, μετοχή: χά-π-**ουρ'**

Σημαντική εξαίρεση εδώ το ρήμα γιάπ

Γιά-π= δίνω, μετοχή: **δ'ν'**

Ε. ΛΗΓΟΝ ΣΕ –Μ

Νιό-μ= μουσκεύω (κάτι), μετοχή: νιό-μ-**ουρ'**

Σημαντική εξαίρεση εδώ το ρήμα θομ

Θο-μ= λέω, μετοχή: **θ'ν'**

ΣΤ. ΛΗΓΟΝ ΣΕ –ΣΣ (παχύ σίγμα)

Μπού-σς= γεμίζω, μετοχή: μπού-σς-**ουρ'**

Ζ. ΛΗΓΟΝ ΣΕ –Σ (απλό σίγμα)

Δύσκολη υποκατηγορία με αλλαγές θεμάτων και καταλήξεων, απαιτεί απομνημόνευση.

α. Βρα-ς= σκοτώνω, μετοχή: βρά-ρ'

Σημαντική εξαίρεση εδώ το ρήμα φλας (αλλαγή και στο θέμα και στην κατάληξη)

Φλα-ς= μιλάω, μετοχή: φ~~ό~~λ-ουρ'

β. Πρε-ς= περιμένω, μετοχή: π~~ρ~~ί-τουρ'

Σσε-ς= πουλάω, μετοχή: σ~~σ~~ί-τουρ'

Θ'ρέ-ς= φωνάζω, μετοχή: θ~~ι~~ρ-τουρ'

γ. Πρε-ς= κόβω, μετοχή: π~~ρ~~έ-ρ'

δ. Βντε-ς= πεθαίνω, μετοχή: β~~ν~~τέκ-ουρ'

ε. Πλα-ς= σιάω (κάποιον), μετοχή: π~~λ~~ά-σ-ουρ'

Κιά-ς= πλησιάζω (κάτι σε κάτι άλλο, κιάσεμ=πλησιάζω εγώ), μετοχή: κιά-σ-ουρ'

στ. Ξ'ν'γκρι-ς= ανάβω «φωτιέω», ερεθίζω (κάποιον), μετοχή: ξ'ν'γκρι-σ-ουρ'

Η. ΛΗΓΟΝ ΣΕ –Δ ΚΑΙ –Θ

Λο-δ= κουράζω, μετοχή: λ~~ό~~-δ-ουρ'

Που-θ= φιλάω, μετοχή: π~~ού~~-θ-ουρ'

Θ. ΛΗΓΟΝ ΣΕ –Ρ, –ΙΕΡ

Δύσκολη κατηγορία και αυτή, απαιτεί απομνημόνευση, δίνουμε κάποιες υποκατηγορίες ενδεικτικά

α. Βα-ρ= κρεμάω (κάτι), μετοχή: βα-ρ-τουρ' και βάρ' και βάρρουρ'

β. Μαρ-ρ= παίρνω, μετοχή: μάρ-ρ-'

γ. Ντζ-ιερ= βγάζω, μετοχή: ντζ-ι~~ε~~ρ-ρ'

Ι. ΛΗΓΟΝ ΣΕ –Λ

α.Ντα-λ= βγαίνω, μετοχή: ντά-λ-λ'

β.Τσσε-λ= ανάβω φωτιά, (μόνο από Πελασγούς Αργυροκάστρου και νοτιότερα, από τους βορειότερους= ανοίγω με κλειδί), μετοχή: τσσε-λ-ουρ' και τσσε-λ-τουρ'.

Κ. ΛΗΓΟΝ ΣΕ –X

Ντι-χ= βοηθάω, μετοχή: ντί-χ-ουρ'

Νγκρό-χ= ζεσταίνω, μετοχή: νγκρό-χ-ουρ'

Σημαντική εξαίρεση εδώ το ρήμα σσοχ

Σσοχ= βλέπω, μετοχή: πάρ'

Και οι μετοχές των βοηθητικών γιάμ και καμ (που πάντως σπάνια χρησιμοποιούνται):

Γιάμ= είμαι, μετοχή: κκ'ν' (και κλ'ν' απαρχαιωμένο Πελασγικό, βλ. και κλώνος, γόνος)

Καμ= έχω, μετοχή: πάσουρ' (και πάτουρ', βλ. ο Πάτωρ= ο έχων αλλά και αρχηγός της γενιάς)

ΣΥΖΥΓΙΑ 3^Η ΛΗΓΟΝΤΑ ΣΕ ΦΩΝΗΕΝ

Και εδώ βλέπουμε πολλές ανωμαλίες και απαιτείται απομνημόνευση.

Ντού-α= θέλω, Ντού-χ-εμ= χρειάζομαι, μετοχή: ντού-χ-ουρ' = χρειώδες, πρέπον

Ντι= ξέρω, μετοχή: ντί-τουρ'

Πι= πίνω, μετοχή: πί-ρ'

Ρρι= κάθομαι, μετοχή: ντένιουρ'

Σστί-ε= ρίχνω, μετοχή: σστί-ρ'

Μπιε= φέρνω, μετοχή: προύρ'

Μπιε= πέφτω, χτυπώ, παίζω όργανο, μετοχή: ραρ' και ρ'ν' και ρέν'

Χα= τρώω, μετοχή: νγκρέν' και νγκρ'ν'

Ζ''= πιάνω, μετοχή: ζ'ν'

Λ''= αφήνω, μετοχή: λ'ν'

Β''= βάζω, μετοχή: β''ν' και β''ρ'

Ντζε= χωράω, μετοχή: ντζ''ρ'

Νγκρέ= σηκώνω, μετοχή: νγκρίτουρ'

Βέτε= πάω, μετοχή: βάτουρ'

Φλε= κοιμάμαι, μετοχή: φιέτουρ'

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

Βρείτε τις μετοχές των κάτωθι ρημάτων (δίνονται οι κατηγορίες και η σημασία)

ΣΥΖΥΓΙΑ 1Α

Κερκόνν= ζητάω, ψάχνω, αναζητώ, ερευνώ

Πασστρόνν= καθαρίζω

Αγι'ρόνν= νηστεύω

Βραπόνν= τρέχω

Εμπ'λσόνν= γλυκαίνω

Ζγκιόνν= ζυπνάω (κάποιον)

Μαλ'κόνν= καταριέμαι (κάποιον), αναθεματίζω

Μπ'σόνν= μαθαίνω

Ουρόνν= εύχομαι

Χελμόνν= δηλητηριάζω, φαρμακώνω

Χολόνν= λεπταίνω

Λ'σσόνν= αμολάω

Λ'φτόνν= πολεμάω

Βισσντόνν= κοιτάω προσεκτικά

Λ'γκόνν= ασθενώ, νοσώ, πάσχω

Σσ'ρρόνν= γιατρεύω

Ρρόνν= ζω

Μαρτόνν= παντρεύω

Μπασσκόνν= ενώνω

Παγκ'ζόνν= βαφτίζω

Π'σόνν= παθαίνω

Περ'ντόνν= βασιλεύω,δύω

Π'ρτόνν= βαριέμαι

Πουσσόνν= παύω

Ντ'ργκόνν= στέλνω

Νγκαρκόνν= φορτώνω

Ντ'ρτόνν= χτίζω,διορθώνω

Γκ'ζόνν= χαροποιώ (γκάζ-ι= η-χαρά)

Γκιεμόνν= βροντάω

Γκουτζόνν= τολμώ

Κκελλόνν= σημαδεύω,σκοπεύω,πετυχαίνω

Κκερτόνν= μαλώνω (κάποιον)

Κουλτόνν= θυμίζω σε κάποιον αλλά και θυμάμαι με την ενεργητική έννοια φέρνω στη μνήμη μου.Το συναντούμε και ως κουλτόνεμ= θυμάμαι σε παθητική.

Γκ'ρμόνν= γκρεμίζω, ανασκάπτω

Ρ'μόνν= σιάβω

Κουβεντόνν= κουβεντιάζω

ΣΥΖΥΓΙΑ 1Β

Λούανν= παίζω

Ρούανν= φυλάω (μτχ μόνο ρουαΐτουρ')

Ρρούανν= ξυρίζω (μτχ μόνο ρρούαρ')

Μπλούανν= αλέθω (μτχ μόνο μπλούαρ')

Παγκούανν= πληρώνω (μτχ μόνο παγκούαρ')

Κρούανν= ξύνω

Γκιούανν= διώχνω,διώκω,κυνηγάω,θηρεύω (μτχ μόνο γκιούαΐτουρ')

ΣΥΖΥΓΙΑ 1Γ

Φσσίνν= σκουπιζω

Φρίνν= φυσάω

Π'σστίνν= φτύνω

Πορσίνν= παραγγέλνω (μτχ μόνο πορσίτουρ)

ΣΥΖΥΓΙΑ 1Δ

Β'λένν= αζίζω

Κ'θένν= επιστρέφω (κάτι)

Κ'τσένν= χορεύω,πηδάω

ΣΥΖΥΓΙΑ 1Ε

Τσσάνν= σπάω

Ντανν= χωρίζω (κάτι)

Κλανν= κλαίω

ΣΥΖΥΓΙΑ 2Α

Ντ'ρέκκ= διορθώνω,επισκευάζω,φτιάχνω,ισιώνω

ΣΥΖΥΓΙΑ 2Γ

Σσκούντ= τινάζω,σκουντάω

Τούντ= κουνάω

Ρρίτ= μεγάλωνω (ηλικιακά επι εμφύχων και επί φυτών)

ΣΥΖΥΓΙΑ 2Δ

Κιεπ= ράβω

Σσικρεπ= εκπυρσοκροτώ

Χίπ= ανεβαίνω

ΣΥΖΥΓΙΑ 2ΣΤ

Βεσς= ντύνω

Νγκιέσς= ζυμώνω

Κιεσς= γελάω

Πρισς= χαλάω

Σσοσς= κοσιινίζω

ΣΥΖΥΓΙΑ 2Ζα

Σσικας= γλιστράω

Νγκας= αγγίζω, πειράζω

ΣΥΖΥΓΙΑ 2Ζε

Νις= ξεκινάω (ιάτι)

Νίσεμ= ξεκινάω (εγώ)

Έχουμε πεί ότι στην Αρβανίτικη η μετοχή είναι ίδια και για την ενεργητική και για την παθητική φωνή.

ΣΥΖΥΓΙΑ 2Ζστ

Ορμίς= τακτοποιώ (μπ'νν ορμί= κάνω κουμάντο, βάζω τάξη)

ΣΥΖΥΓΙΑ 2Η

Ντρεδ= κλώθω,περιστρέφω

Χεδ= πετάω (κάτι)

Λιδ= δένω

Ντέρθ= χύνω

ΣΥΖΥΓΙΑ 2Θα

Μπαρ= χάνω

Θερ= σφάζω

Θούρ= περιφράσσω,θωρακίζω

ΣΥΖΥΓΙΑ 2Θβ

Σ'μούρ= αρρωσταίνω (κάποιον)

ΣΥΖΥΓΙΑ 2Θγ

Π'ρμίερ= ουρώ

Πρίερ= παρεκκλίνω (κάτι), γυρνάω (κάτι), επιστρέφω (κάτι) εδώ η μτχ και πρίερρ' και προύαρ'

ΣΥΖΥΓΙΑ 2Ι

Μπύλλ= κλείνω

ΣΥΖΥΓΙΑ 2Κ

Εχ= ακονίζω

Φσσέχ= κρύβω

Κρεχ= χτενίζω

Φτοχ= κρυώνω (κάτι)

Λεχ= αλυχτώ,γαβγίζω

Νιόχ= γνωρίζω (κάποιον)

ΠΡΩΤΟΤΥΠΟ

ΑΛΗ ΠΑΣΑΣ (DUPRE 1819). ΣΤΗ ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΗ ΣΧΟΛΗ ΤΟΥ ΣΤΑ ΙΩΑΝΝΙΝΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΕ ΠΟΛΛΟΥΣ ΟΠΛΑΡΧΗΓΟΥΣ ΟΠΩΣ ΟΔΥΣΣΕΑΣ ΑΝΔΡΟΥΤΣΟΣ, ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΚΑΡΑΙΣΚΑΚΗΣ, ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ ΔΙΑΚΟΣ, ΙΩΑΝΝΗΣ ΔΥΟΒΟΥΝΙΩΤΗΣ, ΠΑΝΟΥΡΓΙΑΣ ΠΑΝΟΥΡΓΙΑΣ, ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΣΤΟΡΝΑΡΗΣ, ΣΠΥΡΟΣ ΣΠΥΡΟΜΗΛΙΟΣ, ΙΩΑΝΝΗΣ ΡΑΓΚΟΣ, ΓΡΗΓΟΡΗΣ ΛΙΑΚΑΤΑΣ, ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΣ ΧΑΤΖΗΠΕΤΡΟΣ, ΑΓΓΕΛΗΣ ΓΟΒΓΙΝΑΣ, ΙΩΑΝΝΗΣ ΣΤΑΙΚΟΣ, ΚΩΣΤΑΣ ΒΕΛΗΣ, ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΡΟΝΤΗΡΗΣ, ΘΟΔΩΡΑΚΗΣ ΓΡΙΒΑΣ, ΝΑΣΤΟΥΛΗΣ ΔΑΓΚΛΗΣ Κ.Α.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ 13^{ΟΝ}

ΤΟ ΑΠΑΡΕΜΦΑΤΟ

ΣΗΜΕΙΟ ΚΛΕΙΔΙ: ΕΝΝΟΙΑ-ΣΧΗΜΑΤΙΣΜΟΣ-ΧΡΗΣΗ

Όπως και η δοτική, έτσι και το απαρέμφατο έχει καταργηθεί στη Νεοελληνική. Σε καθημερινή χρήση όμως μπορούμε να βρούμε κάποια λείψανα του αρχαίου απαρεμφάτου, που θα μας βοηθήσουν να δουλέψουμε.

Π.χ. Το δις **εξαμαρτείν** οὐκ ανδρός σοφού.

Η λέξη εξαμαρτείν είναι λοιπόν το απαρέμφατο. Για να κάνουμε μια μετάφραση στη Νεοελληνική, να δούμε πως αποδίδεται σήμερα:

Το **να αμαρτάνει** δυο φορές κάποιος, δεν αρμόζει σε σοφό άνδρα.

Άρα **εξαμαρτείν= να αμαρτάνει**

Επομένως βλέπουμε ότι αποδίδεται με υποτακτική ενεστώτος (να+ρήμα). Για να δούμε άλλο ένα παράδειγμα:

Δούναι και λαβείν= να δίνεις και να παίρνεις

Πάλι βλέπουμε υποτακτική εδώ στη μετάφραση. Στην Αρβανίτικη συμβαίνει ακριβώς το ίδιο. **Το απαρέμφατο μπορεί να αποδοθεί και με υποτακτική όπως στη Νεοελληνική.** Η διαφορά είναι ότι στην Αρβανίτικη το απαρέμφατο βρίσκεται σε καθημερινή χρήση συνεχώς.

Ο ΣΧΗΜΑΤΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΑΠΑΡΕΜΦΑΤΟΥ

Το απαρέμφατο σχηματίζεται: Με το μόριο τ'= να και τη μετοχή του ρήματος που είδαμε στο προηγούμενο κεφάλαιο. (τ' + μετοχή).

Για να δούμε πως διαμορφώνεται τώρα το προηγούμενο παράδειγμα βάσει του παραπάνω κανόνα:

Δούναι και λαβείν= τ' δ'ν' εδε τ' μάρρ' (με απαρέμφατα)= τ' γιάπ'σς εδε τ' μάρρ'σς (με υποτακτικές) = να δίνεις και να παίρνεις (σε νεοελληνική μετάφραση).

Παρεπιπτόντως βλέπουμε την ομοιότητα του πανάρχαιου Πελασγικού «δ'ν'» και του μεταγενέστερου Αρχαιοελληνικού «δούναι» μετά την προσθήκη των φωνηέντων με την

πάροδο των ετών. Το «παίρνω» επίσης, παλαιότερα λεγόταν «λαμβάνω» και ακόμα παλαιότερα «μάρπτω»...Βλέπουμε την εξέλιξη της γλώσσας ζωντανά μπροστά μας...

Η ΧΡΗΣΗ ΤΟΥ

Πρακτικά σε καθημερινή χρήση, μπορεί να αντικαθιστά ελεύθερα την υποτακτική (να+ρήμα).

Π.χ. Βέμι π'ρ **τ' πουνούαρ'** ν' άρατ'= βέμι π'ρ τ' πουνόιμ' ν' άρατ'= πάμε για να δουλέψουμε στα χωράφια= βέμι τ' πουνόιμ' ν' άρατ'= πάμε να δουλέψουμε στα χωράφια

Όλες οι παραπάνω φράσεις είναι νοηματικά ισοδύναμες.

Για να δούμε άλλο ένα πιο πολύπλοκο παράδειγμα:

Πέραν από το σπίτι για να δείς το κορίτσι, για να της δώσεις τα μήλα=

Σσιό για σστ'πία π'ρ τ' πάρ' βάιζ'ν', π'ρ τ'ι δ'ν' μόλλατ' (με απαρέμματα)

Σσιό για σστ'πία π'ρ τ' σσόχ'ς βάιζ'ν', π'ρ τ'ι γιάπ'ς μόλλατ' (με υποτακτικές)

Μια παρατήρηση στο τελευταίο παράδειγμα:

Στο δεύτερο απαρέμματο τ'ι δ'ν', βλέπουμε μικρή μορφή δοτικής ι=της (μεγάλη: ασάι=αυτηνής). Έτσι, μετά το τ'= να, θα βλέπουμε πάντοτε τις μικρές μορφές δοτικής, αιτιατικής και τις μικτές τους, μέσα στα απαρέμματα.

Η ΠΑΘΗΤΙΚΗ ΦΩΝΗ

Απλώς προστίθεται το «ου» πριν από τη μετοχή (**τ' + ου + μετοχή**):

Π.χ. Ρήμα λάνν= πλένω, λάχεμ= πλένομαι, μετοχή: λάρ' (είπαμε έχει καταγραφεί και λάιτουρ')

Ενεργητική: πάω στο σπίτι για να πλύνω τα χέρια=βέτε ν' σστ'πί π'ρ τ' λάρ' ντούαρτ'.

Όμως:

Παθητική: πάω στο σπίτι για να πλυθώ.= βέτε ν' σστ'πί π'ρ **τ' ουλάρ'**

Η ΑΡΝΗΣΗ

Απλώς προστίθεται το μοσ= μην, μετά το τ'=να (**τ' + μοσ + μετοχή**)

Π.χ. να μην πλύνω τα χέρια= **τ' μος λάρ'** ντούαρτ'

Η ΑΡΝΗΣΗ ΠΑΘΗΤΙΚΗΣ

Προστίθεται το ου στην προηγούμενη μορφή ενεργητικής πριν από τη μετοχή:

(τ' + μος + ου + μετοχή)

Π.χ. να μην πλυθώ= **τ' μος ουλάρ'**

ΟΙ ΜΙΚΡΕΣ ΚΑΙ ΟΙ ΜΙΚΤΕΣ ΜΟΡΦΕΣ

1. Παράδειγμα Αιτιατικής Ενικίου: τ'+ε= τα

Πάω στο σπίτι για να το πάρω το ψωμί= βέτε ν' σστ'πί π'ρ **τα μάρρ'** μπούκ'ν'

2. Παράδειγμα Αιτιατικής Πληθυντικού: τ'+ι= τι

Πάω στο σπίτι για να τα πάρω τα ψωμιά= βέτε ν' σστ'πί π'ρ **τι μάρρ'** μπούκ'τ'

3. Παράδειγμα Δοτικής Ενικίου: τ'+ι= τι

Πάω στο σπίτι για να της πάρω τα ψωμιά= βέτε ν' σστ'πί π'ρ **τι μάρρ'** μπούκ'τ'

4. Παράδειγμα Δοτικής Πληθυντικού: τ'+ου= του

Πάω στο σπίτι για να τους πάρω τα ψωμιά= βέτε ν' σστ'πί π'ρ' **του μάρρ'** μπούκ'τ'

5. Παράδειγμα Μικτής Δοτικής+Αιτιατικής Ενικίου: τ'+ι+ε= τια

Πάω στο σπίτι για να της το πάρω το ψωμί= βέτε ν' σστ'πί π'ρ **τια μάρρ'** μπούκ'ν'

(Ομοίως και για το τ'+ι+ι=τια: να της τα πάρω= τια μάρρ')

6. Παράδειγμα Μικτής Δοτικής+Αιτιατικής Πληθυντικού: τ'+ου+ι= τουα

Πάω στο σπίτι για να τους τα πάρω τα ψωμιά= βέτε ν' σστ'πί π'ρ **τουα μάρρ'** μπούκ'τ'

(Ομοίως και για το τ'+ου+ε=τουα: να τους το πάρω= τουα μάρρ')

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

Μεταφράστε στην Αρβανίτικη

Η Μαρία ξυπνάει νωρίς πρωί πρωί, για να ζυμώσει τα ψωμιά και για να ανάψει το φούρνο. Βγαίνει έξω για να μην ξυπνήσει το Γιώργο. Πάει για να καθαρίσει τις κόττες και για να τους ρίξει ψωμί για να φάνε. Ο Γιωργος ξυπνάει, πάει για να πλυθεί και λέει της Μαρίας:

-Μόη! Εγώ πάω για να πάρω τα άλογα.

Αυτή λέει στο Γιώργο:

-Καλά! Πέρανα από το Σπύρο για να αγοράσεις κρέας και τυρί.

Αυτός, με τα άλογα, ξεκινάει για να πάει στο χωράφι, για να δέσει το αλέτρι και για να δουλέψει.

ΛΥΣΕΙΣ

Μαρία ζγκιόχετ' νιώρα μενάτε μενάτε, π'ρ τ' νγκιέσσουρ' μπουκ'τ' εδε π'ρ τ' τσέλιουρ' φούρριν'. Ντελ γιάσστ' π'ρ τ' μος ζγκιούαρ' Γιώργον'. Βέτε π'ρ τ' πασστρούαρ' πούλατ' εδε π'ρ του στίερρ' μπουκ' π'ρ τ' νγκρέν'. Γιώργουα ζγκιόχετ', βέτε π'ρ τ' ουλάρ' εδε ι θότ' Μαρίσ':

-Μόη! Ου βέτε π'ρ τ' μάρρ' κούαλτ'.

Αγιό ι θότ' Γιώργουσ':

-Μίρ'! Σσιό νγκα Σπύροα π'ρ τ' μπλέρ' μίσις εδε ντιάθ'.

Αϊ, με κούαλτ', νίσειτ' π'ρ τ' βάτουρ' ν' αρ', π'ρ τ' λίδουρ' παρμέντ'ν' εδε π'ρ τ' πουνούαρ'.

ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ ΔΑΓΚΛΗΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ 14ΟΝ

ΤΟ ΓΕΡΟΥΝΔΙΟ

ΣΗΜΕΙΟ ΚΛΕΙΔΙ: ΣΧΗΜΑΤΙΣΜΟΣ-ΧΡΗΣΗ

Ένα άλλο μέρος του λόγου που θα μας χρειαστεί είναι το γερούνδιο. Το αντίστοιχο στη Νεοελληνική θα λέγαμε είναι η καταλήξεις και τα σχήματα: -οντας, -όμενος, καθώς+ρήμα, ενώ+ρήμα, όταν+ρήμα κλπ.

Παράδειγμα: «δίνω» το ρήμα, «δίδω» η μετοχή, «δούναι= να δώσω» είπαμε το απαρέμφατο και «δίνοντας» το γερούνδιο.

Το γερούνδιο σχηματίζεται από το μόριο (τούκε+μετοχή).

Χρησιμοποιείται για:

- A. Να εκφράσουμε μια πράξη που γίνεται ή γινόταν κατά τη διάρκεια μιας άλλης.
- B. Να δώσουμε έμφαση στο παρόν (ενεστώτας διαρκείας) δηλαδή μια πράξη που γίνεται κατ' εξακολούθηση ή ακριβώς εκείνη τη στιγμή.
- Γ. Να εκφράσουμε μια πράξη που γινόταν κατ' εξακολούθηση στο παρελθόν, αντί του παρατατικού. Επειδή δεν έχουμε μάθει τον παρατατικό ακόμα, θα ασχοληθούμε με αυτήν την κατηγορία στο κεφάλαιο του παρατατικού, αργότερα.

Να δούμε μερικά παραδείγματα για τις δύο πρώτες:

A. Έρχομαι τρέχ-οντας= βίν **τούκε βραπούαρ'**

Βλέπουμε ότι η πράξη «τρέχω» που εκφράζεται με γερούνδιο, γίνεται κατά τη διάρκεια μιάς άλλης (έρχομαι).

B. Εγώ δουλεύω στην αυλή = ου πουνόνν ν' αβλί (απλός ενεστώτας).

Εγώ δουλεύω τώρα στην αυλή= ου γιαμ **τούκε πουνούαρ'** νάνι ν' αβλί (ενεστώτας διαρκείας).

Εγώ δουλεύω σήμερα στην αυλή= ου γιαμ **τούκε πουνούαρ'** σοτ ν' αβλί (ενεστώτας διαρκείας).

Παρατηρήσεις στη Β' κατηγορία:

1.Βλέπουμε οτι σε αυτή την κατηγορία το βοηθητικό ρήμα «γιαμ= είμαι» προηγείται πάντα του γερουνδίου.

2.Στη νεοελληνική είναι αδύνατο να διακρίνουμε τις διαφορές, διότι όπως βλέπουμε και οι τρεις φράσεις αποδίδονται με το «εγώ δουλεύω». Εάν κάποιος από τους αναγνώστες μας γνωρίζει την Αγγλική, θα βοηθούσε, ίσως, να βλέπαμε τα γερούνδια που ακόμα χρησιμοποιεί η Αγγλική.

I work= ου πουνόνν

I am **working**= ου γιαμ **τούκε πουνούαρ'**. Αυτό είναι το γερούνδιο (working= τούκε πουνούαρ'). Επίσης και στην Αγγλική εμφανίζεται το βοηθητικό ρήμα am πριν το γερούνδιο.

Επομένως:

I work in the backyard (present simple)= ου πουνόνν ν' αβλί (απλός ενεστώτας).

I am working now in the backyard (present continuous)= ου γιαμ **τούκε πουνούαρ'** νάνι ν' αβλί (ενεστώτας διαρκείας).

I am working today in the backyard (present continuous)= ου γιαμ **τούκε πουνούαρ'** σοτ ν' αβλί (ενεστώτας διαρκείας).

Εν' πάσει περιπτώσει και για να μην κουράζουμε τον αναγνώστη, δεν είναι υποχρεωτική η χρήση του γερουνδίου διότι όλες οι προτάσεις μπορούν να ειπωθούν με απλό ενεστώτα (ου πουνόνν) ή υποτακτικές και να γίνουν κατανοητές. Δεν είναι λάθος. Απλά δίνουμε εδώ τα γερούνδια διότι:

A. Η χρήση τους δείχνει οτι ξέρουμε σε καλύτερο επίπεδο τη γλώσσα και

B. Εάν δούμε ή ακούσουμε κάποιον να τα χρησιμοποιεί, να μη μας παραξενέψει και να τα καταλάβουμε.

Να δώσουμε όμως και εδώ την παθητική, τις αρνήσεις, τις μικρές και τις μιτές μορφές:

Η ΠΑΘΗΤΙΚΗ ΦΩΝΗ ΣΤΟ ΓΕΡΟΥΝΔΙΟ

Σχηματίζεται ως εξής: **τούκε + ου + μετοχή**

Π.χ. ρήμα σοσχ=βλέπω, σσίχεμ= βλέπομαι, κοιτάζομαι, μετοχή: πάρ'.

Πλένεις τα χέρια, καθώς κοιτάζεσαι στον καθρέφτη=

Λάν ντούαρτ', **τούκε ουπάρ'** ν' πασσικίρ'

Ενώ ντύνεσαι εσύ, εγώ πάω για να πάρω ψωμί=

Τούκε ουβέσσουρ' τι, ου βέτε π'ρ τ' μαρρ' μπούκ'

Και ένα της Β' κατηγορίας (ενεστώτας διαρκείας). Γιάσστ'= έξω, Σσι-ου= βροχή-η, ρήμα λάγκι=βρέχω, λάγκιεμ= βρέχομαι, μετοχή: λάγκιουρ'.

Εσύ βρέχεσαι τώρα που είσαι έξω στη βροχή=

Τι **γιέ τούκε ουλάγκιουρ'** νάνι τσ' γιέ γιάσστ' ν' σσι

Η ΑΡΝΗΣΗ ΜΕ ΠΑ= ΧΩΡΙΣ

Άλλη μια μορφή άρνησης είναι όταν θέλουμε να πούμε «χωρίς+να+ρήμα (υποτακτική)», οπότε βάζουμε (**πα + μετοχή**). Σημαντική παρατήρηση: Βλέπουμε οτι **το τ'=να, παραλείπεται**.

Π.χ. δεν μπορείς να φας, χωρίς να πλύνεις τα χέρια= νουκ' μουντ τ' χασς, **πα λαρ'** ντούαρτ'

Οι μικρές μορφές μπαίνουν μεταξύ πα και μετοχής:

Π.χ. δεν μπορείς να φας, χωρίς να τα πλύνεις= νουκ' μουντ τ' χασς **πα ι λαρ'**

Η παθητική παίρνει το ου πριν τη μετοχή, (**πα + ου + μετοχή**):

Π.χ. δεν μπορείς να φας, χωρίς να πλυθείς= νουκ' μουντ τ' χασς, **πα ουλάρ'**

ΤΟ ΝΤΟΥΧΕΤ'= ΠΡΕΠΕΙ

Ένα άλλο εργαλείο που μπορεί να συναντήσουμε, είναι η (προαιρετική) σύνταξη του ντούχετ'= πρέπει με μετοχή, αντί για υποτακτική. Πάλι το τ' παραλείπεται:

ντούχετ'+μετοχή=ντούχετ'+υποτακτική (τ'+ρήμα υποτακτικής)

Π.χ: Πρέπει να πάω στο σπίτι=**Ντούχετ' βάτουρ'** ν' σστ'πί=Ντούχετ' τ' βέτε ν' σστ'πί

Για την παθητική φωνή, τις αρνήσεις τις μικρές και μικτές μορφές, ισχύουν τα ίδια με τη μορφή πα+μετοχή.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

Μεταφράστε στην Αρβανίτικη, με γερούνδια ή απαρέμματα όπου χρειάζεται.

Πηγαίνοντας στην εκκλησία, μην ξεχάσεις να πάρεις και την Κατερίνα.

Μή μιλάς τρώγοντας !

Πρέπει να πάρεις το Γιώργο για να έρθετε στο χωράφι, χωρίς να του πεις ότι σας περιμένουμε εδώ.

(Δίνονται οτι= τσ', εδώ= κ'τού)

ΛΥΣΕΙΣ

Τούκε βάτουρ' ν' κλίσσ', μος χαρρό τ' μάρρ'σς εδε Κατερίν'ν'.

Μος φολ τούκε γκρέν' !

Ντούχετ' μαρρ' Γιώργον' π'ρ τ' άρδουρ' ν' άρατ', πα ι θ'ν' τσ' γιου πρέσιμ κ'τού.

ΙΑΚΩΒΟΣ ΤΟΜΠΑΖΗΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ 15^{ΟΝ}

Ο ΜΕΛΛΟΝΤΑΣ

Η Αρβανίτικη έχει μόνο ένα μέλλοντα. Δεν είναι όπως η Νεοελληνική που έχει εξακολουθητικό, στιγμιαίο και συντελεσμένο. Δηλαδή στη Νεοελληνική λέμε:

Εγώ θα φάω (στιγμιαίος)

Εγώ θα τρώω (εξακολουθητικός)

Εγώ θα έχω φάει (συντελεσμένος)

Στην Αρβανίτικη λέμε μόνο ου ντο τ' χα και καλύπτουμε τους δύο πρώτους. Η Τρίτη έκφραση του συντελεσμένου, εξετάζεται και καλύπτεται περιφραστικώς ανά περίπτωση.

ΣΗΜΕΙΟ ΚΛΕΙΔΙ: ΣΧΗΜΑΤΙΣΜΟΣ

Ο Μέλλοντας σχηματίζεται με το μόριο **ντο + υποτακτική(τ'=να+ρήμα υποτακτικής)**.

Στην ουσία είναι αυτό που λέγαμε παλαιότερα «θε να φάω» κλπ. Το ντό προέρχεται από συναίρεση του ρήματος ντούα= θέλω.

Για να δούμε ένα συνηθισμένο ρήμα που χρησιμοποιείται στο μέλλοντα: ρήμα βίνν= έρχομαι.

Ου ντο τ' βίνν= εγώ θα έρθω κλπ.

Τι ντο τ' βίςς

Αι/αγιο ντο τ' βίνν' ή βι'

Νέβε ντο τ' βιμ'

Γιούβε ντο τ' βίνι

Ατά/ατο ντο τ' βίνν'ν' ή βιν'

Το σχήμα ντο τ'= θε να, θα το συναντήσουμε και ως ντο σκέτο ή ως ο τ' ή ακόμα και σκέτο ο.

Η ΑΡΝΗΣΗ ΚΑΙ ΟΙ ΜΙΚΡΕΣ ΚΑΙ ΜΙΚΤΕΣ ΜΟΡΦΕΣ ΑΓΓΙΑΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΔΟΤΙΚΗΣ

Η άρνηση σχηματίζεται με το μόριο νουί' = δεν πριν από το ντο. Οι μικρές/μικρές μορφές κανονικά όπως στην υποτακτική.

A. Εγώ δε θα φάω = ου νουι ντο τ' χα

B. Εμείς θα το πάρουμε = νέβε ντο τα μάροριμ

Γ. Εγώ θα του το δώσω του αγοριού = ου ντο τια γιάπ ντιάλιτ

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

Μεταφράστε στην Αρβανίτικη

1. Θα φορτώσω το άλογο του Γιώργου και θα περάσω από το σπίτι για να πάρω και το Σπύρο. Θα πάμε στο χωράφι και θα δουλέψουμε.

2. Κι μπιλίο απομονί

Ο' τ' μπ'νν εδε σστ'πί

Ο' τα μπ'νν με αβλοπόρτε

Π'ρ τ' πλάσεν' εχθρότ'

Ο' τα μπ'νν με κεραμίδε

Τ' ρρίσ τ'ι σι νεραΐδε!

(γι = έχε, προστακτική του καμ)

ΛΥΣΕΙΣ

1. Ντο τ' νγαριόνν κάλιν ε Γιώργος' εδε ντο τ' σσιόνν νγια σστ'πία π'ρ τ' μάρορ' εδε Σπύρον'. Ντο τ' βέμι ν' άρ' εδε ντο τ' πουνόιμ'.

2. Έχε κόρη υπομονή

Θα σου φτιάξω και σπίτι

Θα σ'το φτιάξω με αυλόπορτα

Για να σκάσουν οι εχθροί (μας)

Θα σ'το φτιάξω με κεραμίδια

Να κάρθесе εσύ σα νεράιδα

ΠΡΩΤΟΤΥΠΟ

ΜΑΡΚΟΣ ΜΠΟΤΣΑΡΗΣ ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΤΟΥ ΠΡΩΤΟΥ ΑΡΒΑΝΙΤΙΚΟΥ ΣΥΝΔΕΣΜΟΥ ΤΟΥ ΟΠΟΙΟΥ ΜΕΛΗ ΗΤΑΝ ΟΛΟΙ ΟΙ ΑΠΟΓΟΝΟΙ ΤΩΝ ΑΓΩΝΙΣΤΩΝ ΤΟΥ '21

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ 16^{ΟΝ}

Ο ΑΟΡΙΣΤΟΣ

ΣΗΜΕΙΟ ΚΛΕΙΔΙ: ΟΙ ΚΑΤΑΛΗΞΕΙΣ ΑΝΑ ΣΥΖΥΓΙΑ

Ο αόριστος χρόνος χρησιμοποιείται για μια πράξη που έγινε στο παρελθόν και ολοκληρώθηκε. Πάμε να δούμε τις καταλήξεις των ρημάτων ανα συζυγία.

ΣΥΖΥΓΙΑ 1^Η ΛΗΓΟΝΤΑ ΣΕ –ΝΝ

Α. ΘΕΜΑ ΛΗΓΟΝ ΣΕ –Ο

Χαρρ-ό-νν= ξεχνάω

χαρρ-ό-βα= ξέχασα

χαρρ-ό-βε

χαρρ-ό-ι

χαρρ-ούα-μ'

χαρρ-ούα-τ'

χαρρ-ούα-ν'

Β. ΘΕΜΑ ΛΗΓΟΝ ΣΕ –ΟΥΑ

Σσκρ-ούα-νν= γράφω

σσκρ-ούα-ϊτα= έγραψα ή σσκρ-ό-βα (λοιπά ως χαρρ-ό-βα)

σσκρ-ούα-ϊτε

σσκρ-ούα-ϊτι

σσκρ-ούα-ϊτ'μ'

σσκρ-ούα-ϊτ'

σσκρ-ούα-ϊτ'ν'

Γ. ΘΕΜΑ ΛΗΓΟΝ ΣΕ –Ι

Αρρ-ι-νν= φθάνω

αρρ-ι-τα= έφθασα

αρρ-ι-τε

αρρ-ι-τι

αρρ-ι-τ'μ'

αρρ-ι-τ'τ'

αρρ-ι-τ'ν'

Το συγκεκριμένο έχουμε καταγράψει και ως αρρού-ρα,-ρε, αρρού, -μ', -τ',-ν' και αρρί-βα,-βε, αρρού, -μ', -τ', -ν'

Ορισμένες εξαιρέσεις όπως το χ-ι-νν= μπαίνω που πάντως έχει καταγραφεί και χίτα στον αόριστο:

χ-ι-ρα= μπήγα και χ-ι-τα (λοιπά ως αρρ-ι-τα)

χ-ι-ρε

χ-ι-ρι

χ-ι-ιμ'

χ-ι-ιτ'

χ-ι-ιν'

Επίσης σημαντική εξαίρεση:

Β-ι-νν= έρχομαι

έρδα= ήρθα

έρδε

έρδι και έρδε

έρδ'μ

έρδ'τ'

έρδ'ν'

Δ. ΘΕΜΑ ΛΗΓΟΝ ΣΕ –Ε

Σσ'ρμπ-έ-νν= δουλεύω, λειτουργώ

σσ'ρμπ-έ-βα=δούλεψα

σσ'ρμπ-έ-βε

σσ'ρμπ-έ-ου

σσ'ρμπ-έ-μ'

σσ'ρμπ-έ-τ'

σσ'ρμπ-έ-ν'

Εξαιρέσεις ορισμένα βαρύτενα όπως:

Ίκ'-νν= φεύγω

ικ-α= έφυγα

ικ-ε

ικ-ου

ικ'-μ'

ικ'-τ'

ικ'-ν'

Μια γενική εικόνα που βλέπουμε εδώ είναι οτι:

Όσα έχουν θέμα που λήγει σε ουρανισιοπρόφερτα σύμφωνα π.χ κ ή χ, στο τρίτο ενικό παίρνουν κατάληξη –ου. Ενώ όσα λήγουν σε οδοντοπρόφερτα π.χ. -τς, στο τρίτο ενικό παίρνουν κατάληξη –ι.

Ε. ΘΕΜΑ ΛΗΓΟΝ ΣΕ –Α (ΤΟΝΙΣΜΕΝΟ)

Τσσ-ά-νν= σπάω

τсс-ά-ιτα= έσπασα και τсс-ά-βα (λοιπά ώς σσιρούα-ιτα και σσιρό-βα)

ΣΤ. ΤΟ ΜΠ'ΝΝ= ΚΑΝΩ

μπ'ρα= έκανα

μπ'ρε

μπ'ρι

μπ'μ'

μπ'τ'

μπ'ν'

ΣΥΖΥΓΙΑ 2^Η ΛΗΓΟΝΤΑ ΣΕ ΣΥΜΦΩΝΟ

Μια γενική εικόνα που βλέπουμε εδώ είναι ότι:

α. Όσα έχουν κατάληξη που λήγει σε ουρανισκοπρόφερα σύμφωνα π.χ κ ή χ, (εκτός κκ στο θέμα ενεστώτος ή στο θέμα αορίστου) στο τρίτο ενικό παίρνουν κατάληξη –ου. Ενώ όσα λήγουν σε οδοντοπρόφερα π.χ. δ η θ, (και κκ) στο τρίτο ενικό παίρνουν κατάληξη –ι. Έχουν καταγραφεί πάντως και εξαιρέσεις.

β. Όσα στο θέμα τους έχουν το –ιε, σε όλα τα πρόσωπα το αλλάζουν σε –ο.

Α. ΛΗΓΟΝ ΣΕ –ΚΚ (προφέρεται όπως ο συνδυασμός κ+υ στη λέξη κυάλια)

Ντ'ρέ-κκ= φτιάχνω, επισκευάζω

ντ'ρε-κκ-α= έφτιαξα

ντ'ρέ-κκ-ε

ντρέ-κκ-ι

ντ'ρέ-κκ'-μ'

ντ'ρέ-κκ'-τ'

ντ'ρέ-κκ'-ν'

Β. ΛΗΓΟΝ ΣΕ –ΓΚ 'Η –Κ

α. Λα-κ ή λα-γκ= βρέχω (κάτι με νερό, υγραίνω)

λά-γκ-α= έβρεξα

λά-γκ-ε

λά-γκ-ου

λά-γκ'-μ

λά-γκ'-τ

λά-γκ'-ν

β. Πιέ-κ= ψήνω

π-ό-κκ-α= έφησα (λοιπά ως ντρέ-κκ-α= έφτιαξα)

Γ. ΛΗΓΟΝ ΣΕ -Τ

Μούν-τ= μπορώ, νικώ

μούν-τ-α= μπόρεσα

μούν-τ-ε

μούν-τ-ι

μούν-τ'-μ'

μούν-τ'-τ'

μούν-τ'-ν'

Δ. ΛΗΓΟΝ ΣΕ -Π

Χα-π= ανοίγω

χά-π-α (λοιπά ως μούν-τ-α)

Σημαντική εξαίρεση εδώ το ρήμα γιάπ

Γιά-π= δίνω

δάσσ'= έδωσα

δάσσε= έδωσες

δά= έδωσε

δάμ'= δώσαμε

δάτ'= δώσατε

δάν'= έδωσαν

Ε. ΛΗΓΟΝ ΣΕ –Μ

Νιό-μ= μουσκεύω (κάτι)

Νιό-μ-α= μούσκεψα (λοιπά ως μούν-τ-α)

Σημαντική εξαίρεση εδώ το ρήμα θομ

Θο-μ= λέω

θάσσ'= είπα (λοιπά ως **δάσσ'**= έδωσα)

ΣΤ. ΛΗΓΟΝ ΣΕ –ΣΣ (παχύ σίγμα)

Μπού-σς= γεμίζω

μπού-σς-α= γέμισα (λοιπά ως μούν-τ-α)

Ζ. ΛΗΓΟΝ ΣΕ –Σ (απλό σίγμα)

Δύσκολη υποκατηγορία με αλλαγές θεμάτων και καταλήξεων, απαιτεί απομνημόνευση.

α. Βρα-ς= σιοτώνω

βρά-βα= σιότωση

βρά-βε

βρά-ου

βρά-μ'

βρά-τ'

βρά-ν'

Σημαντική εξαίρεση εδώ το ρήμα φλας (αλλαγή και στο θέμα και στην κατάληξη)

Φλα-ς= μιλάω

φώλ-α= μίλησα (λοιπά ως μούν-τ-α)

β. Πρε-ς= περιμένω

πρίτ-α= περίμενα (λοιπά ως μούν-τ-α)

Σσε-ς= πουλάω

σσίτ-α= πούλησα (λοιπά ως μούν-τ-α)

γ. Πρε-ς= κόβω

πρέ-βα= έκοψα (λοιπά ως βρά-βα)

δ. Βντε-ς= πεθαίνω

βντίκι-α= πέθανα (λοιπά ως μούν-τ-α)

ε. Πλα-ς= σιάω (κάποιον)

πλάσ-α= έσκασα (λοιπά ως μούν-τ-α)

ζ. Ξ'ν'γκρι-ς= ανάβω «φωτιές», ερεθίζω (κάποιον)

ξ'ν'γκρισ-α= ερέθισα (λοιπά ως μούν-τ-α)

η. Κ'ρτσ-άς= κάνω κρότο, κρούω (μετοχή: κ'ρτσιτουρ')

κ'ρτσιτ-α= έκρουσα (λοιπά ως μούν-τ-α)

Η. ΛΗΓΟΝ ΣΕ -Δ ΚΑΙ -Θ

Λο-δ= κουράζω

λόδ-α= κούρασα (λοιπά ως μούν-τ-α)

Θ. ΛΗΓΟΝ ΣΕ -Ρ, -ΙΕΡ

Δύσκολη κατηγορία και αυτή, απαιτεί απομνημόνευση, δίνουμε κάποιες υποκατηγορίες ενδεικτικά. Ένας κανόνας εδώ είναι οτι όσα αλλάζουν το θέμα τους στο α' ενικό αορίστου και το κάνουν με όμικρον -ο και ταυτόχρονα έχουν στο θέμα τους ρ η λ, τότε στο γ'

ενικού, α', β' και γ' πληθυντικού αυτό το όμικρον θα γίνει –ουα (βλέπε μάρορ= παίρνω, νταλ=βγαίνω, σιέλλ= φέρνω, μπαρ= χάνω κλπ)

α. Βα-ρ= κρεμάω (κάτι)

βάρ-α= κρέμασα (λοιπά ως μούν-τ-α)

β. Μαρ-ρ= παίρνω

μάρ-α= πήρα

μάρ-ε

μούαρ

μούαρ'μ'

μούαρ'τ'

μούαρ'ν'

γ. Ντζ-ιερ= βγάζω

ντζόρ-α= έβγαλα (λοιπά ως μάρ-α)

I. ΛΗΓΟΝ ΣΕ –Λ

α.Ντα-λ= βγαίνω

ντόλ-α= βγήκα (λοιπά ως μάρ-α)

β.Τσρέ-λ= ανάβω φωτιά

τσρέλ-α= άναψα (λοιπά ως μούντ-α)

K. ΛΗΓΟΝ ΣΕ –Χ

Ντι-χ= βοηθάω

ντίχ-α= βοήθησα (λοιπά ως ντρέ-χι-α= έφτιαξα)

Σημαντική εξαίρεση εδώ το ρήμα σσοχ

Σσοχ= βλέπω

πάσσ' = είδα (λοιπά ως δάσσ' = έδωσα)

ΣΥΖΥΓΙΑ 3^Η ΛΗΓΟΝΤΑ ΣΕ ΦΩΝΗΕΝ

Και εδώ βλέπουμε πολλές ανωμαλίες και απαιτείται απομνημόνευση.

Πι = πίνω

πι-β α = ήπια (λοιπά ως βρά-β α)

Ρρι = κάθομαι

Ντένν-α = κάθησα (λοιπά ως ντρέκκ-α)

Σστί-ε = ρίχνω

σσι-β α = έριξα (λοιπά ως βρά-β α)

Μπιε = φέρνω

προύρα = έφερα

προύρε

προύρι*

προύμ'

προύτ'

προύν'

*Γά εις -ούρι στο γ' ενικό αορίστου, θα τα συναντήσουμε και ως -ου. Π.χ. μ' ζού γκιούμι = μ' έπιασε ο ύπνος

Μπιε = πέφτω, χτυπώ, παίζω όργανο

ράσσ' = έπεσα (λοιπά ως δάσσ' = έδωσα)

Χα = τρώω

χ'νγκρα = έφαγα (λοιπά ως μούντ-α)

Z''= πιάνω

ζούρα= έπιασα (λοιπά ως **προύρα**)

B''= βάζω

βούρα= έβαλα (λοιπά ως **προύρα**)

Nτζε= χωράω

ντζούρα= χώρεσα (λοιπά ως **προύρα**)

Bέτε= πάω

βάιτ-α= πήγα (λοιπά ως μούντ-α, όμως και βάιτα,βάιτε,βάτε,βάμ',βάτε,βάν')

Λε= αφήνω

λάσσ'= άφησα (λοιπά ως **δάσσ'**= έδωσα)

Φλε= κοιμάμαι

φιέτα= κοιμήθηκα (λοιπά ως μούντ-α)

Ο ΑΟΡΙΣΤΟΣ ΤΩΝ ΒΟΗΘΗΤΙΚΩΝ ΓΙΑΜ= ΕΙΜΑΙ ΚΑΙ ΚΑΜ= ΕΧΩ

Τα εν λόγω δύο ρήματα, ελάχιστα χρησιμοποιούνται στον αόριστο. Στην Αρβανίτικη όταν θέλουμε να τα χρησιμοποιήσουμε αναφερόμενοι στο παρελθόν, χρησιμοποιούμε τον παρατατικό τους, που θα δώσουμε στο σχετικό κεφάλαιο. Εν πάσει περιπτώσει, δίνουμε εδώ και τον αόριστό τους για θεωρητικούς λόγους. Το μόνο που μας ενδιαφέρει εδώ είναι η μετοχή του κάμ= έχω (πάσουρ'=έχων), εκ του οποίου προκύπτει το ουσιαστικό πασουρί-α= ο πλούτος,η περιουσία με την έννοια των κερτημένων.

Γιάμ= είμαι, μετοχή: κιέν'

Κάμ= έχω, μετοχή: πάσουρ'

Κιέσσα

Πάτα

Κιε

Πάτε

Κιε

Πάτι

Κιέμ'

Πάτ'μ'

Κιέτ'

Πάτ'τ'

Κιέν'

Πάτ'ν'

Η ΕΥΚΤΙΚΗ

Είναι η λιγότερο χρησιμοποιούμενη έγκλιση και στη νεοελληνική εκφράζεται με υποτακτική αορίστου. Μπορεί να τη συναντήσουμε, όπως φανερώνει το όνομά της, σαν απομεινάρι σε παλιές ευχές, κατάρες κλπ. Κάνουμε μια σύντομη νύξη εδώ για την ευκτική, μόνο και μόνο για να μπορούμε να την αναγνωρίσουμε και να μην μπερδευόμαστε όταν τη συναντούμε. Η έννοια της μπορεί να γίνει κατανοητή αν πούμε: (Μακάρι) να γινόταν το τάδε. Σα μηχανισμός συνδέεται με τον αόριστο, γι' αυτό και τη βάζουμε εδώ.

Ευκτική= θέμα ρήματος αορίστου ή μετοχής+κατάληξη

Καταλήξεις: -σα,-ς,-τ',-σιμ,-σιτ',-σιν' (Επίσης όσα θέματα στον αόριστο παίρνουν κατάληξη -βα, στην οριστική, το β τρέπεται σε φ και μετά το φ κολλάνε οι καταλήξεις που είπαμε). Υπάρχουν και εξαιρέσεις.

Π.χ.

Ρήμα πουνόι= δουλεύω, αόριστος: πουν-όβα

Πουνό-φ-σα

Πουνό-φ-ς

Πουνό-φ-τ'

Πουνό-φ-σιμ

Πουνό-φ-σιτ'

Πουνό-φ-σιν'

Ρήμα βίνν= έρχομαι, μετοχή άρδ-ουρ'

Άρδ-σα

Άρδ-σα

Άρδ-τ'

Άρδ-σιμ

Άρδ-σιτ'

Άρδ-σιν'

Βάλλε τ' άρδτ'!= (μακάρι να) σου ερχόταν κύμα! (κατάρα)

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

1. Μεταφράστε στην Αρβανίτικη, μετατρέποντας τα τονισμένα ρήματα στον αόριστο.

Εγώ με το κορίτσι, την αδερφή του Γιώργου, **περνάμε** απο το σπίτι της Κατερίνας. Στην αυλή **βλέπουμε** δύο δέντρα και πολλά λουλούδια. Η Κατερίνα έχει και ένα σκύλο. Της το **λέμε** και της Κατερίνας. Αυτή **έρχεται**, **παιρνουμε** και το σκύλο και **πάμε** στην εκκλησία. Ο παπάς μας **βλέπει** και της **λέει** της Κατερίνας :

- Τι κάνετε? Πώς περνάτε ? Απο πού **ερχόσαστε** εσείς ?

- Η Κατερίνα του λέει του παπά: **Ερχόμαστε** από το σπίτι,με τα παιδιά και το σκύλο του σπιτιού και **πάμε** στην αυλή του σπιτιού της Μαρίας. **Περνάμε** καλά εκεί γιατί **τρώμε** και **πίνουμε**, **παιζουμε**, **τραγουδάμε** και **χορεύουμε**. Εκεί μας **περιμένει** και η Μαρία. Ο παπάς της **λέει** της Κατερίνας:

- Ωρα καλή ! Ο Θεός μαζί σας !

Φεύγουμε απο την εκκλησία και **πάμε** στο σπίτι της Μαρίας. **Αφήνουμε** την Κατερίνα με το σκύλο στο δρόμο για λίγο και **μπαινουμε** στην αυλή. **Περνάμε** απο την πόρτα, την **αναζητάμε**, αλλά αυτή δεν είναι στην αυλή. **Χτυπάμε** την πόρτα δυο τρεις φορές και η Μαρία **βγαίνει**. Μας **βλέπει**,**γελάει** και μας λέει: **Καθαρίζω** μερικά μήλα...**πλένω** τα χέρια, **βάζω** παπούτσια και **έρχομαι**.

ΛΥΣΕΙΣ

Σσκούαμ'

Πάμ'

Θάμ'

Έρδι

Μούαρ'μ'

Βάιτ'μ'

Πα

Θα

Έρδετ'

Βάιτ'μ'

Σσκούαμ'

Χ'νγκρ'μ'

Πιμ'

Λούαιτ'μ'

Κ'ντούαμ'

Κ'ρτσέμ'

Πρίτι

Θα

Έκ'μ'

Βάιτ'μ'

Λάμ'

Χιμ'

Σκούαμ'

Κ'ρκούαμ'

Ράμ'

Ντούαλ

Πα

Κκέσσι

Κκερόβα

Λάιτα

Βούρα

Έρδα

2. Μεταφράστε το στίχο του Αρβανίτικου τραγουδιού στη Νεοελληνική

Κούσς τα θα, σε νούκ' τ' ντούα, (σε= ότι)

εδε σ' έρδε σοτ ν' προύα

ΛΥΣΗ

Ποιός σου το είπε, οτι δεν σε θέλω

Και δεν ήρθες σήμερα στο ρέμα

3. Για να δούμε τον Επιτάφιο Θρήνο, όπως διασώζεται στα χωριά της Αττικής.

Για αντέι πάρ' βιέν νι' αντάρ' Δίνονται:αντέι πάρ'= εκεί πέρα, αντάρ'= αντάρα

Σσ'ρ Μαρία τούκε κλάρ' κλάνν= κλαίω, μτχ: κλάρ' ή κλάιτουρ'

Τούκε κλάρ' ε τούκε θίρρ' θ'ρράς= φωνάζω, μτχ. Θίρρτουρ' ή θίρρ' ή θίρρουρ'

Ψε ι βράν' μονομπίρ' μπίρ-ι= ο γιός

Ψάξνι τ'ρ' γκρόπατ' Ψαξ= εξελληνισμός του κ'ρκιόνν= αναζητώ

Π'ρ τι τσόιμ' πρόκατ' Τσόνν= βρισκω, τ'ρ'= γκίθ'= όλοι,-ες,-α

Ψάξνι τ'ρ' βάρ'τ' Γκρόπ'= λάκος, πρόκα (ελλην.), βάρ=τάφος

Π'ρ τι τσόιμ' γκιλπέρατ' Γκιλπέρ-α= η μεγάλη σακκοβελόνα

Μπλίδνι λούλετ' νγια μάλι
 Π'ρ τι β'μ' τόρρ' ντιάλιτ
 Μπλίδνι λούλετ' νγια κρόι
 Π'ρ' τι β'μ' τορρ' Χριστόιτ

ΛΥΣΗ

Απο κεί πέρα έρχεται μια αντάρα
 Η Παναγία κλαίγοντας
 Κλαίγοντας και φωνάζοντας
 Γιατί της σκοτώσανε το μοναχογιό
 Ψάξτε όλες τις λακούβες
 Για να βρούμε τις πρόκες
 Ψάξτε όλους τους τάφους
 Για να βρούμε τις βελόνες
 Μαζέψτε λουλούδια από το βουνό
 Για να τα βάλουμε γύρω απ'το παιδί
 Μαζέψτε λουλούδια από τη βρύση
 Για να τα βάλουμε γύρω απ'το Χριστό

Τόρρ'= γύρω (συντάσσεται με αφαιρετική)
 Μπορούμε να το μεταφράσουμε? Όλα τα
 υπόλοιπα έχουν δοθεί στα προηγούμενα
 κεφάλαια.

4. Μεταφράστε το στίχο του τραγουδιού:

Ζούρα δρόμιν' ε βάιτα βάιτα
 Γ' κουλτόβα ντέννα ε κλάιτα
 Σσκόβα νγια Μαρίετε
 Θίρρα ε μ' ζού κρύετε

Το' κουρ χίτα ν' ατά γιάρδετ'
Καμ νί' χιέ ν' ζέμ'ρ το' συμπάρδετ

ΛΥΣΗ

Πήρα το δρόμο και πήγα πήγα
Σε θυμήθηκα κάθησα και έκλαψα
Πέρασα από τη Μαρία
Φώναξα και μ' έπιασε το κεφάλι μου
Από τότε που μπήκα σ' αυτούς τους κήπους (μτφ οι φράχτες)
Έχω μια σιαά στην καρδιά που λευκαίνει

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΣΑΧΤΟΥΡΗΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ 17^{ΟΝ}

Η ΠΑΘΗΤΙΚΗ ΦΩΝΗ ΑΟΡΙΣΤΟΥ

ΣΗΜΕΙΟ ΚΛΕΙΔΙ:

A. Η προσθήκη του ου- μπροστά απο το ρήμα ενεργητικής αορίστου (εννοείται οτι δεν έχει σχέση με την προσωπική αντωνυμία ου= εγώ).

B. Η έλλειψη κατάληξης στο γ' ενικό, πλην ρημάτων συζυγίας 1.A-B που τα θέματά τους λήγουν σε -ο,-ουα οπότε η κατάληξη γ' ενικού μετατρέπεται σε -ούα.

ΣΥΖΥΓΙΑ 1^Η ΛΗΓΟΝΤΑ ΣΕ -NN**A. ΘΕΜΑ ΛΗΓΟΝ ΣΕ -Ο**

Μαρτόνν= παντρεύω, μαρτόνεμ= παντρεύομαι

ουμαρτόβα= παντρεύτηκα

ουμαρτόβε

ουμαρτ-ούα

ουμαρτούαμ'

ουμαρτούατ'

ουμαρτούαν'

Βλέπουμε οτι, όσον αφορά τις καταλήξεις, η μόνη διαφορά είναι στο γ' ενικό που αλλάζει σε -ούα.

B. ΘΕΜΑ ΛΗΓΟΝ ΣΕ -ΟΥΑ

Παγκούανν= πληρώνω, παγκούχεμ= πληρώνομαι

ουπαγκόβα= πληρώθηκα (λοιπά ως ουμαρτόβα)

Τα σχηματίζοντα α' ενικό αόριστο ενεργητικής σε -ιτα, αυτής της κατηγορίας, μπορεί να τα δούμε με τις καταλήξεις που δώσαμε, όμως και ως εξής: ουσσκρούαιτα,-ιτε,-ουα,-ιτ'μ,-ιτ'τ,-ιτ'ν.

Γ. ΘΕΜΑ ΛΗΓΟΝ ΣΕ -Ι

Πορσίνν= παραγγέλω, πορσίτεμ= παραγγέλομαι

ουπορσίτα= παραγγέλθηκα

ουπορσίτε

ουπορσίτ

ουπορσίτ'μ'

ουπορσίτ'τ'

ουπορσίτ'ν'

ΣΥΖΥΓΙΑ 1Δ

Κθένν= επιστρέφω (κάτι), κθέχεμ= επιστρέφω (εγώ)

ουκθέβα= επέστρεψα

ουκθέβε

ουκθέ

ουκθέμ'

ουκθέτ'

ουκθέν'

ΠΡΟΣΟΧΗ: Υπάρχουν, ως συνήθως και εξαιρέσεις του κανόνα, όπως π.χ. θα δούμε ορισμένα ρήματα να παίρνουν κατάληξη -σσ' ή στο α' ενικό και -σσε στο β' ενικό. Π.χ. το μπ''νν= κάνω θα το δούμε και ως ουμπέσσ'= ουμπ''σσ'= έγινα και ουμπέσσε= ουμπ''σσε= έγινες. Η Αρβανίτικη σε ορισμένες περιοχές και για ορισμένα ρήματα, ακολουθεί το λεγόμενο κανόνα του σιγματικού αορίστου στην παθητική φωνή. Δεν είναι λάθος, απλά είναι μια αρχαιότερη και εναλλακτική μορφή της παθητικής αορίστου που είδαμε εδώ. Κατά το σιγματικό αόριστο το ρήμα σχηματίζεται συνήθως ως εξής:

Για συζυγία 1 Α-Β και κάποια της 2 που στο γ' ενικό το θέμα λήγει σε -ούα:

Ου+θέμα +κατάληξη γ' ενικού αορίστου+ -σσ', -σσε, - άνευ καταλήξεως, -μ', -τ', -ν'.

Για λοιπές συζυγίες: Ου+θέμα+ -σσ', -σσε, - άνευ καταλήξεως -μ', -τ', -ν'.

Παράδειγμα 1^ο (Συζυγία 1 Α-Β): Β'ρμπό-νν= τυφλώνω, β'ρμπό-νεμ= τυφλώνομαι, ου-β'ρμπό-βα (μη σιγματικός αόριστος)= **ου-β'ρμπ-ούα-σσ'** (σιγματικός αόριστος)= τυφλώθηκα.

Παράδειγμα 2^ο (Λοιπές συζυγίες): Τρ'μπ-εμ= φοβάμαι μπορεί να το δούμε στην παθητική αορίστου και ως ου-τρ'μπ-α= φοβήθηκα (μη σιγματικός αόριστος) αλλά και ως **ου-τρ'μπ-σσ'** (σιγματικός αόριστος)= φοβήθηκα.

Δε θα μακρογορήσουμε εδώ καθώς όλες οι συζυγίες δίνουν την ίδια εικόνα. Θα δώσουμε μόνο μερικά ρήματα στο γ' ενικό μόνο. Τα λοιπά τους πρόσωπα απλώς παίρνουν το ου-μπροστά απο το θέμα. Οι καταλήξεις τους είναι αυτές του αορίστου, όπως είδαμε:

Ουμπέ= έγινε (το ε είναι βραχύ τονισμένο), ουμπέ πούνα= έγινε η δουλειά

Ουτσά= έσπασε

Ουντρέκι= επισκευάστηκε,φτιάχτηκε

Ουτούντ= κουνήθηκε

Ουσσοκρέπ= ειπυρσοκρότησε

Ουβέσς= ντύθηκε

Ουπρέ= κόπηκε

Ουπρίσς= χάλασε

Ουσσίτ= πουλήθηκε

Ουνίς= ξεκίνησε

Ουχόδ= πετάχτηκε

Ουλίδ= δέθηκε

Ουθέρ= σφάχτηκε

Ουθούρ= περιφράχτηκε

Ουσ'μούρ= αρρώστησε

Ουσσί= ρίχτηκε

Ουπρού (μπιε-προύρα)= ουσόλλ (σιελλ- σόλλα-σίλλεμ-ουσόλλα)= ουπρούαρ (πρίερ-πρόρα-πρίρεμ-ουπρόρα)= επεστράφη (επίσης ουσόλλ= φέρθηκε)

Ουζού= πιάστηκε (χρησιμοποιείται ως τσακώθηκε), ουζούμ'= τσακωθήκαμε, μαλώσαμε

Ουβού= βάλθηκε

Ουδιε= χέστηκε (ρήμα διές,παθ: δίτεμ, αόριστος ενεργητικής: διέβα), ουδιε πούνα != χέστηκε η δουλειά !

Ουρίτ= μεγάλωσε

Ουγκρέ= σηκώθηκε

Ουντί= ξημέρωσε (ντίχετ'= ξημερώνει)

Ουμπούαρ= χάθηκε (βάτε αϊ ουμπούαρ ! = πάει αυτός χάθηκε !)

Ουμπίτ= πνίγηκε (μπίτεμ= πνίγομαι)

Ουμπέτ= έμεινε

Ουχάπ= ανοίχτηκε

Ουντούχ= χρειάστηκε

Κλπ.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

1. Μεταφράστε στην Αρβανίτικη

Του φάνηκε οτι είδε τα παιδιά ερχόμενα απο το δρόμο

Μου χάλασε το αλέτρι

Σου αρρώστησε η προβατίνα

Του κόπηκε το σκοινί

Αυτά τα σπίτια πουλήθηκαν

Εγώ σηκώθηκα και ξεκίνησα από το πρωι για να πάω στην εκκλησία

Ξεκουραστήκατε εσείς ? (ξ'λόδεμ= ξεκουράζομαι)

Πως σου φέρθηκε έτσι ?

Πως μεγάλωσε το παιδί ?

ΛΥΣΕΙΣ

Ι ουντούι τσ' πα ντιέλμτ' τούκε άρδουρ' νγια ρρούγια

Μ ουπρίσ παρμέντ'α

Τ' ουσ'μούρ ντέλια

Ι ουπρέ λιτάρι

Ατό σστ'πίτ' ουσσίτ'ν'

Ου ουνγκρίτα εδε ουνίσα νγια μενάτε π'ρ τ' βάτουρ' ν' κλίσσ'

Ουξ'λόδετ' γιούβε ?

Σι τ' ουσόλλ ασστού ?

Σι ουρίτ ντιάλι ?

2. Μεταφράστε στην Αρβανίτικη το τραγουδάκι από την Άνδρο. Δίνονται: (μπιέλλ= σπέρνω, καπ'ρτσένν= υπερπηδώ, ξεπετάγομαι, νγιαρπόσστ'= από κάτω, λισ= βελανιδιά, κεντίς= κεντώ, νγιρε= σηκώνω)

-Μοη Μαριε Μαριγώ,

φε σ' ε μπόλε βασιλικόν' ?

-Μπόλα, πο μ' ε ντζούαρ'ν'

τρίματ' τσ' σσκουάν' !

-Μόη Μαριε, μόη Μαριώ,

φε νουκ' μερρ βασιλικόν' ?

Ου βασιλικόν τ' δάσσ',

μος μ' ντο, τ' φλέμ' μπάσσι'?

-Σίτ' τσ' τ' ντουάλλν'

εδε τ' καπερτσέν'!

Ατιέ νγιαρπόσστ' τ' νι' λισ

ίσστ' Μαρία εδε κεντίς.

Σσιούαν' τριματ', δε ε πάν',
 Νγκρέν' ντουφέκετ' δε ουβράν'...!

ΛΥΣΗ

-Μωρ' Μαρία, Μαριγώ,
 γιατί δε φυτεψες το βασιλικό ?
 -Φύτεψα αλλά μου τον έβγαλαν
 τα παλικάρια που πέρασαν.
 -Μωρ' Μαρία, Μαριγώ
 γιατί δεν παίρνεις το βασιλικό ?
 Εγώ βασιλικό σου έδωσα,
 Μήπως με θέλεις να κοιμηθούμε μαζί ?
 -Τα μάτια που σου βγήκανε
 και σου πεταχτήκανε...!
 Εκεί από κάτω σε μια βελανιδιά,
 είναι η Μαρία και κεντά.
 Πέρασαν τα παλικάρια και την είδανε,
 σηκώσαν τα ντουφέκια και σκοτωθήκανε...!

ΧΑΤΖΗΓΙΑΝΝΗΣ ΜΕΞΗΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ 18^{ΟΝ}

Ο ΠΑΡΑΤΑΤΙΚΟΣ

ΣΗΜΕΙΟ ΚΛΕΙΔΙ: ΧΡΗΣΗ-ΣΧΗΜΑΤΙΣΜΟΣ-ΚΑΤΑΛΗΞΕΙΣ

Ο παρατατικός χρησιμοποιείται για μια πράξη που γινόταν κατ' επανάληψη στο παρελθόν. Παρουσιάζει μεγάλη ποικιλομορφία κατά περιοχές και αυτό συμβαίνει επειδή ο μηχανισμός του αποτελείται από το θέμα του ρήματος ακολουθούμενο από τον παρατατικό του ρήματος γιάμ (συνηρημένο συνήθως). Επομένως ο αναγνώστης πρέπει να διερευνήσει ποιά είναι η έκφραση του παρατατικού στην περιοχή του. Εδώ θα παρουσιάσουμε μια μόνο εκδοχή των καταλήξεών του.

ΣΧΗΜΑΤΙΣΜΟΣ

A. Από το θέμα του ρήματος + συναίρεση του παρατατικού του γιάμ ως κατάληξη ή

B. Από τον παρατατικό του γιάμ + το γερούνδιο του ρήματος.

Π.χ:

Εχθές δούλευα όλη μέρα στο χωράφι=

Ντιέ πουνό-νια τ'ρ' ντίτ'ν' ν' άρ' =

Ντιέ γιέσσ' τούκε πουνούαρ' τ'ρ' ντίτ'ν' ν' άρ'

ΠΑΡΑΤΑΤΙΚΟΣ ΒΟΗΘΗΤΙΚΩΝ ΓΙΑΜ ΚΑΙ ΚΑΜ

Γέσσ' = ήμουν κέσσ' = είχα

γέσσε κέσσε

ίςς κέι

γέσσ'μ κέσσ'μ

γέσσ'τ' κέσσ'τ'

ίςσιν κέσσιν'

ΚΑΤΑΛΗΞΕΙΣ ΠΑΡΑΤΑΤΙΚΟΥ ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΗΣ

Πουνό-νν= δουλεύω

πουνό-νια ή σιέτο -ια (πουνό-ια)

πουνό-νιε

πουνόν-τε ή πουνό-ι'

πουνό-νιμ

πουνό-νιτ

πουνό-νιν'

Εδώ θα δώσουμε και τον παρατατικό του ρήματος θομ=λέω που έχει κάποιες αλλαγές:

θός'= έλεγα

θός'

θός

θόσιμ

θόσιτ

θόσιν'

ΚΑΤΑΛΗΞΕΙΣ ΠΑΡΑΤΑΤΙΚΟΥ ΠΑΘΗΤΙΚΗΣ

Λά-νν

λά-χεσσ'

λά-χεσσε

λά-χειϊ

λά-χεσσιμ

λά-χεσσιτ

λά-χεσσιν

Η ΑΡΝΗΣΗ ΚΑΙ ΟΙ ΜΙΚΡΕΣ ΚΑΙ ΜΙΚΤΕΣ ΜΟΡΦΕΣ ΑΙΤΙΑΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΔΟΤΙΚΗΣ

Ισχύουν τα ίδια με τον ενεστώτα και τον αόριστο και στην ενεργητική και στην παθητική.

Η ΧΡΗΣΗ ΤΟΥ ΠΑΡΑΤΑΤΙΚΟΥ ΩΣ ΕΥΚΤΙΚΗΣ Η ΥΠΟΘΕΤΙΚΟΥ ΛΟΓΟΥ

Ο παρατατικός μπορεί να χρησιμοποιηθεί και στη θέση της, εν αχρησία ευρισκομένης, ευκτικής έγκλισης, ή του υποθετικού λόγου με την προσθήκη των μορίων λέ τ' = ας να, πο τ' = αν, όπως στη φράση από δημοτικό τραγούδι που ακολουθεί:

Πο τ' ντίνια τ' κ'ντόνια = αν ήξερα να τραγουδούσα

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

Μεταφράστε στη Νεοελληνική το παρακάτω δημοτικό τραγούδι.

Σσιόβα νι' μενάτ ατιέ

Λάχεσσε ν' πέργιολε

Λάχεσσε δε κριχέσσε

Ν' πασ'κ'ύρε σσίχεσσε

Λάχεσσ' β'σοντόνεσσε

Ψε ντόιε τ' μαρτόνεσσε

Λάχεσσ' σπ'ρλαχεσσε

Με τ' τέμ' χάχεσσε

Λάχεσσ' κικερτόνεσσε

Ψε ντόιε τ' μαρτόνεσσε

ΛΥΣΕΙΣ

Πέρασα ένα πρωί (από) κεί

Πλενόσουν στην κληματαριά

Πλενόσουν χτενίζόσουν

Στον καθρέφτη κοιταζόσουν

Πλενόσουν κοιταζόσουν

Γιατί ήθελες να παντρευτείς

Πλενόσουν ξεπλενόσουν

Με τη μάνα σου «φαγωνόσουν»

Πλενόσουν τσακωνόσουν

Γιατί ήθελες να παντρευτείς

ΠΡΩΤΟΤΥΠΟ

ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΒΟΤΣΗΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ 19^{ΟΝ}

Ο ΠΑΡΑΚΕΙΜΕΝΟΣ

ΣΗΜΕΙΟ ΚΛΕΙΔΙ: ΧΡΗΣΗ-ΣΧΗΜΑΤΙΣΜΟΣ

Χρησιμοποιείται για μια πράξη που έγινε στο παρελθόν και έχει ολοκληρωθεί. Σχηματίζεται από το ρήμα καμ=έχω (για ενεργητική φωνή) και γιάμ (για παθητική φωνή), αναλόγως του προσώπου, και τη μετοχή του ρήματος που μας ενδιαφέρει.

Παρακείμενος ενεργητική= καμ (κλινόμενο)+μετοχή

Π.χ:

A. Εγώ έχω μαζέψει τα λουλούδια από την αυλή= ου **καμ μπλέδουρ'** λούλετ' νγια αβλία.

B. Εσύ το έχεις κλαδέψει το δέντρο= τι ε **κε κκερούαρ'** πέμ'ν'.

Παρατήρηση στο B παράδειγμα η μικρή μορφή (ε=το) πάντα πάει μπροστά από το καμ.

Η ΑΡΝΗΣΗ

Η άρνηση σχηματίζεται από το μόριο νούκ'=δεν μπροστά από το σχήμα του παρακειμένου.

Π.χ:

Εγώ δεν έχω πάει στην εκκλησία= ου νούκ' καμ βάτουρ' ν' κλίσσ'.

ΟΙ ΜΙΚΡΕΣ ΚΑΙ ΜΙΚΤΕΣ ΜΟΡΦΕΣ ΑΙΤΙΑΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΔΟΤΙΚΗΣ

Οι μικρές και οι μικτές μορφές μπαίνουν πάντα μπροστά από το καμ. Σε περίπτωση άρνησης, μεταξύ νούκ' και κάμ.

Π.χ:

A. Αυτός της το έχει πεί της κοπέλας= άι ια κα θ'ν' βάιζ'σ'.

B. Εμείς δεν τους το έχουμε δώσει των αγοριών= νέβε νουκ' ουα κέμι δ'ν' ντιέλμβετ.

Η ΠΑΘΗΤΙΚΗ ΦΩΝΗ

Η παθητική φωνή του παρακείμενου σχηματίζεται από το ρήμα γιάμ=είμαι, αναλόγως του προσώπου και ακολουθείται πάλι από τη μετοχή.

Για την άρνηση, τις μικρές και τις μικτές μορφές ισχύουν τα ίδια με την ενεργητική μορφή.

Παρακείμενος παθητική= γιάμ (κλινόμενο)+μετοχή

Π.χ:

Το άλογο έχει φορτωθεί πολύ και φοβάμαι να μην πέσει= κάλι **ίσστ' νγκαρκούαρ'** σσούμ' εδε τρ'μπεμ τ' μος μπιε.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

1.Μεταφράστε στην Αρβανίτικη

Εγώ έχω ξεχάσει τα αχλάδια

Της το έχω δώσει της γυναίκας το ψωμί

Του το έχεις πεί του παιδιού

Εσύ έχεις δουλέψει στη Θήβα

Αυτός του έχει γράψει του παιδιού

Εμείς έχουμε φτάσει στο χωριό

Εσείς έχετε αγοράσει κρασί

Αυτοί έχουνε φύγει από το σπίτι

Εσείς έχετε βραχεί

Τα δέντρα έχουν και

Η πόρτα έχει ανοιχτεί

Η στάμνα έχει γεμίσει και αδειάσει δύο φορές

Τα παιδιά δεν έχουν κουραστεί

ΛΥΣΕΙΣ

Ου καμ χαρρούαρ' ντάρδατ'

Ια καμ δ'ν' γκρούασ' μπούκα

Ια κε θ'ν' ντιάλιτ

Τι κε πουνούαρ' ν' Φήβ'

Αϊ ι κα σκρούαρ' ντιάλιτ

Νέβε κέμι αρρίτουρ' ν' κατούντ

Γιούβε κένι μπλέρ' βέρ'

Ατά καν' ίκουρ' νγκα σστ'πία

Γιούβε γένι λάγκουρ'

Πέματ' γιαν' ντιέγκουρ'

Ντέρα ίσστ' χάπουρ'

Βούτσα ίσστ' μπούσσουρ' εδε ντέρδουρ' ντί χέρ'

Ντιέλμτ' νουκ' γιαν' λόδουρ'

2. Για να μεταφράσουμε ένα παλιό μοιρολόι= βαϊτίμ με παρακείμενο.

Αϊ τσ' ικ'ν κα σσπ'τούαρ' (σσπ'τόνν= γλιτώνω, ξεφεύγω)

Αϊ τσ' μπέτετ' ι παγκούαν (μπέτεμ= μένω)

ΛΥΣΗ

Αυτός που φεύγει έχει γλυτώσει

Αυτός που μένει τα πληρώνει

3. Επίσης το δίστιχο με παρακείμενο, από το γνωστό τραγούδι «ντο τα πρεφ»

Έα τ' τ' πούθ νι' χέρ'

Νάνι τσ' καμ πίρ' βέρ'

ΛΥΣΗ

Έλα να σε φιλήσω μια φορά

Τώρα που έχω πει κρασί

4. Μεταφράστε την πρόταση . Δίνονται: έντε= άνθος, γκρούρι= στάρι, νγκ'αγιό= γι'αυτό (και πραντάι), μπούκ'= ψωμί, τούτι=τ'ρ'=γκιθ'=όλο

Ε κε μάρρ' τούτι έντεν' ε γκρούριτ, νγκ'αγιό ουμπέ μπούια ε μίρ'!

ΛΥΣΗ

Τό'χεις πάρει όλο το άνθος του σταριού, γι'αυτό έγινε το ψωμί καλό!

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΜΑΖΑΡΑΚΗΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ 20^{ΟΝ}

Ο ΥΠΕΡΣΥΝΤΕΛΙΚΟΣ

ΣΗΜΕΙΟ ΚΛΕΙΔΙ: ΧΡΗΣΗ-ΣΧΗΜΑΤΙΣΜΟΣ

Χρησιμοποιείται για μια πράξη που έγινε στο παρελθόν και έχει ολοκληρωθεί, πριν από κάποια άλλη. Σχηματίζεται από τον παρατατικό του ρήματος καμ=έχω (για ενεργητική φωνή), δηλαδή το κέσσ'=είχα (κλινόμενο), και τον παρατατικό του ρήματος γιάμ (για παθητική φωνή), δηλαδή το γέσσ'= ήμουν (κλινόμενο), αναλόγως του προσώπου, και τη μετοχή του ρήματος που μας ενδιαφέρει.

Υπερσυντέλικος ενεργητική= κέσσ' (κλινόμενο)+μετοχή

Π.χ:

A. Εγώ είχα μαζέψει τα λουλούδια από την αυλή= ου **κέσσ' μπλέδουρ'** λούλετ' νγκα αβλία.

B. Εσύ το είχες κλαδέψει το δέντρο= τι ε **κέσσε κκερούαρ'** πέμ'ν'.

Παρατήρηση στο B παράδειγμα η μικρή μορφή (ε=το) πάντα πάει μπροστά από το καμ.

Η ΑΡΝΗΣΗ

Η άρνηση σχηματίζεται από το μόριο νούκ'=δεν μπροστά από το σχήμα του υπερσυντέλικου.

Π.χ:

Εγώ δεν είχα πάει στην εκκλησία= ου νούκ' κέσσ' βάτουρ' ν' κλίσσ'.

ΟΙ ΜΙΚΡΕΣ ΚΑΙ ΜΙΚΤΕΣ ΜΟΡΦΕΣ ΑΙΤΙΑΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΔΟΤΙΚΗΣ

Οι μικρές και οι μικτές μορφές μπαίνουν πάντα μπροστά από το καμ. Σε περίπτωση άρνησης, μεταξύ νούκ' και κάμ.

Π.χ:

A. Αυτός της το είχε πεί της κοπέλας= άι ια κέι θ'ν' βάιζ'σ'.

B. Εμείς δεν τους το είχαμε δώσει των αγοριών= νέβε νουκ' ουα κέσσ'μ δ'ν' ντιέλμβετ.

Η ΠΑΘΗΤΙΚΗ ΦΩΝΗ

Η παθητική φωνή του υπερσυντέλικου σχηματίζεται από τον παρατατικό του ρήματος γιάμ=είμαι, αναλόγως του προσώπου και ακολουθείται πάλι από τη μετοχή.

Για την άρνηση, τις μικρές και τις μικτές μορφές ισχύουν τα ίδια με την ενεργητική μορφή.

Υπερσυντέλικος παθητική = παρατατικός γιάμ (κλινόμενο)+μετοχή

Π.χ:

Το άλογο είχε φορτωθεί πολύ και φοβόμουν να μην πέσει= κάλι **ίς νγκαρκούαο'** σσούμ' εδε τρ'μπσσ' τ' μος μπιε.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

Μεταφράστε στην Αρβανίτικη

Εγώ είχα ξεχάσει τα αχλάδια

Της το είχα δώσει της γυναίκας το ψωμί

Του το είχες πεί του παιδιού

Εσύ είχες δουλέψει στη Θήβα

Αυτός του είχε γράψει του παιδιού

Εμείς είχαμε φτάσει στο χωριό

Εσείς είχατε αγοράσει κρασί

Αυτοί είχαν φύγει από το σπίτι

Εσείς είχατε βραχεί

Τα δέντρα είχαν καεί

Η πόρτα είχε ανοιχτεί

Η στάμνα είχε γεμίσει και αδειάσει δύο φορές

Τα παιδιά δεν είχαν κουραστεί

ΛΥΣΕΙΣ

Ου κέσσ' χαρρούαρ' ντάρδατ'

Ια κέσσ' δ'ν' γκρούασ' μπούκα

Ια κέσσε θ'ν' ντιάλιτ

Τι κέσσε πουνούαρ' ν' Φήβ'

Αϊ ι κέι σικρούαρ' ντιάλιτ

Νέβε κέσσ'μ αρρίτουρ' ν' κατούντ

Γιούβε κέσσ'τ' μπλέρ' βέρ'

Ατά κέσσιν' ικουρ' νγια σσι'πία

Γιούβε γέσσ'τ' λάγκουρ'

Πέματ' ίσιν ντιέγκουρ'

Ντέρα ίς χάπουρ'

Βούτσα ίς μπούσσουρ' εδε ντέρδουρ' ντί χέρ'

Ντιέλμτ' νουκ' ίσιν λόδουρ'

ΠΑΥΛΟΣ ΚΟΥΝΤΟΥΡΙΩΤΗΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ 21^{ΟΝ}

ΟΙ ΑΝΤΩΝΥΜΙΕΣ

Ένα ιδιαίτερο κεφάλαιο στην Αρβανίτικη που απαιτεί μελέτη και εξάσκηση, είναι οι αντωνυμίες. Αυτές χρησιμοποιούνται, όπως και στη νεοελληνική, αντί των ουσιαστικών και των ονομάτων. Χωρίζονται σε προσωπικές, κτητικές, ερωτηματικές, δεικτικές, αναφορικές και αόριστες. Έχουν γένος, αριθμό και πτώση. Ο αναγνώστης δεν πρέπει να απογοητευτεί από το πλήθος των αντωνυμιών, ίσα ίσα που αυτό δείχνει μια πλήρη και σφιχτοδεμένη γλώσσα που δεν αφήνει περιθώρια λάθους και δεν είναι καθόλου «φογκλόρ», «ντεσπεράντο» και τα τοιαύτα αστεία... Δε θα μπορούσε να είναι αλλιώς η γλώσσα των σοφών Πελασγών των αναπτυσσάντων έναν τέτοιο πολιτισμό, όπως είπαμε και στην εισαγωγή. Τις συχνότερα χρησιμοποιούμενες αντωνυμίες για καθημερινή συνεννόηση πρέπει να προσέξει, τις οποίες έχουμε τονίσει με πιο έντονους χαρακτήρες. Πάμε να τις δούμε ανα κατηγορία.

ΟΙ ΠΡΟΣΩΠΙΚΕΣ ΚΑΙ ΟΙ ΕΡΩΤΗΜΑΤΙΚΕΣ

Για τις προσωπικές και τις ερωτηματικές αντωνυμίες (ου, τι, αϊ, αγιό= εγώ, εσύ, αυτός, αυτή, κούσς, τσίλι, τσίλα= ποιός, ποιά ? κλπ), έχουμε ήδη μιλήσει στο κεφάλαιο της δοτικής και της γενικής, όπου είχαμε δώσει και πίνακα για το πως κλίνονται οι μικρές και μεγάλες μορφές τους ανα γένη και αριθμούς. Συνεπώς δεν έχουμε να πούμε κάτι άλλο εδώ και πάμε κατευθείαν στην επόμενη κατηγορία που δεν έχουμε δει, τις κτητικές.

ΟΙ ΚΤΗΤΙΚΕΣ

Πώς θα πούμε όμως: ο φίλος μου ? Θα το πούμε: μίκου **ιμ**. Στην Αρβανίτικη, αυτό το **ιμ** λέγεται κτητική αντωνυμία και κλίνεται ανάλογα με το γένος, τον αριθμό και την πτώση. Πως θα πούμε: αυτός ο φίλος είναι **ο δικός μου** ? Θα το πούμε: Αϊ μίκου **ισστ' ι ιμι**. Αυτή είναι η μεγάλη μορφή της κτητικής αντωνυμίας **ιμ**= μου. Οι μεγάλες μορφές «στέκονται» μόνες τους στην πρόταση (ο δικός μου), ενώ οι μικρές μπαίνουν πάντα μετά το ουσιαστικό (ο φίλος μου= μίκου **ιμ**). Απαντήσεις σε αυτά τα ερωτήματα δίνουν οι πίνακες που θα δώσουμε εδώ συγκεντρωτικά για να μπορούμε να δουλεύουμε στις ασκήσεις.

ΕΝΑΣ ΚΑΤΟΧΟΣ:

ΚΛΙΣΗ ΚΤΗΤΙΚΗΣ ΑΝΤΩΝΥΜΙΑΣ Α' ΠΡΟΣΩΠΟ ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ

ΑΡΣΕΝΙΚΟ ΚΤΗΜΑ

ΟΝ. **ίμ**/ι ίμι=μου/ο δικός μουΓΕΝ. **τ'ίμ**/ι τ'ίμιτ= μου/του δικού μουΔΟΤ. **τ'ίμ**/τ'ίμιτΑΙΤ. **τ'ίμ**/τ'ίμιν= μου/τον δικό μου

ΘΗΛΥΚΟ ΚΤΗΜΑ

ίμε/ίμεα=μου/η δική μου**σ'ίμε**/ε σ'ίμεσ'=μου/της δικής μου**σ'ίμε**/σ'ίμεσ'**τ'ίμε**/τ'ίμεν= μου/ την δική μου

ΚΛΙΣΗ ΚΤΗΤΙΚΗΣ ΑΝΤΩΝΥΜΙΑΣ Α' ΠΡΟΣΩΠΟ ΠΛΗΘΥΝ. ΑΡΙΘΜΟΣ

ΑΡΣΕΝΙΚΑ ΚΤΗΜΑΤΑ

ΟΝ. **ε μι**/τ'μίτ'=μου/οι δικοί μουΓΕΝ. **τ'μί**/ι τ'μίβετ= μου/των δικών μουΔΟΤ. **τ'μί**/τ'μίβετΑΙΤ. **ε μι**/τ'μίτ'= μου/τους δικούς μου

ΘΗΛΥΚΑ ΚΤΗΜΑΤΑ

ε μία/τ' μιάτ=μου/οι δικές μου**τ'μία**/ι τ' μιάβετ=μου/των δικών μου**τ'μία**/ τ' μιάβετ**ε μία**/τ'μιάτ= μου/ τις δικές μου**ΠΟΛΛΟΙ ΚΑΤΟΧΟΙ:**

ΚΛΙΣΗ ΚΤΗΤΙΚΗΣ ΑΝΤΩΝΥΜΙΑΣ Α' ΠΡΟΣΩΠΟ ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ

ΑΡΣΕΝΙΚΟ ΚΤΗΜΑ

ΟΝ. **όν'**/ι όνι=μάς/ο δικός μαςΓΕΝ. **τ'όν'**/ι τ'όνιτ= μάς/του δικού μαςΔΟΤ. **τ'όν'**/τ'όνιτΑΙΤ. **τ'όν'**/τ'όνιν'= μάς/του δικού μας

ΘΗΛΥΚΟ ΚΤΗΜΑ

ιόν'/ιόνα=μάς/η δική μας**σ'όν'**/ι σ'όν'σ'= μάς/της δικής μας**σ'όν'**/σ'όν'σ'**τ'όν'**/τ'όν'ν'= μάς/ την δική μας

ΚΛΙΣΗ ΚΤΗΤΙΚΗΣ ΑΝΤΩΝΥΜΙΑΣ Α' ΠΡΟΣΩΠΟ ΠΛΗΘ. ΑΡΙΘΜΟΣ

ΑΡΣΕΝΙΚΑ ΚΤΗΜΑΤΑ

ΟΝ. **τάν'**/τάν'τ=μάς/οι δικοί μαςΓΕΝ. **τάν'**/ι τάν'βετ= μάς/των δικών μαςΔΟΤ. **τάν'**/τ'άν'βετΑΙΤ. **τάν'**/τ'άν'τ= μάς/των δικών μας

ΘΗΛΥΚΑ ΚΤΗΜΑΤΑ

τόνα/τόνατ=μας/οι δικές μας**τόνα**/ι τόναβετ= μάς/των δικών μας**τόνα**/τόναβετ**τόνα**/τόνατ= μάς/ τις δικές μας**ΕΝΑΣ ΚΑΤΟΧΟΣ:**

ΚΛΙΣΗ ΚΤΗΤΙΚΗΣ ΑΝΤΩΝΥΜΙΑΣ Β' ΠΡΟΣΩΠΟ ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ

ΑΡΣΕΝΙΚΟ ΚΤΗΜΑ

ΟΝ. **ύτ**/ι ύτι=σου/ο δικός σουΓΕΝ. **τ'ντ**/ι τ'ντιτ= σου/του δικού σουΔΟΤ. **τ'ντ**/τ'ντιτΑΙΤ. **τ'ντ**/τ'ντιν'= σου/τον δικό σου

ΘΗΛΥΚΟ ΚΤΗΜΑ

ιότε/ιότια=σου/η δική σου**σάτε**/ι σάτεσ'=σου/της δικής σου**σάτε**/σάτεσ'**τ'ντε**/τ'ντεν'= σου/ την δική σου

ΚΛΙΣΗ ΚΤΗΤΙΚΗΣ ΑΝΤΩΝΥΜΙΑΣ Β' ΠΡΟΣΩΠΟ ΠΛΗΘ. ΑΡΙΘΜΟΣ

ΑΡΣΕΝΙΚΑ ΚΤΗΜΑΤΑ

ΟΝ. **ε τού'**/τ' τούτ'= σου/οι δικοί σουΓΕΝ. **τ' τού'**/τ' τούβετ= σου/των δικών σουΔΟΤ. **τ' τού'**/τούβετΑΙΤ. **ε τού'**/τ' τούτ'= σου/τους δικούς σου

ΘΗΛΥΚΑ ΚΤΗΜΑΤΑ

ε τούα/τ' τούατ=σου/οι δικές σου**τ' τούα**/τ' τούαβετ=σου/των δικών σου**τ' τούα**/τ' τούαβετ**ε τούα**/τ' τούατ= σου/ τις δικές σου

ΠΟΛΛΟΙ ΚΑΤΟΧΟΙ:**ΚΛΙΣΗ ΚΤΗΤΙΚΗΣ ΑΝΤΩΝΥΜΙΑΣ Β' ΠΡΟΣΩΠΟ ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ****ΑΡΣΕΝΙΚΟ ΚΤΗΜΑ**ΟΝ. **ιούαῖ**/ιούαγι= σας/ο δικός σαςΓΕΝ. **τούαῖ**/ι τούαῖτ= σας/του δικού σαςΔΟΤ. **τούαῖ**/τούαῖτΑΙΤ. **τούαῖ**/τούαῖν= σας/τον δικό σας**ΘΗΛΥΚΟ ΚΤΗΜΑ**

ιούαῖ/ιούαῖα=σας/η δική σας

σουαῖ/ι,ε σουαῖες=σας/της δικής σας

σουαῖ/σουαῖες

τούαῖ/τούαῖεν= σας/ την δική σας

ΚΛΙΣΗ ΚΤΗΤΙΚΗΣ ΑΝΤΩΝΥΜΙΑΣ Β' ΠΡΟΣΩΠΟ ΠΛΗΘ. ΑΡΙΘΜΟΣ**ΑΡΣΕΝΙΚΑ ΚΤΗΜΑΤΑ**ΟΝ. **τούαῖ**/τούαῖτ= σας/οι δικοί σαςΓΕΝ. **τούαῖ**/ι τούαῖβητ=σας/τών δικών σαςΔΟΤ. **τούαῖ**/τούαῖβητΑΙΤ. **τούαῖ**/τούαῖτ= σας/τους δικούς σας**ΘΗΛΥΚΑ ΚΤΗΜΑΤΑ**

τούαῖα/τούαῖατ=σας/οι δικές σας

τούαῖα/ι τούαῖαβητ=σας/των δικών σας

τούαῖα/τούαῖαβητ

τούαῖα/τούαῖατ= σας/ τις δικές σας

ΕΝΑΣ ΚΑΤΟΧΟΣ ΑΡΣΕΝΙΚΟΣ :**ΚΛΙΣΗ ΚΤΗΤΙΚΗΣ ΑΝΤΩΝΥΜΙΑΣ Γ' ΠΡΟΣΩΠΟ ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ****ΑΡΣΕΝΙΚΟ ΚΤΗΜΑ**ΟΝ. **ι τί**/ι τίγι= του/ο δικός τουΓΕΝ. **τ' τί**/ι τ' τίγιτ = του/του δικού τουΔΟΤ. **τ' τί**/τ' τίγιτΑΙΤ. **ε τί**/τ' τίγιγν'= του/τον δικό του**ΘΗΛΥΚΟ ΚΤΗΜΑ****ε τί**/ε τίγια= του/η δική του**σ' τί**/ε σ' τίγι'σ'= του/της δικής του**σ' τί**/σ' τίγι'σ'**ε τί**/ τ' τίγι'γν'= του/την δική του

ΚΛΙΣΗ ΚΤΗΤΙΚΗΣ ΑΝΤΩΝΥΜΙΑΣ Γ' ΠΡΟΣΩΠΟ ΠΛΗΘ. ΑΡΙΘΜΟΣ

ΑΡΣΕΝΙΚΑ ΚΤΗΜΑΤΑ

ΟΝ. ε **τι**/ι τίγι= του/οι δικοί τουΓΕΝ. **τ' τι**/ι τ' τίγιαβετ= του/των δικών τουΔΟΤ. **τ'τι**/τ' τίγιαβετΑΙΤ. ε **τι**/τ' τίγιατ'= του/τους δικούς του

ΘΗΛΥΚΑ ΚΤΗΜΑΤΑ

ε **τι**/τ' τίγιατ'= του/οι δικές του**τ' τι**/ι τ' τίγιαβετ= του/των δικών του**τ' τι**/τ' τίγιαβετ**τ' τι**/τ' τίγιατ'= του/τις δικές του**ΕΝΑΣ ΚΑΤΟΧΟΣ ΘΗΛΥΚΟΣ :**

ΚΛΙΣΗ ΚΤΗΤΙΚΗΣ ΑΝΤΩΝΥΜΙΑΣ Γ' ΠΡΟΣΩΠΟ ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ

ΑΡΣΕΝΙΚΟ ΚΤΗΜΑ

ΟΝ. ι **σάι**/ι σάγι= της/ο δικός τηςΓΕΝ. **τ' σάι**/ι τ' σάγιτ= της/του δικού τηςΔΟΤ. **τ'σάι**/τ' σάγιτΑΙΤ. ε **σάι**/τ' σάγιτ'= της/τον δικό της

ΘΗΛΥΚΟ ΚΤΗΜΑ

ε **σάι**/ε σάγια= της/η δική της**σ' σάι**/ι σ' σάγι'σ'= της/της δικής της**σ' σάι**/σ' σάγι'σ'ε **σάι**/ τ' σάγι'ν'= της/την δική της

ΚΛΙΣΗ ΚΤΗΤΙΚΗΣ ΑΝΤΩΝΥΜΙΑΣ Γ' ΠΡΟΣΩΠΟ ΠΛΗΘ. ΑΡΙΘΜΟΣ

ΑΡΣΕΝΙΚΑ ΚΤΗΜΑΤΑ

ΟΝ. ε **σάι**/τ' σάγιτ'= της/οι δικοί τηςΓΕΝ. **τ' σάι**/ι τ' σάγιαβετ= της/των δικών τηςΔΟΤ. **τ'σάι**/τ' σάγιαβετΑΙΤ. ε **σάι**/τ' σάγιτ'= της/τους δικούς της

ΘΗΛΥΚΑ ΚΤΗΜΑΤΑ

ε **σάι**/τ' σάγιατ= της/οι δικές της**τ' σάι**/ι τ' σάγιαβετ= της/των δικών της**τ' σάι**/τ' σάγιαβετε **σάι**/ τ' σάγιατ= της/τις δικές της

ΠΟΛΛΟΙ ΚΑΤΟΧΟΙ ΑΡΣΕΝΙΚΟΙ :

ΚΛΙΣΗ ΚΤΗΤΙΚΗΣ ΑΝΤΩΝΥΜΙΑΣ Γ' ΠΡΟΣΩΠΟ ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ

ΑΡΣΕΝΙΚΟ ΚΤΗΜΑ

ΘΗΛΥΚΟ ΚΤΗΜΑ

ΟΝ. **ι τύρε**/ι τύρι= τους/ο δικός τους**ε τύρε**/ε τύρια= τους/η δική τουςΓΕΝ. **τ' τύρε**/ι τ' τύριτ = τους/του δικού τους**σ' τύρε**/ι σ' τύρ'σ'=τους/της δικής τουςΔΟΤ. **τ'τύρε**/τ' τύριτ**σ' τύρε**/ σ' τύρ'σ'ΑΙΤ. **ε τύρε**/τ' τύριν'= τους/τον δικό τους**ε τύρε**/ τ' τύρ'ν'= τους/την δική τους

ΚΛΙΣΗ ΚΤΗΤΙΚΗΣ ΑΝΤΩΝΥΜΙΑΣ Γ' ΠΡΟΣΩΠΟ ΠΛΗΘ. ΑΡΙΘΜΟΣ

ΑΡΣΕΝΙΚΑ ΚΤΗΜΑΤΑ

ΘΗΛΥΚΑ ΚΤΗΜΑΤΑ

ΟΝ. **ε τύρε**/τ' τύρ'τ= τους/οι δικοί τους**ε τύρε**/τ' τύρετ= τους/οι δικές τουςΓΕΝ. **τ'τύρε**/ι τ' τύρεβετ=τους/των δικών τους**τ' τύρε**/ι τ'τύρεβετ=τους/των δικών τουςΔΟΤ. **τ'τύρε**/τ' τύρεβετ**τ' τύρε**/ τ' τύρεβετΑΙΤ. **ε τύρε**/τ' τύρετ= τους/τους δικούς τους**ε τύρε**/ τ' τύρετ= τους/τις δικές τους**ΠΟΛΛΟΙ ΚΑΤΟΧΟΙ ΘΗΛΥΚΟΙ :**

ΚΛΙΣΗ ΚΤΗΤΙΚΗΣ ΑΝΤΩΝΥΜΙΑΣ Γ' ΠΡΟΣΩΠΟ ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ

ΑΡΣΕΝΙΚΟ ΚΤΗΜΑ

ΘΗΛΥΚΟ ΚΤΗΜΑ

ΟΝ. **ι τύρε**/ι τύρι= τους/ο δικός τους**ε τύρε**/ε τύρια= τους/η δική τουςΓΕΝ. **τ' τύρε**/ι τ' τύριτ = τους/του δικού τους**σ' τύρε**/ι σ' τύρ'σ'= τους/της δικής τουςΔΟΤ. **τ'τύρε**/τ' τύριτ**σ' τύρε**/ σ' τύρ'σ'ΑΙΤ. **ε τύρε**/τ' τύριν'= τους/τον δικό τους**ε τύρε**/ τ' τύρ'ν'= τους/την δική τους

ΚΛΙΣΗ ΚΤΗΤΙΚΗΣ ΑΝΤΩΝΥΜΙΑΣ Γ' ΠΡΟΣΩΠΟ ΠΛΗΘ. ΑΡΙΘΜΟΣ

ΑΡΣΕΝΙΚΑ ΚΤΗΜΑΤΑ

ΘΗΛΥΚΑ ΚΤΗΜΑΤΑ

ΟΝ. ε τύρε /τ' τύρ'τ= τους/οι δικοί τους	ε τύρε /τ' τύρετ= τους/οι δικές τους
ΓΕΝ. τ' τύρε /ι τ' τύρεβετ=τους/των δικών τουςτ' τύρε /ι τ'τύρεβετ=τους/τωνδικών τους	
ΔΟΤ. τ' τύρε /τ' τύρεβετ	τ' τύρε / τ' τύρεβετ
ΑΙΤ. ε τύρε /τ' τύρετ= τους/τους δικούς τους	ε τύρε / τ' τύρετ= τους/τις δικές τους

ΕΞΑΙΡΕΣΕΙΣ

Α. Μπορεί (σπάνια) να συναντήσουμε την αυτοπαθητική αντωνυμία **βετ**, στο γ' πρόσωπο. Αυτή δίνει περισσότερη έμφαση στην κτητικότητα.

Π.χ. νιερίου ι τί= νιερίου ι βετ= ο άνθρωπός του

μούρι ι σάι= μούρι ι βετ= ο άντρας της

μέρο με βέτ εδε Σπύρον'= πάρε μαζί σου και το Σπύρο

άι νουκ' ίσστ' μίρ', φλετ με βετ= αυτός δεν είναι καλά, μιλάει με τον εαυτό του (παραμιλάει)

Β. **Επί ουσιαστικών που δηλώνουν συγγένεια και επί του ζότ-ι= ο-Κύριος (ο Θεός), η κτητική αντωνυμία μπορεί να μπει μπροστά από το ουσιαστικό. Το δε ουσιαστικό ακολουθεί άναρθρο (σε αόριστο τύπο), πλην γ' προσώπου που ακολουθεί έναρθρο.**

Π.χ:

Γάτ'-α= ο- μπαμπάς (στη γλώσσα των παιδιών, βγαίνει θηλυκό σε -α)

Άτ'-ι= ο- πατέρας (αρσενικό σε -ι)

Άτι ιμ= ο πατέρας μου= **ιμ άτ'**

Άτι ύτ= ο πατέρας σου= **υτ άτ'**

(Βλέπε και στο τραγούδι ντο τα πρες, τη φράση γνια υτ άτ'= από τον πατέρα σου.
Είπαμε οτι μετά το γνια ακολουθεί ονομαστική και όχι αιτιατική όπως στη νεοελληνική.)

Άτι ι τί/σάι= ο πατέρας του/της= **ι άτι**

Ζότι ύν'= ο Κύριος (Θεός) μας= **υν Ζότ**

Μ'μ'-α= η μαμά (στη γλώσσα των παιδιών)

Έμ-α= η μητέρα

Έμα ίμε= η μητέρα μου= **ίμε μ'**

Έμα ιότε= η μητέρα σου= **ιοτ'μ'**

ι,ε έμ'ς σάτε=της μητέρας σου=**σατ'μ'** (βρισιά: σατ'μ' ε ντί ?= της μάνας σου το ξέρεις?
Συλλεκτική βρισιά, μεγάλης ιστορικής σημασίας που κυκλοφορούσε στα χωριά μας και δείχνει την επιβίωση του συγκεκριμένου τύπου αντωνυμίας μέχρι των ημερών μας.)

Έμ'ν τ'ντε= την μητέρα σου= **τετ'μ'** (τραγούδι «Σσκόβα νι' μενάτ' ατιέ», φράση: «με τετ'μ' χάχεσσε»= με τη μάνα σου τρωγόσουνες)

Έμα ε τί/σάι= η μητέρα του= **ε έμα**

Ομοίως:

Μπίρι ι τί/σάι= ο γιός του/της= **ι μπίρι**

Ε μπίλια= η κόρη του/της

Ι β'λάι= ο αδερφός του/της

Ε μότρα= η αδερφή του/της κλπ

ΟΙ ΔΕΙΚΤΙΚΕΣ ΑΝΤΩΝΥΜΙΕΣ

Υποκατηγορία των προσωπικών και χρησιμεύει, μας λέει ο Θωμόπουλος, όταν θέλουμε να δείξουμε κάτι που είναι κοντά μας (επί πλησίον δείξεως). Όπως και στην νεοελληνική λέμε αυτός για μακριά και ετούτος για πιο κοντά, έτσι και στην Αρβανίτικη λέμε αϊ/αγιό για μακριά και **κύ/κιό** ή κ'ιο για κοντά. Ο μηχανισμός εδώ είναι οτι αλλάζει το α- με το κ'.

ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΣΕΝΙΚΟ ΘΗΛΥΚΟ

ΟΝ. Ετούτος= κύ Ετούτη= κιό

ΓΕΝ/ΔΟΤ. Ετούτου= κ'τί Ετούτης= κ'σάι

ΑΙΤ. Ετούτον= κ'τ' Ετούτην= κ'τ'

ΠΛΗΘΥΝΤ. ΑΡΣΕΝΙΚΟ ΘΗΛΥΚΟ

ΟΝ. Ετούτοι= κ'τά Ετούτες= κ'τό

ΓΕΝ/ΔΟΤ. Ετούτων= κ'τύρε Ετούτων= κ'τύρε

ΑΙΤ. Ετούτους= κ'τά Ετούτες= κ'τό

Η ΟΡΙΣΤΙΚΗ ΑΝΤΩΝΥΜΙΑ

Πως όμως θα πούμε: «ένας τέτοιος άνθρωπος μας χρειάζεται»? Εδώ χρησιμοποιούμε μια άλλη υποκατηγορία των προσωπικών αντωνυμιών, την οριστική **ι/ε τίλλ'**= τέτοιος, τέτοια

Νι' νιερί ι τίλλ' να ντούχετ'= ένας τέτοιος άνθρωπος μας χρειάζεται

ΟΙ ΑΝΑΦΟΡΙΚΕΣ ΑΝΤΩΝΥΜΙΕΣ

Αναφορικές αντωνυμίες είναι:

Α. Το **τσ'** = που. Εδώ το καλό είναι ότι είναι άκλιτο και μπορεί να χρησιμοποιηθεί αντί του ι,ε τσίλι = ο οποίος/-α, όπως και στη νεοελληνική.

Π.χ. Αυτός ο οποίος πάει μπροστά = Αϊ, ι τσίλι βέτε π'ρπάρα = Αϊ **τσ'** βέτε π'ρπάρα = αυτός που πάει μπροστά. Όλες αυτές οι προτάσεις είναι ισοδύναμες νοηματικά.

Β. Το **σα** = όσοι/-ες. Σε ερώτηση το σα έχουμε πεί ότι σημαίνει πόσο/-οι/-ες. Σε κατάφαση όμως μπορεί να χρησιμοποιηθεί όπως ο ακόλουθος στίχος από Κουλουριώτικο τραγούδι:

Ατό σα βέ'ν' ντ' πηλό, τ' κέν' καλοδέξιμο = αυτές όσες πάνε για πηλό, να έχουν καλοδέξιμο.

ΟΙ ΑΟΡΙΣΤΕΣ ΑΝΤΩΝΥΜΙΕΣ

Α. **Τσα** = μερικοί,-ες,-α. Άκλιτο επί πληθυντικού. Συνοδεύεται από ουσιαστικό στον αόριστο τύπο.

Π.χ.

Τσόβα τσα μόλλα = βρήκα μερικά μήλα.

Β. **Ακ'τσίλι/α** = ο/η τάδε.

Γ. **Νονί** ή ντονί' = κανένας/καμία.

Π.χ.

Βέτε ν' κλίσς νονί χέρ' ? = Πας στην εκκλησία καμιά φορά?

Έα ν' σσι'πί τ' πίμ νονί βέρ' = έλα στο σπίτι να πιούμε κανένα κρασί.

Δ. **Νονιέρι** (ή ντονιέρι) = κανένας συνήθως σε ερωτήσεις, με απάντηση **μωσνιέρι** (ή ασνιέρι) = ούτε ένας, μηδείς.

Π.χ.

Έρδι νονιέρι σοτ? = ήρθε κανένας σήμερα? Μοσιέρι σ'έρδι = ούτε ένας δεν ήρθε.

Ε. **Νιάτ'ρ'** = μια έτερη = μια άλλη. Νιάτ'ρα = η άλλη, νιάτρι = ο άλλος

τ' τιέρατ' = οι άλλες, τ' τιέρ'τ = οι άλλοι,

Π.χ. Ο τι θόμι **νιάτ'ρ'** χέρ' = θα τα πούμε άλλη φορά. Κλίνεται όμως κανονικά σαν ουσιαστικό, οπότε μπορεί να δούμε και το εξής:

Ο τι θόμι **νιάτρην'** χέρ' = θα τα πούμε την άλλη φορά.

Φόλε με **τ' τιέρ'τ** ? = μίλησες με τους άλλους ?

Κ'το μόλλατ' γιάν' ε **τ' τιέρ'βετ** = ετούτα τα μήλα είναι των άλλωνών

ΑΣΚΗΣΗ

Μεταφράστε στην νεοελληνική

1. Τρε παμπόρ ουγκιρέν' ε βάν'

Ν' Στανπόλλ ν' βέντε **τάν'**

Έρδι μπούρι νγκα κουρμπέτι

Μος νί' μπρ'μ' νούκ' μπέτι

Στάτ' βίτ'ρα ν' Στανπόλλ

Μος νί' γιράμ' νουκ' μ' ντ'ργιόι

Σα τ' τσέλνια φούρριν'

Σ' ε γκ'ζόβα μπούρριν'

(Δίνονται: κουρμπέτι = η-ξενιτιά, μπρ'μ-α = το-βράδυ, βίτ-ι = ο-χρόνος, γιράμ'-α = το-γράμμα, φούρρ-α = ο φούρνος)

2. Κουσ ε σσιούντι ντάρδ'ν' ?

Ρούσσα με τ' μπάρδ'ν'

Κουσ ε σσιούντι μόλλ'ν' ?

Ρούσσα με τ' μότηρ'ν'

(Δίνονται: ε μπάρδ'-α= η-λευκή, ρούσσα= κοκκινομάλα)

ΛΥΣΕΙΣ

1. Τρία καράβια ξεκίνησαν και πήγαν

Στην Κωνσταντινούπολη στα μέρη μας

Ήρθε ο άντρας απ' τα ξένα

Ούτε ένα βράδυ δεν έμεινε (αυτό το ρήμα μπέτ= μένω είναι αμετάβατο και θα το βλέπουμε και στην παθητική ουμπέτα, σημαίνει το ίδιο)

Επτά χρόνια στην Κωνσταντινούπολη

Ούτε ένα γράμμα δε μού' στείλε

Όσο να άναβα το φούρνο

Δεν τον χάρηκα τον άνδρα

2. Ποιός την τίναξε την αχλαδιά?

Η κοκκινομάλα με τη λευκή (στο δέρμα)

Ποιός την τίναξε τη μηλιά

Η κοκκινομάλα με την αδερφή της

ПРОТОТІП

ΣΤΡΑΤΗΓΟΣ ΘΕΟΔΩΡΟΣ ΠΑΓΚΑΛΟΣ ΑΡΘΡΟ ΣΤΗΝ ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ «ΑΚΡΟΠΟΛΙΣ»
ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ 1949

Από της βρεφικής ηλικίας μου ωρίθουν την αλβανικόν, διότι η μακαρίτισσα μάμη μου, που με ανέθρεψε, δεν γνώριζε την ελληνικόν. (Ήτο θυγάτηρ του πλουσιωτέρου προύκοντος της Μεγαρίδος Αντωνίου Βιρβίλη, εις τη οικίαν του οποίου εν Σαλαμίνη εξέπνευσεν ο στενός φίλος του αείμνηστος στρατάρχης της Ρούμελης, Καραϊσκάκης).

Ο ναύαρχος Κοντουριώτης, οι τρεις Νικολαΐδες (πάππος, πατήρ και εγγονός), ο αείμνηστος στρατηγός Κοντούλης, ο ναύαρχος Σακελλάριου, ο ήρωας του υποθρυαίου «Α. Κασσιώνης» Β. Λάσκος και πλείστοι άλλοι εκλεκτοί Έλληνες είναι όλοι αλβανικής καταγωγής και είναι γνωστοί οι προς την πατρίδα υπηρεσίες των. Ο Παπαρρηγόπουλος γράφει ότι από όλης της φυλής που ήλθον εις την Ελλάδα, η ανάμιξις με το αλβανικόν αίμα παρήγαγε ΤΟ ΑΡΙΣΤΟΝ ΑΜΑΛΓΑΜΑ. Οι Υδραίοι, οι Σπετσιώται, ο Μισούλης, ο Σαχτούρης και οι χιλιάδες των αγωνιστών από του 1821 μέχρι σήμερον, αποδεικνύουν την αλήθειαν της γνώρις του Παπαρρηγόπουλου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 22^{ΟΝ}

ΤΑ ΕΠΙΘΕΤΑ

Το επίθετο προσδιορίζει ένα ουσιαστικό, του δίνει περισσότερη «ενέργεια» και «χρώμα», π.χ. ο καλός φίλος= μίκου ι μίρ'. Έχει όμως κάποιες διαφορές με τη νεοελληνική, τις οποίες και θα παραθέσουμε εδώ:

ΣΗΜΕΙΑ ΚΛΕΙΔΙΑ:

A. Όπως είδαμε στο προηγούμενο παράδειγμα, στην Αρβανίτικη το επίθετο κατά κανόνα μπαίνει μετά το ουσιαστικό, πάντως πολύ σπάνια μπορεί να συναντήσουμε περιπτώσεις που βρίσκεται πριν το ουσιαστικό. Αυτό συμβαίνει είτε εκ παραδρομής του συντάκτη καθώς σιέφτεται στη νεοελληνική και μπερδεύεται, είτε όταν θέλουμε να δώσουμε μεγάλη έμφαση στο ουσιαστικό. Πάντως ο κανόνας είναι μετά το ουσιαστικό.

B. Πάντοτε πριν από το επίθετο (και μετά το ουσιαστικό) μπαίνει, όπως είδαμε, το άρθρο. Το άρθρο είναι ι όταν προσδιορίζεται αρσενικό ουσιαστικό και ε όταν προσδιορίζεται θηλυκό.

Π.χ.

ΟΡΙΣΤΙΚΟΣ ΤΥΠΟΣ

Ο καλός φίλος= μίκου ι μίρ'

Η καλή κοπέλα= βάιζα ε μίρ'

ΑΟΡΙΣΤΟΣ ΤΥΠΟΣ

Ένας καλός φίλος= νί' μίκ ι μίρ'

Μια καλή κοπέλα= νί' βάιζ' ε μίρ'

Γ. Το άρθρο αυτό κλίνεται κανονικά. Το επίθετο δεν κλίνεται ποτέ, σε αντίθεση με τη νεοελληνική.

Π.χ.

Ο καλός φίλος= μίκου ι μίρ'

Του καλού φίλου= μίκουτ τ' μίρ'

Τον καλό φίλο= μίκουν ε μίρ'

Βλέπουμε οτι ενώ στη νεοελληνική το επίθετο αλλάζει, κλίνεται, αντίθετα στην Αρβανίτικη παραμένει σταθερό. Εδώ όμως υπάρχει μια εξαίρεση που τη βλέπουμε στον επόμενο κανόνα.

Δ. Τα αρσενικά επίθετα που λήγουν σε βραχύ έψιλον (απόστροφο'), έχουν το θηλυκό ίδιο. Στον πληθυντικό όμως, τα θηλυκά λήγουν σε -α (τα αρσενικά μένουν ίδια σε ')

Π.χ.

καλός= ι μίρ'

καλή= ε μίρ'

καλοί= τ' μίρ'

καλές= τ' μίρα

Όσα αρσενικά όμως λήγουν σε σύμφωνο, το θηλυκό τους λήγει σε μακρό εψιλον. Όσα τώρα θηλυκά λήγουν σε μακρό έψιλον, ο πληθυντικός τους λήγει πάλι σε μακρό έψιλον. Σε αυτήν όμως την κατηγορία υπάρχουν και ανώμαλα στον πληθυντικό που μαθαίνονται με τη συνεχή εξάσκηση.

Π.χ.

ΟΜΑΛΟ

κόκκινος= ι κούκι

κόκκινη= ε κούκιε

κόκκινοι= τ' κούκι

κόκκινες= τ' κούκιε

ΑΝΩΜΑΛΟ ΣΤΟΝ ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟ

μεγάλος= ι μαδ

μεγάλη= ε μάδε

μεγάλοι= τ' μ'δέν

μεγάλες= τ' μ'δά

Και μια κλασική εξαίρεση, συμφωνόληκτο με ίδιο θηλυκό και ανώμαλο πληθυντικό:

μικρός= ι βόγκ'λ

μικρή= ε βόγκ'λ

μικροί= τ' βέγκιελ

μικρές= τ' βόγκ'λα

Εδώ θα δώσουμε και ένα παράδειγμα σπάνιας ανωμαλίας μεταξύ αρσενικού και θηλυκού, που το συναντούμε συχνά (το συγκεκριμένο επίθετο).

μαύρος= ι ζι

μαύρη= ε ζέζ'

μαύροι= τ' ζιν

μαύρες= τ' ζέζα

ΚΛΙΣΗ ΑΡΘΡΩΝ ΕΠΙΘΕΤΩΝ

Δίνουμε εδώ την κλίση των άρθρων των επιθέτων:

ΑΡΣ ΑΟΡ/ΟΡ/ΕΝ/ ΘΗΛ.ΑΟΡ/ΟΡ/ΕΝ/ΑΡΣ ΑΟΡ ΟΡ ΠΛ/ΘΗΛ ΑΟΡ ΟΡ ΠΛ

Ον:	ι	ι	ε	ε	τ'	ε	τ'	ε
Γεν:	τ'	τ'	σ'	σ'	τ'	τ'	τ'	τ'
Δοτ:	τ'	τ'	σ'	σ'	τ'	τ'	τ'	τ'
Αιτ:	τ'	ε	τ'	ε	τ'	ε'	τ'	τ'

Η ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΟΠΟΙΗΣΗ ΤΩΝ ΕΠΙΘΕΤΩΝ

Το επίθετο μπορεί να πάρει και άρθρο ως κατάληξη και να συμπεριφερθεί ως ουσιαστικό.

Π.χ.

Ο- καλός= ι μίρ-ι

Οι- καλοί= τ' μίρ-'τ'

Η- καλή= ε μίρ-α κλπ.

Οι- καλές= τ' μίρ-ατ'

Ο- νέος= Ι ρί-ου

Οι- νέοι= τ' ρί-τ' και τ' ρί-νντ'

Η- νέα= ε ρέ-α

Οι- νέες= τ' ρά-τ'

Επίσης κάποια μπορούν να πάρουν κατάληξη υποκοριστική:

Π.χ.

Ο μαύρος=Ι ζι-ου

Ο «μαυρούλης»= ι ζιθι

Η μαύρη= ε ζέζα

Η «μαυρούλα»= ε ζέσσια

ΤΑΚΤΙΚΑ ΑΡΙΘΜΗΤΙΚΑ

Από τα απόλυτα αριθμητικά, όπως και στη νεοελληνική, μπορούν να παραχθούν τα τακτικά.

Π.χ.

Ο/η/οι πρώτος/-η/-οι/-ες= ι/ε/τ' πάρ'-ι/-α/τ'

Ο/η/οι δεύτερος/-η/-οι/-ες= ι/ε ντίτ'-ι/-α/τ' κλπ

Η ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΟΠΟΙΗΣΗ ΤΩΝ ΑΠΟΛΥΤΩΝ ΑΡΙΘΜΗΤΙΚΩΝ

Πώς όμως θα πούμε: «τα μήλα των δυο(-νών) (π.χ. αγοριών)»? Αυτό λέγεται ουσιαστικοποίηση του απόλυτου αριθμητικού δύο= ντι (βλ. Κεφ. 2) και χρησιμοποιείται στον πληθυντικό όταν θέλουμε να εκφράσουμε περιεκτικότητα. Το άρθρο του τ' ενσωματώνεται ως και συμπεριφέρεται όλο μαζί σαν μια λέξη, από κει και πέρα ακούει στους κανόνες της γενικής.

Π.χ οι δύο= **τ' ντι**

τα μήλα των δυο(-νων) (αγοριών υπονοείται)= μόλλατ' ε τ' ντίβετ

ΟΙ ΒΑΘΜΟΙ ΤΩΝ ΕΠΙΘΕΤΩΝ

Όταν θέλουμε να συγκρίνουμε ουσιαστικά χρησιμοποιούμε επίθετα όπως και στη νεοελληνική. Οι βαθμοί είναι:

A. Θετικός

Η Μαρία είναι όμορφη= Μαρία ίσστ' ε μπούκουρ'

B. Συγκριτικός ή σχετικός

Η Μαρία είναι τόσο όμορφη όσο η Κατερίνα= Μαρία ίσστ' **άκι'** (ή **κάκι'**) ε μπούκουρ'
σα Κατερίνα

Η Μαρία είναι πιο όμορφη από την Κατερίνα= Μαρία ίσστ' **μ'** ε μπούκουρ' **νγκα**
Κατερίνα

Γ. Υπερθετικός ή απόλυτος

Η Μαρία είναι πολύ όμορφη= Μαρία ίσστ' **σσούμ'** ε μπούκουρ'

Αλλά και με ουσιαστικοποίηση μπορεί να τη συναντήσουμε ως εξής:

Η Μαρία είναι η πιο όμορφη από όλες= Μαρία ίσστ' **μ'** ε μπούκουρα **νγκα** τ' γίθα

Ή απλώς

Η Μαρία είναι η πιο όμορφη= Μαρία ίσστ' **μ'** ε μπούκουρα

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

1. Μεταφράστε στη νεοελληνική τους στίχους (δίνονται: βρέσστ'-α= το-αμπέλι, ι/ε μπάρδ'= ο/η άσπρος,

Ν' βρέσστ' ν' νι' κούτσουρ, κ'ντόν νι' ζογκ ι μπούκουρ'

Ν' βρέσστ' ν' νι' ντάρδ', κ'ντόν νι' ζογκ ι μπάρδ'

2. Τριανταφίλε φλέτε γιέρε, έα τ' τ' πούθ νι' χέρ'

Ου τα θομ ε τι τα ντίσς, τ' ζ' 'ςς δρόμθιν' τ' βίσις

Ρούσου πόσσι' τ' τ' φλας, μοσ μεντό τσ' ντο τ' νγκας

Γιέ ε μπάρδε σι πουμπάκ, κιάσου τ' τ' πουθ ν' μπάρκ

Γιέ ε μπούκουρ' σι ντάρδ', κιάσου τ' τ' πούθ ν' μπάλλ

Γιέ ε μπούκουρ' σι πάπιε, κιάσου τ' τ' πούθ ν' φάκιε

(φλέτε= φύλλα, ι/ε γιέρε'= πλατύς, φαρδύς/-ια, σχηματίζουν μία λέξη με το φλέτε χωρίς άρθρο, ρούσεμ= κατεβαίνω, μεντόνν= νομίζω, πουμπάκ= βαμβάκι, κιάσεμ= πλησιάζω εγώ (παθ.), μπαλλ= μέτωπο, φάκιε= μάγουλα, πρόσωπο)

3. Θεμ' μπίλι' φε ουμαρένσσε κίκι' ε μπούκουρ' τσ' γέσσε

Ου ε ντι φε ουμαρένσ' κίκι' μπουκουρί τσ' κέσσ'

Σστάτ' μούαι παμαρτούαρ', μούα λά δε νιάτρ' μούαρ'

Ίκου δε ε μούαρ ντέτι δε σεβντάι ν' μούα μπέτι

(Δίνονται: ουμαρένσσε= μαράζωσες, μπουκουρί-α= η-ομορφιά, μούαι= μήνας, ι,τ' παμαρτούαρ'= ανύπαντρός,-οι, έχει γίνει συναίρεση του άρθρου)

ΛΥΣΕΙΣ

1. Σ' το αμπέλι πάνω σ' ένα κούτσουρο, τραγουδάει ένα πουλί όμορφο

Σ' το αμπέλι πάνω σε μια αχλαδιά, τραγουδάει ένα πουλί άσπρο

2. Τριαντάφυλλο πλατύφυλλο, έλα να σε φιλήσω μια φορά

Εγώ στο λέω και συ να το ξέρεις, να πιάσεις το δρομάκι και να έρθεις

Κατέβα κάτω να σου μιλήσω, μη νομίσεις οτι θα σε πειράζω

Είσαι άσπρη σα μπαμπάκι, πλησίασε να σε φιλήσω στην κοιλιά

Είσαι άσπρη σαν αγλάδι, πλησίασε να σε φιλήσω στο μέτωπο

Είσαι όμορφη σαν πάπια, πλησίασε να σε φιλήσω στα μάγουλα

3. Πές μου κόρη γιατί μαράζωσες τόσο όμορφη που ήσουν

Εγώ ξέρω γιατί μαράζωσα τόση ομορφιά που είχα

Εφτά μήνες ανύπαντροι, εμένα άφησε και άλλη πήρε

Έφυγε και τον πήρε η θάλασσα και έμεινε σε μένα ο σεβντάς

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΚΟΝΤΟΥΛΗΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ 23^{ΟΝ}

ΤΑ ΕΠΙΡΡΗΜΑΤΑ

Τα επιρρήματα είναι μέρη του λόγου που δεν κλίνονται και προσδιορίζουν κάποιο ρήμα, επίθετο ή άλλο επίρρημα. Διακρίνονται σε:

ΤΟΠΟΥ (συνήθως συντάσσονται με αφαιρετική π.χ. πράπα μάλιτ= πίσω από το βουνό)

Π.χ.

Εδώ= κ'τού, κ'τέ, κ'τέι

Εκεί= ατιέ, αντέ, αντέι

Π'ράρα= μπροστά

Πράπα= πίσω

Πασόε= μετά (τοπικού χαρακτήρα με την έννοια του πίσω από. Συντάσσεται με αφαιρετική: π.χ. πίσω από το παιδί= πασόε ντιάλιτ)

Λάρτ'= ψηλά

Σίπ'ρ= πάνω

Μπι= επί

Ρ'πόσ= ρρ'πόσστ'= πόσσ'τ'= κάτω

Ντιάθ'τας= δεξιά

Ζέρβ'τας= αριστερά

Τόρρ= γύρω

Κου= όπου (και σε ερώτηση: κού ίσστ?= πού είναι?)

Μπ'ρδα= μέσα

Γιάσστ'= έξω

Κλπ.

ΧΡΟΝΟΥ

Νέσ'ρ= αύριο

Ντιέ= εχθές

Νάνι= τώρα

Πασαντάι= μετά

Νιώρα= νωρίς

Σσπέιτ= γρήγορα

Νγκαοργά= νγκαντάλ= αργά

Αχέορ'= ατ'χέορ'= τότε, αυτή τη φορά

Κουορ= όποτε (και σε ερώτηση π.χ: κουορ ντο τ' βίσις?= πότε θα έρθεις?)

Τ'πάκτ'ν= κάνε= τουλάχιστον

Τ''ρ'νι'= ολοένα, συνεχώς

Γιιέρ'= μέχρι (και για τόπο και για χρόνο)

Κλπ.

ΤΡΟΠΟΥ

Μίορ'= καλά

Κέκκ= κακά

Μπούκουορ= όμορφα

Β'σσίορ'= δύσκολα

Λέχτ'= εύκολα

Αομπ'ρίσσιτ ή Αοβανίσσιτ (νεότερος τύπος το δεύτερο κατόπιν επιρροής της Νεοελληνικής. Ο Ρεϋνόλδος κατέγραψε τον πρώτο τύπο στα νησιά). Τα εις -ισσιτ είναι επιρρήματα τρόπου. Βλέπε και τους τύπους της καθαρεύουσας Αγγλιστι κλπ. Σημαίνει

την Αρβανίτικη γλώσσα. Έχει καταγραφεί και σιέτο Αρβανίτ, προφανώς κατόπιν παραφθοράς.

Κλπ.

ΠΟΣΟΤΗΤΑΣ

Σσούμ' = πολύ

Πακ = λίγο

Πλοτ = πλήρως

Γκίθ' = τ'ρ' = όλο

Κλπ.

ΟΙ ΒΑΘΜΟΙ ΤΩΝ ΕΠΙΡΡΗΜΑΤΩΝ

Τα επιρρήματα έχουν ίδιο μηχανισμό με τα επίθετα όσον αφορά το θετικό, συγκριτικό, υπερθετικό βαθμό. (βλ. Κεφ. 22)

Π.χ. σήμερα βρέχει πιό πολύ από χθές = σοτ μπιε σσι **μ' σσούμ' νγκα** ντιέ

ΑΣΚΗΣΗ

Μεταφράστε στη νεοελληνική το τραγούδι. Δίνονται: ρρίς ή ρρίτ = μεγαλώνω (ενεργητική), ουμπέσσ' = έγινα (σιγματικός αόριστος του μπ'νεμ = γίνομαι), φτ-ούα, -όι, -όνν, -όνντ' = κωδώνι, το-, -α, τα- -α, ταγκίς = ταγίς = ταΐζω

Λίτσε μοη Λίτσε, μοη βάιζε κουρ ουρρίσσε?

Μ' ταγκίσι μ'μα μόλλα δε ουρρίσσ' κίκι' νιώρα

Μ' ταγκίσι μ'μα ντάρδα δε ουμπέσσ' κίκι' ε μπάρδ'

Μ' ταγκίσι μ'μα φτόνν δε ουρρίσσ' εδε κ'ντόνν!

ΛΥΣΗ

Λίτσε μοη Λίτσε, μοη κοπέλα πότε μεγάλωσες?

Με τάισε η μάνα μήλα και μεγάλωσα τόσο γρήγορα

Με τάισε η μάνα αχλάδια και έγινα τόσο άσπρη

Με τάισε η μάνα κυδώνια και μεγάλωσα και τραγουδάω

ΠΡΩΤΟΤΥΠΟ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ 24^{ΟΝ}

ΔΙΑΦΟΡΕΣ ΦΡΑΣΕΙΣ ΕΞΟΙΚΕΙΩΣΗΣ ΑΠΟ ΤΗ ΜΕΛΕΤΗ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ
ΑΡΧΙΑΤΡΟΥ ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΙΚΟΥ ΠΟΛΕΜΙΚΟΥ ΝΑΥΤΙΚΟΥ ΚΑΡΟΛΟΥ
ΡΕΪΝΟΛΔΟΥ «ΠΕΛΑΣΓΙΚΑ-Η ΔΙΑΛΕΚΤΟΣ ΤΟΥ ΣΤΟΛΟΥ-ΥΔΡΑ-
ΣΠΕΤΣΕΣ-ΠΟΡΟΣ- 1855 ΑΘΗΝΑΙ» ΚΑΙ ΑΠΟ ΠΕΡΙΟΧΕΣ ΒΑ ΑΤΤΙΚΗΣ

ΟΙΚΟΣΗΜΟ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ ΜΠΟΥΑ ΣΠΑΤΑ

B

Βάρε βάιζ'ν' ντ' γκρύν' τ' μπούρριτ δε μος ουτρ'μπ τ' γκόρδ' νγια ούι= κρέμασε την κοπέλα στο λαρύγγι του άνδρα και μη φοβάσαι να ψοφήσει από νερό

Γειά σου βρε ι βάρφ'ρ' ντ' γκιτονί τ' σσούρδ'ρ'!=κουρ σσετίνν εδε νουκ' μ' θοτ' νιερί «με σσεντέτ!»= γειά σου βρε ορφανέ στη γειτονιά την κουφή! Όταν περπατάω και δε μου λέει άνθρωπος «με υγεία!» (δε με χαιρετά κανείς)

Σ' με γιέπ εδε μούα νι' πέλλ' τ' βέρδ' τ' μπ'νν λεμόνν'?= δε μου δίνεις και μένα μια φοράδα κίτρινη να κάνω λεμόνια?

Σα βαργκαρέ κα βάρτουρ' νούσεα? = πόσους γύρους φλοριά έχει κρεμάσει η νύφη?

Βασίλεζα= είδος παιχνιδιού, κότσια, στραγάλια

Ι/ε βέ/-α= χήρος/-α, βετόνεμ= χηρεύω

Βρερόνεμ= συννεφιάζω (παθητική)

Ουβρερούα καιρόι= συννέφιασε ο καιρός

Ι βρέρ'τ'= συννεφιασμένος

Βερεμιάρ= νιερί ι κέκι, ι ζιερ', τσ' ζιεν με βέτεχεν ε τί= κακός άνθρωπος, «βρασμένος», που «βράζει» με τον εαυτό του (μτφ)

Ουσός βέρρα, ουσός κουβέντα= σώθηκε το κρασί, σώθηκε η κουβέντα

Σι ι βέρμπ'ρι λύρ'ν'= όπως ο στραβός τη λύρα

Βρε ζ'ρ' τ' βέρμπ'ριν' δε μέρρι σίτ'!= βρε πιάσ' τον στραβό και πάρ'του τα μάτια! (ουκ αν λάβεις παρά του μη έχοντος)

Κάν' βερτίτ ντριζατ'= έχουν δύναμη τα τριβόλια

Ντζέ= χωράω, μαθαίνω. Ντζούρα= έμαθα (αόριστος)-ξεντζούρα= ξέμαθα

Ξεντζούρα νάνι, σ' μ' χα βέσς!= ξέμαθα τώρα, δε «με τρώει το αυτί» (δε με νοιάζει)

Τς τς! Νούκ' γυιέγυιε? Τ' τα θότ' πριφτι ν' βέσς!= τς τς! Δεν ακούς? Να στο πεί ο παπάς στ' αυτί! (προς τους ρωτώντες δύο φορές ενοχλητικά)

Βέσσι-εμ=μαραίνω-ομαι

Ουβέσσι φίκου= μαράθηκε το σύκο

Τια θομ βιέχ'ρρ'σ', π'ρ τα γκιέγκιεντ νούσεα!= να της το πώ της πεθεράς, για να τ' ακούσει η νύφη!

Βιέτεμ= μπέτεμ= μένω

Ουβιέτ γιιέ?=ουμπέτ γιιέ?=έμεινε τίποτα?

Βέτε πρέι σε μπάριτ βίτι!= ευτυχισμένη χρονιά (αφαιρετική)

Βιτόρε-α= μυθολογικός δράκος με χρυσά κέρατα που γεννά χρυσάφι

Τ' κα λ'ν' βιτόρεα!= σε 'χει αφήσει η βιτόρα! (έγινες αμελής πλέον)

Β'ργκαρ-ι= ο-βαρβάτος

Βάθ-ι= σκουλαρίκι

Β'ρ' ε βάθ κ'τ' νάνι!= ντο βίν' καιρό, τσ' ντο κουλτόν'σς, ε ντο με γιάπ'σς βέτε ατ'', τσ' τ' κ'ρκόνν νάνι ε σ' ντο τ' μα γιάπ'σς= βάλ'το σκουλαρίκι αυτό τώρα (δές το κόμπο)= θα 'ρθει καιρός, που θα θυμηθείς, και θα μου δώσεις μόνος σου αυτό, που σου ζητάω τώρα και δεν θες να μου το δώσεις

Βρε ατά νάνι ε πάν', νάνι ε βράν'!= βρε αυτοί τώρα τό'δανε, τώρα το σιοτώσανε! (για τους λέγοντες απίστευτα πράγματα)

Λέ τ' κιέσσιμ' τ' βντέκουριτ= ας να γελάσουμε (με) τους πεθαμένους (όταν θέλουμε να τρομάξουμε κάποιον αφηρημένο κλπ)

Z

Βρε άι ίσστ' ζαβό! = νιερί ι σσκούρτ'ρ', ι μπλέδουρ', ι παφόρτ' = βρε αυτός είναι ζαβός!
= άνθρωπος κοντός, «μαζεμένος», αδύναμος (και ζαβόμ')

Μ' ρα ζάλι! = ζαλίστηκα! («φιζ» φράση που αλλάζει μόνο η μικρή μορφή της δοτικής και το ρήμα μπιε. Εκ' του μ' μπιε ζάλι = ζαλίζομαι, για την ακρίβεια «μου πέφτει ζάλη», ι μπιε ζάλι = ζαλίζεται, ι ρα ζάλι = ζαλίστηκε κλπ

Βρε τσ' ζαργιάν' ίσστ' αγιό! = γιρούα ε τράσσ', ε πλότ = βρε τί ζαργάνα είναι αυτή! = γυναίκα χοντρή, γεμάτη.

Ε ζου ζέθι! = τον έπιασε ο οίστρος! (κ@βλες) (Κι' αυτή απο τις «φιζ» περιφραστικές φράσεις-ιδιωτισμούς. Αλλάζει μόνο η μικρή αιτιατικής και το ρήμα ζ''. Το ζου = έπιασε κανονικά είναι ζούρι (γ' ενικός αορίστου του ζ''). Όμως πολλές φορές το συναντούμε συνηρημένο σαν ζου)

Βρε ζεκς! = βρομέπς! = ζου ε μπιε έρρ' πέσσικου! = βρε ζέχνει! = βρωμάει! = έπιασε και φέρνει «μυρωδιά» ψαριού! (το τελευταίο είναι σπάνια αφαιρετική. Με απλή γενική που έχουμε μάθει θα λέγαμε: ζου ε μπιε έρρ' τ' πέσσικου, κεφ. 4^ο)

Ωωχ Ι ζι! Κου ντο βέσς τ' μπ''σς φολέν! = κού ντο φσσίχεσς! = ωωχ μαύρε! Που θα πάς να κάνεις φωλιά! = πού θα κρυφτείς! (προς εγκληματίες)

Ααχ τ' ζέζτ' να! = τ' ντάρτ' νέβε! = ααχ εμείς οι μαύρες!

Μόη ζιάρρμ τσ' μ' ντόκκι! = μόη φωτιά που μ' έκαψε! (αόριστος γ'ενικός του ντιέκ, κεφ.15)

Θ

Ι/ε θάρ'τ' = ξινός/-η

Θατίμ-ι = ξερακιανός

Ι/ε θάτ' = ξερός/-η

Θάχεμ = ξεραίνομαι, ουθά πέμα = ξεράθηκε το δέντρο

Θέλπ ι πίδιτ = κλειτορίδα (θελπ = πυρήνας, κουκούτσι)

Αμ' νι' θέλπ χούδ'ρ' = σάμ' νι' θελπ χούδ'ρ' = δώσ'μου μια σκελίδα σκόρδο

Ι/ε θέλλ' = βαθύς,-ια

Τ' μάρσιν' τ' θέλλ'τ' ε ντέτιτ! = (μπα που) να σε πάρουνε τα βάρη της θάλασσας! (κατάρα με σπάνια μορφή ευκτικής του ρήματος μάρ = παίρνω, εν αχρησία)

Ια τσόβα τ' θέρμιτ' = του το βρήκα το «αδύνατο σημείο» (αλληγορικό για δύσκολες δουλειές, θερ = σφάζω)

Θιθίν = βυζαίνω

Βρε μ' θιθίτι τ' δέμπουριτ'! = βρε με «βύζαξε» ο πόνος! (σπάνιο ουδέτερο ουσιαστικό τ' δέμπουριτ'), βλ. Κεφ. 1^ο)

Βρε μος ντ' θες ια τσον, μος ντ' τράσστ' = βρε μήτε στο τσουβάλι του το βρίσκεις, μήτε στο ταγάρι! (δε βρίσκεις άκρη μ'αυτόν, άστατος)

Βρε ντο τ'ι χασς, πο θύει! = βρε θα τις φας αλλά «σπάσε»! (κόψε λάσπη, φύγε)

Βρε άι ίσστ' σι θινγιλλ ντ' χι! = βρε αυτός είναι σαν το κάρβουνο (μες) στη στάχτη! (ύπουλος)

Ε περιμέν σι ντέρκου θίκεν' = τον περιμένει όπως το γουρούνι (περιμένει) το μαχαίρι (περιμέν = ελληνικό γλωσσικό δάνειο. Αρβανίτικα πρες = περιμένω, άρα ε πρετ κλπ)

Κ

Καμ έτιε= διψάω

Καμ ουρί= πεινάω

Ι έτουρ'= διψασμένος

Ι ουρίτουρ'= πεινασμένος

Χ'νγκρε τ'ρ' κάν' εδε νάνι μπίσσιν' ρούαν?= έφαγες όλο το βόδι και τώρα την ουρά φυλάς?

Μέρε κάλε!= πάρ'τον καβάλα! (άχρηστος)

Βρε πόρδι κάλι ν' ντέρ' τ' χάνιτ!= βρε έκλασε το άλογο στην πόρτα του χανιού! (χέστηκε η φοράδα στ'αλώνι)

Βρε λούαν με κάριν' ε φτοχόιτ?= βρε παίζεις με το πουλί του φτωχού? (μην ερεθίζεις το φτωχό λαό)

Μοη ουθά αγιό λούλια?- Γιό ι σσιμ ούι δε ουγκρέ= μοη ξεράθηκε αυτό το λουλούδι?- Όχι του ριζάμε νερό και «στήθηκε»

Βρε λέ τ' καπσοίμ' νι' τσίκ' μπούκ'!= βρε ας να χάψουμε ένα κομμάτι ψωμί!

Βρε άι ι κα κατ'ριντ != βρε αυτός τά'χει τετρακόσα!

Β'ρι κατσάρετ'!= βάν' τα κατσάρια! (ανοιχτές παντόφλες)

Ο τα β'μ' κένγιν' ν' χέλλ εδε ο τα πιέκιμ'= θα το βάλουμε το αρνί στη σούβλα και θα το ψήσουμε

Κακ'ζόζα= σκουλήκι

Καλλοτρέσσα= αράχνη

Τ' καν' ζ'ν' καλλοτρέσσ'τ'?= σ'έχουν πιάσει οι καλοτρέσες? (δεν κάθεται ήσυχος)

Καρκαλέτσι= ακριδα

Κκένι ζ'' δάγκα!= ο σκύλος σε πιάνει δάγκα! (δαγκώνει)

Ε ζούρα μπούζ'ν' δάγκα!= έπιασα το χείλι μου δάγκα!

Μάτσσια ι ζ'' δάγκια ντιέλμτ' εδε ι κιέλ αντέι κ'τέι!= η γάτα τα πιάνει δάγκια τα παιδιά (της) και τα πάει πέρα δώθε!

Τσ' θ'ρρέτ κκένι? Σικουρ ντίεν ντονι' τσ' ντο τ' βντές= τι φωνάζει ο σκύλος? Σα να αισθάνεται οτι κάποιος θα πεθάνει

Κλίτσ-ι= το κλειδί

Κλιτσινάρια= κλειδώσεις,αρθρώσεις ποδιού

Μπλίδι κλιτσινάρετ' μόη! Τσ' κε νγκλάτουρ' κ'στού!= μάζεψ' τα πόδια μόη!Που τά'χεις απλώσει έτσι!

Κουκούλλα= μπουκ' τ' πιέκουρ' μπ''ρδα ν' προύσς, ν' χι= ψωμί ψημένο μέσα στο προύσι, στη στάχτη

Κεπ= ράβω, σκεπ= ξηλώνω

Ε χα κκένι κκέπ'ν'?= το τρώει το σκυλί το κρεμμύδι?

Ουντόκι πλάκα ν' κιούλλ, παστάι φριν εδε κόνσιν!= κήγχε η γριά στο χυλό, μετά φυσάει και το γιαούρτι!

Βρε μ' ουγκρεν' κίματ'!= βρε μου σηκώθηκαν οι τρίχες!

Κ'μπεμπάρδ τ' γιέσς! Ι θόν' ντίτ'ν' ε Σσιν Βασίλιτ ατί ντιάλιτ, τσ' χιν ι πάρι ν' σστ'πί ε θότ' ι πάρι «μότ' σσούμ'! Ι γιάπ'ν' νι' σσέγκι εδε ι θόν' «Τ' ρρόσς κήκιε βίτ'ρα, σα κόνικε κα σσέγκιου!», εδε νι' ντόρ' πουμπάκι εδε ι θόν' «τ' σμπάρδ'σς σι πουμπάκι!»= λευκοπόδης να είσαι! Του λένε, τη μέρα του Άι Βασίλη, αυτουνού του παιδιού, που μπαίνει πρώτο στο σπίτι και λέει πρώτο «χρόνια πολλά!» Του δίνουν ένα ρόδι και του λένε «να ζήσεις τόσα χρόνια,όσους κόνικους έχει το ρόδι!», και ένα χερόβολο μπαμπάκι και του λένε «να ασπρίσεις σαν το μπαμπάκι!» (να ζήσεις πολλά χρόνια,να γεράσεις)

Κουγκουλλόρι= η κολοκυθόπιτα

Βρε κρικούνγκουλλ!= βρε κολοκυθοκέφαλε!

Βρε καπσσόρε σ'με λάσσε!= βρε μπουκιά δε μ'άφησες!

Βρε γκλούχα κιοιάλε νούκ' κα δε κιοιάλε τσάν!= βρε η γλώσσα κόνικαλα δεν έχει και κόνικαλα σπάει!

Με σσ'ντέτ κόνεν'! =με' γειά το κεφάλι! (κουρευτήκε)

Κατσσόλα= η εξωτερική τουαλέτα

Καστόρα= χώρος αποθήκευσης άχερου (κασσ' ε γκρούριτ= άχυρο του σταριού)

Κουλάτσι ι ντάσμ'σ' (και ντάρσμ'σ')= το κουλούρι του γάμου

Κουλάτσι ι δέντριτ (και γαμπρόιτ)= το κουλούρι του γαμπρού

Γιάρπερι μπλίδετ' σι κουλάτσ= το φίδι μαζεύεται σα κουλούρι

Κουλός διτ'= βοσκάω τα γίδια

Κλλόπ'ζα= παγίδα για πουλιά

Τούντ κρούετ' σι ντάσ= κουνάει το κεφάλι σαν κριάρι

Βρε ντο τ' ια κλάιμ' χάλιν'!= βρε θα του το κλάψουμε το χάλι! (θα τα κάνει χάλια όπως πάει)

Κλάνι μάλε κλάνι γκούρε, ντιάλλιν τίμ' σ' σσόχ κούρ'!= κλάψτε βουνά κλάψτε πέτρες, το παιδί μου δεν βλέπω ποτέ (ζανά)! (μοιρολόι)

Σί τ' κλούαιν'?= σι τ' θόν'?= πώς σε καλούν'?= πώς σε λένε?

Τι τσ' μπ'ρε κλίσσεν', μπ'ν εδε σσ'νβέντιν'! =εσύ (μια) που έφτιαξες την εκκλησία, φτιάξε και το Άγιο Βήμα! (ολοκλήρωσε το καλό)

Νάνι ν' κρέσμα τ' μ'δά, πρίφτι μπρέν' νουί' κα= τώρα τη μεγάλη Σαρακοστή, ο παππάς βρακί δεν έχει (σατυρικό)

Κλόκ'-α= ρόπαλο

Βρε ντο χάσς κλόικε!= βρε θα φάς ξύλο!

Κλούμ'σσιτ εδε μιάλτ τ' τ' μπ'νν'ν'!= γάλα και μέλι να σου γίνουνε! (ευχή)

Κραχαρούαρ-όρι= στέρνο

Κρέχερ-ι= το χτένι

Κρ'σ'λιε-α= ψιλό χορτάρι

Μα τσ' κοκ' τράσσι!= μα τι χοντροκέφαλος!

Ντίτα τσ' μπιε Κρούκι ν' ντέτ= η μέρα που πέφτει ο Σταυρός στη θάλασσα (Φώτα)

Κ' μίσα ίσστ' ε κρούσουρ'!(ντο χέκουρ)= η ποκαμίσα είναι ζαρωμένη! (θέλει σίδερο)

Κρόκ-ου ι βέσ'= ο κρόκος του αυγού

Ντζιέρρε κ' σούλεν' εδε μπιέρ να!= βγάλ' το καπέλο και βάρα μας! (πάρ' τον ένα και βάρ' τον άλλον!)

Καλμπ= σαπίζω

Κουρ ντο τα μπ' σς βρε? Κουρ ντο γέμ κάλμπουρ ντ' βαρρ? =κουρ ντο μ' ντάλλ' κρ' σσλια ν' κρύε? = πότε θα το κάνεις βρε? = Όταν θα χω σαπίσει στον τάφο? = Όταν θα μου βγει η κρίσλια στο κεφάλι? (μάννα προς ανεπρόκοπο γιό για ανεκπλήρωτη υπόσχεση)

Ι καν' σσιρρ' νι' αβανί= του 'χουν ρίξει κακολογιά (διαβολή)

Βρε, κα νι' έρ' κύ!= βρε, έχει έναν αέρα αυτός!

Βρε, ια πρέβα έρ' ν'!= βρε, του τον έκοψα τον αέρα!

Αχ! Ι έρρ' ου!= ι ζίθι ου= ι ντάρι ου= ι μιέρι ου= αχ! ο σιοτεινός εγώ= ο μαύρος εγώ! (μτφ. ο δυστυχής)

Βρε, αγιό ίσσια ίσστ' νγκια μαγκαζίου ε Κολ' Μανιάτιτ !=βρε, αυτή η ίσσια είναι απο το μαγαζί του Νικολού Μανιάτη! (δηλαδή κάηκε όλο το μαγαζί και η ίσσια δεν κάηκε)

Βρε, σ' ι ζ'' ίσσια!=βρε, δεν του πιάνει η ίσσια! (αργόστροφος, δεν παίρνει φωτιές!)

Βρε τσ' τ' νοιάξ' τί π'ρ κούαλτ ε δεσπότιτ? = βρε τι σε νοιάζει εσένα για τ'άλογα του Δεσπότη? (μην ανακατεύεσαι)

Μόη τσ' κα πσούαρ' αγιό κόρμπα? = μοη τι έχει πάθει αυτή η κόρμπα?

Ατ' ε καμ κουσσ'ρίν ε παρ'= αυτόν τον έχω πρώτο ξάδερφο (αιτιατική, επίθετα κεφ.6,21)

ПРОТОТІП

Λ

Βάτε κόκα! Ια λάιτ'ν'!= ια πρέν' κρῦετ'= Πήγε (πάει) το κεφάλι! Του το «πλύνανε» (καθαρίσανε)! = του το κόψανε το κεφάλι (αόριστοι με μικτές μικρές μορφές). Όμως και λάτ'-α= είδος τσεκουριού και πιθανόν να σχετίζεται με αυτό.

Ντέλε λάιε, κκ'γγκ λάι= με κίμα τ' ζέζα εδε τ' μπάρδα, προβατίνα λάγια, αρνί λάγιο, με τρίχες μαύρες και άσπρες, ψαρι

Λάρ'= παρδαλός

Σσκιέρρα τ' λάσστα= αρνιά πρώιμα

Λανγκούα-όι= το- λαγωνικό (θηλ λανγκόρε)

Βρε τσ' κάφσσ' λανγκόρε ίσστ' κιο? = βρε τι λαγωνία είν' τούτη? (κάφσσ'=ζώο)

Λάμιε= νεράιδα κακιά (που τρώει παιδιά κλπ)

Μοη σι λάμιε κα ράρ'!= μοη σα λάμια έχει πέσει! (για τους λαίμαργους την ώρα που τρώνε)

Βρε τσ' ρρί σι λαγκίνε Χιώτε? = σι νούκ' τούντ ντούαρτ' τ' σσερμπέσς? = βρε τι κάθεσε σα λαγήνι Χιώτικο? = πως δεν κουνάς τα χέρια να δουλέψεις?

Ρρι λαγκίνεα ντ' δρόμ, σσκον κουρούπεα ε γκι'κόν= κάθεται η λαγήνα στο δρόμο, περνάει η κουρούπα και την κατηγοράει (είπε ο γάιδαρος τον πετεινό κεφάλια)

Λάκθι= το καρύδι του λαιμού

Βρε β'σσντό σι ι λούαν λάκθι!= βρε κοίτα πως του παίζει το καρύδι! (ανυπόμονος)

Λεφόσσα= γκρούα ή κάφσσ' τσ' κα σίσα τ' βάρτουρα= γυναίκα ή ζώο που έχει βυζιά κρεμασμένα

Βρε τσ' λεχ ασστού σι κκεν? = βρε τι λαχανιάζεις (αλυχτάς) έτσι σα σκυλι?

Λέχμ'ζ'-α= λόξυγκας

Μος ουλέσσε ντιάλλ'θ!= που να μην είχες γεννηθεί διάολε! (σπάνια μορφή ευκτικής εν αχρησία)

Λέθ-δι= ο-τοίχος

Βρε κου ντο ι τσόνν από τς, μ' κ'ρκόν τι? Νγκα λέδι ντο ι πρες? = βρε πού να τά'βρω αυτά που μου ζητάς εσύ? Από τον τοίχο θα τα κόψω?

Βρε μουτ ι θάτ' ντ' λέθ νούκ' κολίς! = βρε τα ξερά σκατά δεν κολλάνε στον τοίχο! (για αυτούς που δυσφημούν, κατηγορούν ανυπόστατα)

Μοη μ' ουμπέ λέσς, σι κίματ ε ντέρριτ! = μοη μου'γινε το μαλλί σαν τις γουρουνότριχες!

Βρε ουμπέ σι λέσσ'τ ε σαμάρεσ'! = ουμπέ λέσς ε λί! = ουμπέ κέφσε κλίντε! = ουμπέ ρ' ντε κλίντε! = φράσεις που υπονοούν οτι έγινε μαλλιά-κουβάρια.

Βρε τσ' λίβ' ίσστ' κιο σοτ? = βρε τι λίβας είναι αυτός σήμερα?

Άι ίσστ' μιρ'λίδουρ? = αυτός είναι γεροδεμένος

Τ' λίδουρα = απόκριες (κατά λέξη τα δεμένα δια μαγικών καταδέσμων)

Βρε τσ' λύπ'ς ίσστ' άι = βρε τι ζητιάνος είναι αυτός?

Βρε σι ι λίγκ τ' μος ε νγκασ'! = βρε μάτι κακό να μην τ' αγγίξει! (επί βασικανίας)

Περεντία τ' τ' ρούανν' νγκα τ' λίγκαζιτ! = ο Θεός να σε φυλάει απ' το κακό!

Βρε πουσστρό τ' λίγκατ'! = βρε πιάσ' τ' αρχ@δια σου! (τ' λίγκατ' = τ' αχαμνά)

Βρε κε λίγκι! = κε ντρέιτ! = βρε έχεις δίκιο!

Ίσστ' ε λ'ν' = γιρούα τσ' ε λα μπούρρι = είναι «παρατημένη» η γυναίκα = που την άφησε ο άντρας

Ι λ'ν' δε ι βιέτουρ' νγκα ύν' Ζότ! = «ξεχασμένος» απ' το Θεό! (περιφ.)

Βρε ε τσάιτι λ'νγκου! = ε τσάιτι τσιρίλα! = βρε τον έσπασε το ζουμί = τον έσπασε η ευκοιλια (τον έπιασε κόψιμο απ' το φόβο του)

Μα τσ' λ'μς! = μα τι κουβάρι! (για τους έχοντες άσχημο πρόσωπο)

Βρε ι μπ'ρε λ'μς! = σ' τσόν αγρόνε! = βρε τά'κανεσ κουβάρι! = δε βρίσκεις άκρη!

Λότς = γιρόπα τσ' μπιε ντέρκου = γούβα που πέφτει το γουρούνι

Βρε, τ' λόδ'τ'! Σι σσπ'τόι? = βρε, το δόλιο! Πώς γλίτωσε?

Βρε λότ σ'κα λαγκίνεα! = βρε (ούτε) δάκρυ δεν έχει η λεκάνη!

Βρε σσι'ντίλε σ'άν' λέν'!= βρε (ούτε) σπιθα δεν έχουν αφήσει!

Τ' μα ρρούασς!= να μου το ξυρίσεις!

Λουφάκσι ντιάλ'θι εδε πουσσόι νγκα τ' κλιάρ'τ'= λούφαξε το παιδάκι και σταμάτησε από τα κλάματα (σταμάτησε να κλαίει)

Βρε ίσστ' λούβερ= ίσστ' φαρμάκ= είναι πικρό, φαρμάκι

Βρε κου π'σσίν'ν' σσούμ', μπέν'τ' λούμ'!= βρε όπου φτύνουνε πολλοί, γίνεται ποτάμι!

Βρε γιάν' λούτσα ρόμπατ'!= βρε είναι λούτσα τα ρούχα!

Βρε ίσστ' σι λουγκάτ'!= βρε είναι σα βρυκόλακας! (για τους άσχημους-κίτρινους απο κακία ή αρρώστια)

Βρε ια βάρ'ν' λούγκ'ν'!= βρε του το κρεμάσανε το κουτάλι! (έμεινε νηστικός)

Βρε λούγκ'τ' τ' σστρέμπ'ρα, νούσεα ι μπ'ν'!= βρε τα στραβά κουτάλια, η νύφη τα κάνει.

Μ

Τ' ρροσς σα ρρόν' μάλετ'!= να ζήσεις σαν τα βουνά! (ευχή)

Μάλετ' ντο μάρο!= τα βουνά θα πάρω!(απελπισία)

Βρε τσ' μάτσοσε ίσοτ' κύ!= νιερί τσ' κα σίτ' σι μάτσοσε=βρε τι γάτα είναι αυτός!=
άνθρωπος που έχει μάτια σα γάτα

Ντίχμ' τ' κένι Σσ'ρ Μερίεν'!= βοήθεια να 'χετε την Παναγιά!

Μ'ρού-ρι= το- στυλιάρι

Βρε ντο χασς μ'ρού!= βρε θα φας στυλιάρι!

Μμ..ντάρδε Μεθενίτε!= ντάρδε μπίσστ'λε!= αχλάδια Μεθανιώτικα= αχλάδια με ουρά
«κοντούλες» (για ασήμαντα πράγματα,σαχλαμάρες περιφρονητικά). Λοιπές ποικιλίες
αχλαδιών: ντάρδε γκούσσ'λε= αυγουσιτιάτικα, φακιεικούκιε= κόκκινομάγουλα

Βρε ε μπαν μέντ?= ε κουλτόν?= βρε το θυμάσαι? Μπάε μεντ!= θυμήσου το! («φιζ»
περιφραστικός ιδιωματισμός ισοδύναμος του κουλτόν. Μπάνν μέντ= θυμάμαι. Αλλάζει
μόνο το ρήμα μπάνν και τυχόν μικρές μορφές.(Ρεϋν. Σελ.36)

Βρε κουρ βίννεν' μέντ', ικ'ννεν' δέμπ'τ'!= βρε όταν έρχονται τα μυαλά, φεύγουνε τα
δόντια!

Βρε τ' μπ'νιν' τούτι μιάλτσ'ζατ' μιάλτ', ντο μπ'ν'ια εδε ου μπλέτ'!= βρε νά 'καναν όλες οι
μέλισσες μέλι, θά κανα και γω μελίσια! (παρατατικοί σε υποθετικό λόγο με υποτακτική)

Μιέγκουλλ= ομίχλη, καταχνιά

Μοη αί κα λ'ν' μιέκρα, ντο μπ'νετ' πρίφτ'!= μοη αυτός έχει αφήσει γένια, θα γίνει
παππάς!

Μπ'ν τ' μίρ', π'ρ τ' τσόσς τ' μίρ'= κάνε το καλό, για να βρείς το καλό

ΠΡΟΣΟΧΗ! ΟΙ ΕΠΟΜΕΝΕΣ ΕΥΧΕΣ ΑΠΟ ΥΔΡΑ-ΣΠΕΤΣΕΣ-ΠΟΡΟ ΕΙΝΑΙ
ΥΨΙΣΤΗΣ ΣΗΜΑΣΙΑΣ ΑΠΟ ΙΣΤΟΡΙΚΗΣ ΚΑΙ ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗΣ ΑΠΟΨΕΩΣ!
(«ΠΕΛΑΣΓΙΚΑ» ΡΕΥΨΝΟΛΔΟΥ 1855 ΣΕΛ. 37)

Γκιένν= τσόνν= βρίσκω

Μίρ' σ' τ'/γιου γκιέ-νν/-ιμ'!= μίρ' τ'/γιου τσόνν/-ιμ'!= καλώς σε/σας βρίσκω/-ουμε

Μιρ' σ' τ'/γιου γκιέτ-α/-'μ'!= μιρ' τ'/γιου τσ-όβα/-ουάμ'!= καλώς σε/σας βρήν-α/-αμε (αόριστος)

Μιρ' σ' ουγκιέτ'μ'= μιρ' ουτσούαμ'= καλώς βρεθήγαμε (αόριστος)

Απαντήσεις:

Μιρ' σ' μ' βίσις!= καλώς μου έρχεσαι! (σπάνια ευκτική)

Μιρ' σ' (να) βιέν/βινι!= καλώς (μας) έρχεσαι/έρχεστε! (οριστική) (όταν περνάμε τα σύνορα των Σκοπίων και μπαίνουμε Κόσοβο, βλέπουμε μεγάλες ταμπέλες που καλωσορίζουν τους ταξιδιώτες ακριβώς με την ευχή «μιρ' σ' βίνι ν' Κοσόβ'»...)

Μιρ' (σ') (μ'/να) έρδε/-τ'/κέ(-νι) άρδουρ'! = καλώς (μου/μας) ήρθ-ες/-ατε/έχ-εις(-ετε) έρθει!

Κατ' αρχήν να ξεμπερδέψουμε το μόριο σ' μετά το μιρ' που πάντως έχει «φύγει» και δεν ακούγεται πλέον στα χωριά μας, λόγω συναιρέσεως. Εδώ πρόκειται για ουσιαστικοποίηση του επιθέτου ε μιρ' = καλή άρα ε μίρα = η καλή. Δεύτερον, η σύνταξη είναι αφαιρετική δηλαδή σ' μιρ'σ'. Το τελευταίο σ' που έχουμε τονίσει είναι το εν λόγω μόριο (το πρώτο σ' έχει επίσης συναιρεθεί). Επομένως η ακριβής και κατά λέξη μετάφραση είναι:

Μιρ' σ' βίνι = από την καλή (διάθεση κλπ) έρχεσαι

Μετά από πόση (οινοποσία κλπ):

Μιρ' σε τ' βάτε! = καλώς να σου πήγαινε (κάτω)!/ (σπάνια ευκτική γ' ενικού αορίστου ρήματος βέτε)

Απάντηση (προσοχή εδώ!):

Φάλεμ ι ντέρ'σ' σάτε! = της (προσ)εύχομαι της τιμής σου!

Αφιερώνουμε την τελευταία ευχή που έχει καταγραφεί από το Γενικό Αρχίατρο του Β.Π.Ν. Καρ. Ρεϋνόλδο σε Ύδρα-Πόρο-Σπέτσες το 1855 στη μελέτη του «Πελασγικά-Η διάλεκτος του Στόλου» σελ.37 σε όσους τώρα τελευταία διαδίδουν οτι τη λέξη «φαλεμιντέριτ=ευχαριστώ» στην νέα Αλβανική, εμείς δεν την έχουμε, δεν έχουμε σχέση με αυτούς και τα τοιαύτα. Όπως βλέπουμε, οι δυστυχείς εκείνοι άνθρωποι που διαδίδουν αυτά, έχουν πλήρη μεσάνυχτα από ιστορία και παντελή άγνοια της πραγματικότητας. Έχουνε δε μπερδέψει την καταγωγή με τη συνείδηση και δυστυχώς καταντούνε σιέτη

κωμωδία. Η Ιστορία είναι Επιστήμη, ΔΕΝ ΑΛΛΑΖΕΙ... δεν έχει σχέση με την πολιτική κλπ. Άλλο το ένα άλλο το άλλο. Δε μπορείς εσύ να με πείσεις οτι το κρασί είναι γάλα και βγαίνει απο την προβατίνα, διότι η Χημεία είναι επιστήμη και στο φινάλε υποτιμάς τη νοημοσύνη μου και με θεωρείς ηλίθιο εν έτει 2017... Τώρα το αν το κρασί μ'αρέσει δε μ'αρέσει γιατί είναι λίγο ξινό κλπ, είναι άλλη κουβέντα... Πάντως το σίγουρο είναι οτι βγαίνει από μούστο σταφυλιών... Το Αρβανίτικο-Πελασγικό ουσιαστικό, λοιπόν, ντέρ-α=η-τιμή (να μη συγχέεται με το ντέρ-α= η-πόρτα) στη νέα Αλβανική «βγαίνει» αρσενικό, μετά την πάροδο τόσων ετών κάποια πράγματα έχουν αλλάξει, λογικό είναι: άρα ντέρ-ι=η-τιμή. Όμως ακόμα και σήμερα αν πάμε σε χωριά στο Κόσοβο και ακούσουμε τους παππούδες, λένε φάλεμ ι ντέρ'σ' (θηλυκό), όπως οι Αρβανίτες της Ελλάδος. Το ρήμα φάλεμ είναι αποθετικό και συντάσσεται με δοτική:

Ι φάλεμ Σσ'ρ Μαρι'σ'= της προσεύχομαι της Παναγίας (κεφ.5)

Ι φάλεμ ντέρ'σ' σάτε= της (προσ)εύχομαι της τιμής σου (αντωνυμία σάτε κεφ.20)

Νέα Αλβανική ως αρσενικό:

Ι φάλεμ ντέριτ τ'ντ'= της (προς)εύχομαι της τιμής σου, το ίδιο δηλαδή, το οποίο συναιρείται και γίνεται μια λέξη φαλεμντέριτ και χρησιμοποιείται για να πούμε «ευχαριστώ» σε κάποιον... Αυτά από την πλευρά μας...

Μορι! -Βρε μόρατ' εδε θ'ρίτ' τ' τ' χάν'! Ου σ' γιάμ μορι!= μωρήη! -Βρε οι ψείρες και οι κόνιδες να σε φάνε! Εγώ δεν είμαι μωρή!

Βρε μοσ τ' τσόνν' μότι!= βρε μη σε βρεί ο (καινούργιος) χρόνος! (κατάρα)

Μότ' σοσούμ'!= (εις) έτη πολλά!

Μουλιάπ'= χαζούλης, ψευτοκακόμοιρος κλπ

Μοσσ'ντε= μπρούμ' ε νγιέσσουρ' με λάκρα τ' έγκ'ρα δε τ' πρέρα= ζύμη πλασμένη με χόρτα άγρια και κομμένα (επίθετα σε πληθυντικό, κεφ.21)

Μα τσ' μοσσ'ντε!= μα τι μοσσ'ντα! (το λέμε όταν περνάει καμιά πό'χει τα μούτρα σα μοσσ'ντα, ασχημομούρα)

Μπλάτ'-α= προσφορά εκκλησίας

Μπλατ'τόρ-ι= σφραγίδα ξύλινη προσφοράς εκκλησίας

Βρε μος ε μπλό μπ' γκι'μ'σ'!= βρε μην το γεμίζεις πάνω απ'το μισό!

Νι' μουαί θρέπς τ' ντίμπ'διέτ'= ένας μήνας θρέφει τους δώδεκα

Βρε τσ' ίσστ' μούτ, ίσστ' εδε τσίρλε!= τσ' ίσστ' μούντζε, ίσστ' εδε στρουντζε= τσ' ίσστ' πίσ', ίσστ' εδε κατράμ! (αυτοί οι δυό είναι παρ'τον έναν και βάρ'τον άλλον)

Π'ρ τσ' β'μ' μουντζούρ?-Π'ρ τ' μος κέμι τούρπ!= για να μην έχουμε ντροπή!

Μούργα= το κατακάθι του ελαιολάδου χρησιμοποιούμενο για σαπωνοποιία

Βρε μούουργο! (για πονηρούς κλπ)

Βρε ε μπ'ρι μούτ'λιεν' πρα ίκου!= βρε τό'κανε μούτλιες και μετά έφυγε! (σπάνιος συλλεκτικός σύνδεσμος πρα= γι'αυτό λοιπόν)

Βρε ίσστ' νι' μίζ' μούτ'λιε άι!= βρε είναι μια σκατόμυγα αυτός! (χώνεται παντού)

Έχουμε και την κατηγορία μίζ' κριμπ'λιε (κριμπ= είδος σκουληγιού)=ο ξερόλας που πετάγεται συνεχώς και θέλει νά'χει τον τελευταίο λόγο.

Μοη τσ' ντο χαμ' σόντε!-Μούτ με κιέπ! (ή μούτ με λάκρ')

Βρε άιντε μπάρου!= βρε άιντε χάσου!

Λέ βέν' τ' μπάρεν'!= ας πα να χαθούνε! (άι χες τους απο κει)

Ατά βέν' μπαρτουρ'!= αυτοί πάν' χαμένοι!

Πρεί σ' μπάριτ= απ' την καλή (αφαιρετική)

Μπατάκ'= πατάτα

Μα τσ' μπακανιάρ!= μα τι μπακανιάρης! (φουσκωτή κοιλιά)

Μπ'ζεζ'-α= η- σφεντόνα

Μπ'ρθέεν= θηλυκώνω

Αχέρα ντο μ' σσόχ'σς κούιτ ι μπιο γιάμ!= τότε θα με δεις ποιανού γιός είμαι! (γενική κεφ.4-αντωνυμίες γενικής)

Βρε κλόκε ν' μπιθ τ' χουαί νούκ' δέμπ'ν'!= βρε ζυλιές στον ξένο κώλο δεν πονάνει!

Μμ..νγκ' αγιό μ' ζου νί' πλέσστ ν' μπιθ'!= μμ.. απ'αυτό (γι' αυτό) μ' έπιασε ένας φύλλος στον κώλο! (για μη ενδιαφέροντα νέα)

Μπλίδου νί' χερ', μπιθιάσου!= μαζέψου μια φορά, κάτσε!

Μόη άϊ κα τρεζόνιε ν' μπιθ'!= μόη αυτός έχει τριζόνια στον κώλο!

Λοιπές κατηγορίες ως εξής:

Μπυθ'κίρησ= πούστησ γενικώς

Μπυθ'τριζόνιασ= δεν κάθεται σε μια μεριά

Μπυθ'σκάρπασ= ελαφριά κατηγορία φτερού

Μπυθ'λλόρρασ= πιο προχώ καταστάσεις

Μπυθ'μόκρας= σκληρός σα μυλόπετρα

Μπυθ'σπόρτασ= πό'χει τον κώλο ίσα μ'ένα κοφίνι

Μπυθιζίου= μαυρόκωλος

Μπυθ'ντάρδασ= αχλαδο/κιθαρόκωλος

Μπυθ'κίιρησ= φαγόκωλος ίσα μ'ένα ρεβύθι

Μπυθ'σσκ'ντίλιασ= κωλοφωτιάσ

Μπυθ'ντριτεζασ= ομοίωσ

Μπυθ'φουντέρησ= ο γρήγοροσ

Μπυθ'ταρτάκουλλασ= ο μεθυσμένος που σέρνεται

Μπυθ'τσβάρνασ= που πάει τον κώλο σβάρνα

Μπυθ'φεντιέλλασ= κλανιάρησ

Μπυθ'μούτ'λιασ= σκατιάρησ κλπ κλπ

Μόη καπνίσ' ε μπ'ν σι μπιθ' ε πρίφτιτ'!= μοη καπνίζει και κάνει σαν τον κώλο του παπά!

Μπλίδου! Σσούμ' ε τουρλόσε μπιθ'ν'!-Μπιθ'ν' τ'ντε τ' χασσ'!= Μαζέψου! Πολύ τον τούρλωσεσ τον κώλο!-Τον κώλο το δικό σου να φασ!

Βρε μπλό ντρέιτ με μπούζ'ν!= βρε γέμισε ίσα με το χείλος!

Μπειιάρ= εργένης

Μπινιάρ= δίδυμος

Βρε άι να μπ'ν μπούρριν!= βρε αυτός μας κάνει τον άντρα!

Μα τσ' μπουζαλά!= μα τι μεγάλα χείλια (που έχει)!

Μόη ια κα βάρτουρ' μπρίτ!= μόη του τα 'χει κρεμάσει τα κέρατα!

Μπέτσα ε βγκιέριτ= το κουκουνάρι του πεύκου

Τσ' ντο μίζα νγια γκίζα=τσ' ντο δέλ'ρα νγια παζάρι= τί θέλει η μύγα απο τη μυτζήθρα,τι θέλει η αλεπού απ'το παζάρι?

ПРОТОТІП

N

Ναφόρ'-α= αναφορά (πρόσφορο εκκλησίας)

Ναθεμάτο!= ανάθεμά το!

Μόη μπιε καμπάνα! Ε λειτουργίσι' ισστ'?- Γιό ισστ' ε νάτ'σ'!= (μόη χτυπάει η καμπάνα!
Της λειτουργίας είναι?- Όχι είναι του όρθρου!

Τ' νιόμ'μ' γαλέτ'ν'?= να τη βρέξουμε τη γαλέτα? (πάμε για φαί?)

Βρε ντάιτε ντάιτε, βέτε'σ' μπάιτε!=βρε μοίρασες, μοίρασες, για τον εαυτό σου κράτησες
(πρώτα)(ο παρτάκιας)

Ντανό-α= ο Αργίτης (περιπαιχτικά) (Δαναός? Ρεϋν.σελ.53)

Ντέι ρρόμπατ'!= άπλωσε τα ρούχα!

Βέμι τ' ντέχεμι!= βέμι τ' γιλάτεμι!= πάμε να ξαπλώσουμε!

Ι ντ'λέμι= Ι ντ'λέρ= ο μακαρίτης= ο ευλογημένος

Τ' μ' ντ'λέσς!= να με συγχωρείς!

Ντ'λιέρ τ' γιέν' πρίντ'τ, ντ'λιέρ τ' γιέτ' μπάρκου τσ' τ' μπάιτι!= συγχωρεμένοι να 'ναι οι
γονείς σου, συγχωρεμένη να είναι η κοιλιά που σε «κράτησε»!

Σα τ' καμ ντετύρ'?= πόσο σου έχω χρέος?

Βρε ε ντζούαρ νγκα ντίελλι!= βρε τον έβγαλε απο τον ήλιο! (τον σκότωσε)

Άιντε σσόμανε, σι ντο ντίχεμι!= άιντε να δούμε, πώς θα ξημερώσουμε!
(σσόμανε=συναίρεση της υποτακτικής τ' σσόχιμ νέβε= να δούμε εμείς)

Γιάβα ε ντιάθιτ= η εβδομάδα της Τυρινής, (ε μίσιτ= των Απόκρεω)

Ντίτα ε μίρ' νγκα μενάτι νίχετ'= η μέρα η καλή απ' το πρωί φαίνεται (νιόχ=γνωρίζω)

Πούνα ε νάτ'σ' ισστ' δούνα ε ντίτ'σ'!= η δουλειά της νύχτας είναι η ντροπή της μέρας
(της νύχτας τα καμώματα)

Ζου ντίτα ε βογκ'λσόνετ'= ουμπλόδ ντίτα= ουσσκουρτούα ντίτα= έπιασε η μέρα και
μικραίνει= μαζεύτηκε η μέρα= κόντυνε η μέρα

Βρε νγκα ντ'μι διαφούαρ σσεχ κουρρ'?= βρε απ' τη ζημιά κέρδος βλέπεις ποτέ?

Βρε κου βέτε μπ'ρδα ν' ντορροβάτε?= βρε που πας μέσα στις ντοροβάτες?(είδος θάμνου)

Σ'μούντ τ' τ' ντουρόν μ'!= δε μπορώ να σε αντέξω άλλω!

Ντούσσκ= λισ= δρυς, βελανιδιά

Μιρ'. Ντο τα μπ'νν-Βρε κούρ ντο τα μπ'σς? Κουρ ντο μ' β'σς νί' ντ'ρράσ' ντ' κρούε?=
 Καλά θα το κάνω- Βρε πότε θα το κάνεις? Όταν θα μου βάνεις μια πλάκα στο κεφάλι?
 (όταν θα με θάψεις? Μάνα προς ανεπρόκοπο γιό για ανεκπλήρωτη υπόσχεση)

Βρε άι έτσ'ν σι ντρέ!= βρε αυτός περπατάει σα ντρές! (για άνδρες επιβλητικού
 αναστήματος και πολεμικού βαδίσματος σαν τους ντρέδες απο τα Σουλιμά
 Πελλοπονήσου)

Βρε άι ίσστ' ι ντρέδουρ' μπητ!= βρε αυτός είναι μπητ (τελείως) στριμμένος!

Βρε ντρίτα γιότε τσ' τ' ντελ ε τ' κ'τσένν'!= βρε το φώς (μάτι) σου να σου βγεί και να σου
 χορέψει (πεταχτεί)! (κατάρα)

Βρε ντρίτα γιότε τσ' τ' ντελ ε τ' κ'τσένν'!= βρε το φώς (μάτι) σου να σου βγεί και να σου
 χορέψει (πεταχτεί)! (κατάρα)

Τσ' ντο χάμ' σόντε?- Ντ'ρόμ'σ'!= τι θα φάμε απόψε?- ντρόμισες (είδος πρόχειρου
 φαγητού από μικρούς σβώλους ζυμαριού)

Νάνι ι μπ'ρε ντ'ρράσε! Τώρα τ'άνανες ντράσα ! (κάτι έκανε λάθος)

Ο,Ρ

Άϊ ίσστ' με όρε!=αυτός είναι με τις ώρες του!

Βρε, μος ένγκ'λιτ ούι' νούκ' ι γιέπ άϊ!= βρε, μήτε του αγγέλου νερό δε δίνει αυτός!

Σστέρρ' μα νάνι πράπα μπόλιεσ' σε σ' τα καμ ορεξίν'!=ρίχτο μου τώρα πίσω από τη μπόλια (μαντήλι) γιατί δεν σ' την έχω την όρεξη!

Γιόμ'σι ι οκιάιτ= το μισό της οκάς

Ουλλί ι έγκ'ρ'= ουλί ι παμπολάσουρ'= αγριελιά, ελιά μη μπολιασμένη

Ούλκου κα έμ'ριν' ε δέλπ'ρα μπρέδ!= ο λύκος έχει το όνομα κι η αλεπού την τρεχάλα!

Π'ρ τσέ κα ούλκου τζέργκ ν' τράσστ' ? π'ρ τ'μπ'νν' βέτε θελίμεν'= γιατί έχει ο λύκος το σβέριο στο ταγάρι? Για να κάνει μόνος του το θέλημα, τη δουλειά (για άνθρωπο άπληστο, εγωιστή)

Ούλκου κίίμεν' ε ντ'ρρόν, ζακόνιν νούκ' ε ντ'ρρόν= ο λύκος αλλάζει την τριχα, το συνήθειο δεν το αλλάζει.

Βρε ούλκου παστουρμά νουκ' ε μπ'ν!=βρε ο λύκος παστουρμά δε φτιάχνει!

Βρε λίδε γαϊδούρεν' ατιέ τσ' τ' θότ' ζότι δε λέ τα χάι' ούλκου!=βρε δέσ'το το γαϊδούρι εκεί που σου λέει τ' αφεντικό και ας το φάει ο λύκος!

Ούλκου τ' τ' χάι' δρόμιν'!= ο λύκος να σου φάει το δρόμο! (φράση για κατάρρα)

Βέμι τ' ουροίμ' γιατρον'?= πάμε να χαιρετίσουμε το γιατρό?

Ούσσ'ζα= καλύβ' ε βόγκ'λ, μπ'ν με σσιάρπα τσ' χίν βέτ'μ νί' νιερί= μικρή καλύβα, καμωμένη με ξερά κλωνάρια που μπαίνει μόνο ένας άνθρωπος, γιατάκι κυνηγού, καρτέρι.

Ρρέθι ι μπρέκ'σ'= ο γύρος της βράκας

Λάσσε γιέ νγκα αγιό φαγία? Βρε σ' λάσσε ρίπατ' ε μπρίσκι'βετ!= άφησες τίποτα απο αυτό το φαί? Βρε δεν άφησες (ούτε) τα λουριά απ'τα ζυράφια!

Ρούσεμ= κατεβαίνω

Ρρουκουλλόνν= κατρακυλάω

Βρε έρδι ρρούκουλλα!= βρε ήρθε κατρακυλώντας!

Βρε ε ρρουκουλόι βέρ'ν!= βρε το «κατέβασε» το κρασί!

Ίσστ' φτόχ'τ' γιάσστ'? Βρε μπρίσι! Ρρούαν!= κάνει κρύο έξω? Βρε ξυράφι! Ξυρίζει!

ΠΡΩΤΟΤΥΠΟ

Π

Περιδρομί νι' χέρ' ντε! Ο τ' μάρρ πουρτέν'ν!= σιάσε μια φορά ντε! Θα πάρω τη βέργα!

Χ'νγκρι περιδρομον' εδε ουπλάς!= έφαγε τον περιδρομο και έσκασε!

Βρε μ' ρά σι πλούμπ!= βρε μού' πεσε σα μολύβι! (το φαί)

Ντιάλι ι σ' βέσ'σ', σι κάλι ι Πασσέσ'ς!= ο γιός της χήρας (είναι) σαν το άλογο του Πασά (χαιδεμένος και δε χορταίνει το σεξ)

Π'ρ τσ' κέ π'ρπούσσιν'?-π'ρ τ' μος πιέν εδε ντόρ'ν'!= γιατί έχεις το περπούσι?-για να μην ψήσω και το χέρι! (το φουρνόξυλο)

Πέσσκου ι μάδ, ε χά τ' βόγκλιν'= το μεγάλο ψάρι, το τρώει το μικρό

Πιέρδ= κλάνω

Βρε γέμι μπ'ρδα νι' πίς τ' βάπ'σ'! βρε είμαστε μέσα στην (καυτή) πίσσα της ζέστης!

Σστέρρ νι' πικ' βέρ'!-σ'νά μ' '! ε πικ'λόβα!= ρίξε μια σταγόνα κρασί!-δεν έχει άλλο! Το στράγγιζα!

Β'ρε ν' πονίτσ'= βάλ'το στην πονίτσα (μικρό ράφι στον τοίχο)

Βρε σα κε πλάφιν' γκλιάι κ'μπ'τ'!= βρε όσο έχεις (μακριά) την κουβέρτα άπλωσε τα πόδια!

Μοη τσ' θότ' άι? Ρα ν' ντέτ νι' πλακ, ε φάρε σ' ουλάκ!= μόη τι λέει αυτός? Έπεσε στη θάλασσα ένας γέρος και καθόλου δε βράχηκε! (λέει απίστευτα)

Βρε πλέσστ τσ' νουκ' τ' χά, μος ε κρούαϊ φάρε!= βρε φύλλος που δε σε τρώει, μην τον ξύνεις καθόλου!

Έα τ' πιμ' τ' πλέσσταβετ!=έλα να πιούμε και των φύλλων! (έχουμε μεθύσει που 'χουμε μεθύσει, να πιούμε και το τελευταίο να μην καταλάβουμε οτι μας τρώνε οι φύλλοι)

Τ'πρέριτ' τ' κούρμιτ= η «κοψιά» του κορμιού (ουδέτερο ουσιαστικό τ'πρέριτ')

Μμμ...Ναάνι... Ζούμ' ούι' τ' πούσιτ!= μμμ...τώωρα... πιάσαμε νερό απ' το πηγάδι! (ακριβώς: νερό του πηγαδιού. Ειρωνική φράση για ασήμαντα πράγματα,στραβώνουμε και λίγο τα χείλη. Τώωρα μάλιστα! Τα πιάσαμε τα λεφτά! Σωθήγαμε!)

Π'ρτσιελλ= ξεπροβοδίζω, και καταφέρνω

Πούλα ι π'ρτσιελλ ζόγιτ'= η κότα «συνοδεύει» τα πουλιά

Νάανι..ε π'ρτσόλλε (ε γκοντίτε)!= τώρα..το κατάφερες (το πέτυχες)! (ειρωνικά,κάτι δεν έκανε σωστά)

ΠΡΩΤΟΤΥΠΟ

Σ

Κουρ τ' ζ'' γιατροί σάλετ', τι σστρ'γγιόν δ'μπάλ'τ'!= όταν σου πιάνει ο γιατρός τα σκέλια, εσύ σφίζ' τα δόντια! (δ'μπάλ'-α=ο-τραπεζίτης)

Μοη πω πω τσ' πσούαμ'! Να μούαρ δούνα μόση!= μοη πω πω τι πάθαμε! Μας πήρε η ντροπή μόση! (πιάνουμε το κεφάλι και με τα δυο τα χέρια και μετά τα χτυπάμε στην ποδιά)

Μοη τσ' μπ'ν άι ι σ'μούρμι? Άι ουσστρούα! =μοη τι κάνει αυτός ο άρρωστος? Αυτός έστρωσε! (και ι σ'μούρ'= άρρωστος)

Ι βντέκουρ' ι πακάλτουρ' ίσστ'!= ε βούν' πρέι σ' μπάριτ'!= άι κλίτετ'!= ι περεντόι σίτ'= πεθαμένος άλιωτος είναι!= τον έβαλαν απ'την ανατολή! (αφαιρετική)=αυτός θάβεται!=τα «βασίλεψε» τα μάτια! (όλα για μελλοθάνατους= «μαζεύει υπογραφές»)

Βρε τσ' μπ'ν ι σ'μούρμι? Χα, πι? Σα ι κάν' δέν' ντούαρτ' τ'ντ', άκκ' ι κα νγκρέν'!= (για τσιγκούνη) βρε τι κάνει αυτός ο άρρωστος? Τρώει,πίνει? Όσα έχουν δώσει τα χέρια σου, τόσα έχει φάει! (παρakaiμένοι και ζεύγος ποσοτικών σα-άκκ'=όσα-τόσα)

Σι τσ' νούκ' ντούκεν', κούρμ τσ' νούκ' σσκον για νιώρα, σσπέιτ χαρρόνετ'= Μάτια που δε φαίνονται, κορμί που δεν περνάει συχνά, γρήγορα ξεχνιέται

Βρε κάκκ' φόρτ τ' ντούα, σα τ' τ' ντζιερ σίτ', τ' τ'ι πούθ! Βρε τόσο «δυνατά» σε «αγαπάω», όσο να σου βγάνω τα μάτια, να στα φιλήσω!

Βρε εδε νγκα σσίου τα κέσσε ντζιέρρ', ντο με γιάπε μ'' σσούμ'!= βρε κι' απ'τη βροχή να τό 'χες βγάλει, θα μου έδινες πιο πολύ! (κλασσική υποθετική με υπερσυντέλικο κεφ.19)

Ε μαρρ σίσις= τον ματιάζω (φράση «φιζ», περιφραστική για να πούμε οτι ματιάζουμε κάποιον, για την ακρίβεια: τον πήρε απ'τα μάτια, αφαιρετική σπάνια, «παίζει» μόνο η μικρή της αιτιατικής και το ρήμα μαρρ, το σίσις σταθερό π.χ: μ' μούαρ σίσις= με μάτιαζε, μοη σίσις ι κάν' μάρρ?= μοη ματιάζει τους έχουνε?)

Ια ντζόρε σίτ' ή ακόμα?= του τά'βγανες τα μάτια ή ακόμα? (έτσι όπως πάει θα το χαλάσει, και ια χ'νγκρε σιτ'?= του τά'φαγες τα μάτια?)

Βρε, σα σίελλ όρα, νούκ' σίελλ βίτι!= βρε, όσα φέρνει η ώρα, δεν τα φέρνει ο χρόνος!

Σος= τελειώνω (κάτι), παθ.: σόσεμ

Ουσος ούι= σώθηκε το νερό

Με τ' σόσ'μ' ε θούα? = με τα σωστά το λες? (σοβαρολογείς?)

Σοκ'λίνν= ανατριχιάζω, τρομάζω (κάποιον)

Μ' σοκ'λίν! = με ανατριχιάζει!

Σουφραϊδεα = σφραγίδα

Συναστρίς = συμπίπτω (συναστρία)

Μοη βσσ'ντό σι ι συναστρίσι! = μοη κοίτα πως τού 'τυχε!

Σόλλε γκιέ νγκα σάνι? = έφερεις «πράμα» από τη σάνη? (έφερεις τίποτα απ' τη σάνη? κλιούμ'σσι, ντιάθ, γκίζ' = γάλα, τυρί, μυτζήθρα)

Σόλλα γκίζ' καλογέρι! = έφερα μυτζήθρα καλόγερου! (ειρωνικό = δεν έφερα τίποτα, αφαιρετική)

Πρέπς τ' γιέτ' κιέν νγκα σάνι εδε νιερί νγκα σόι = πρέπει (ντούχετ') να είναι σκύλος από σάνι και άνθρωπος από σόι (να ξέρουμε από που βαστάει η σκούφια του)

Στραμπουλάρ-ι = το- όρθιο ξύλο στη μέση του αλωνιού που δένουμε τ' άλογα

Βρε τσ' ρρι ατιέ σι στραμπουλάρ? = βρε τι κάθεσε εκεί σα στραμπουλάρι?

Σκιματάρ-ι = ο- αγαπών το στολισμό, κομφευάμενος

Σσάκουλ-ι = το- τουλούμι

Ντιαθ'σσάκουλ-ι = το- τουλουμίσιο τυρί (αφαιρετική)

Βρε βάτε σσάκουλ! (πέθανε αιφνιδιαστικά)

Βρε βάτε σι κιέννι ν' βρέσσι! = βρε πήγε σαν το σκυλί στ' αμπέλι!

Σσερ, σσιρ, σσεν, σσιν, σσιντ = Άγια, Άγιος (συνοδεύουν κύρια ονόματα)

Σσ'ρ Μαρίε-α ή Σσ' Μ'ριε-α = η-Παναγία

Σσ'ν Γκιέργκι, Σσ' Μίτρι, Σσ'ν Εντρέ = Αη Γιώργης, Δημήτρης, Ανδρέας κλπ

Σι ντο Χριστόι ε Σσ'ρ Μαρία, ε σι γιάμ ου, τ' γιέτ' εδε σστ'πια!= όπως θέλει ο Χριστός και η Παναγία, και όπως είμαι εγώ, να είναι και το σπίτι! (ευχή)

Σσ'νβέντ-ι= το- ιερό (της εκκλησίας)

Σοτ ίσστ' σσέιτα ε ίμε= σοτ ίσστ' ντίτα ε σσέιτεσ' σ' ίμε/σ' άτε= σήμερα είναι η γιορτή μου/σου

Σοτ ίσστ' ντίτα ε ντιζέτ σσέιτεβετ= σήμερα είναι η μέρα των 40 Μαρτύρων

Βρε σι σσέιτ' ε ζογραφίσουρ' ίσστ' άι! (π'ρ ντιέλμ ή βάσσαζε τ' μπούκουρα εδε τ' μπούτα)= βρε σαν άγιος ζωγραφιστός είναι αυτός! (για παιδιά ή κοριτσάκια όμορφα και ήρεμα)

Ε κε μπ'ν' σσ'λιρ' μοη! Νουκ' χάχετ'= ε κε μπ'ν' πορδόλυσσα!= το χεις κάνει σαλαμούρα μοη! Δεν τρώγεται! (λύσσα στο αλάτι)

Βρε γιέτεχ τ' σσέσσ'ς κ'τό!= βρε αλλού να τα πουλήσεις αυτά!

Άι σσ'ντέτ! Μίρ' ουτσούαμ'!= άι (στην) υγεία (μας)! Καλώς βρεθήκαμε!

Σσούανν= σβήνω

Σσέγκι-ου= το-ρόδι

Σσίλιε-α= η-νοστιμιά

Σσιλόνν= νοστιμιζω (κάτι)

Βρε ουμπ'ν' σστούπ'!= βρε έγιναν στουπί! (μέθυσαν)

Βέμι ντ' σστρογιέρ'!= πάμε στη στρογιέρα! (απάγιο μέρος,απάνεμο, δεν έχει αέρα, δε φυσάει εκεί ανεξάρτητα αν έχει ήλιο ή ίσιιο)

Σσάρπ'-α= φρύγανο, ξερόκλαδο

Σσκέλ= πατάω

Ε κα σσκέλτουρ' βέρα!= ουντέχ!=τον «πάτησε» το κρασί!= μέθυσε!

Σσκέλπ= κλωτσά

Σσκεπ'τίμ'-α= αστραπή

Σσιπίε-α= αετός (Ρεϋνόλδος σελ 31...)

Σσιλιά-ου= ο ομιλών τη γλώσσα των Γραικών (εξελληνισμένο: Σιλιάς) σε αντίθεση με το Αρμπ'ρέσ=Αρβανίτης

Σσιλιέρ'-α= το θηλυκό του σσιλιά (και σσιλίρα)

Σσιλιερίσσι ή σσιλιρίσσι= η γλώσσα των λοιπών σε αντίθεση με το Αρμπ'ρίσσι (η ρίζα των τελευταίων τριών λέξεων δεν έχει καμία απολύτως σχέση με το «σιληρός-σιληρή»...Για την ακρίβεια σιλιερίσσι σημαίνει...Βουλγάρικα, Σλάβικα και Σσιλιά= ο Βούλγαρος, Αβαρο-Μογγολο-Σλάβος. Η ρίζα προέρχεται από το Σκύθης-Σκυθία αρχική κοιτίδα των Σλάβων ή κατά τους Βυζαντινούς, Σιλα-βηνών. Η «Ρωμείκη» γλώσσα στα Αρβανίτικα λέγεται Γρεκίσσι= Γρεκιστί, αλλά ο Αρβανίτης ποτέ δε χρησιμοποιούσε αυτή τη λέξη για τους μη Αρβανιτόφωνους. Συνεπώς οι «λοιποί» κάποια στιγμή μετά την κάθοδό τους τον 7^ο αι. (μέχρι την Νότιο Πελοπόννησο...) και ειδικά μετά την εξόντωση (του στρατού τους μόνο...) από το Βασίλειο Β' Βουλγαροκτόνο το 1014 μ.Χ. άρχισαν και μάθαιναν τη γλώσσα της εκκλησίας, τα «Ρωμείκα», όμως στο Αρβανίτικο λεξιλόγιο «ξέμεινε» αυτή η λεξούλα να σημαίνει πλέον «Ρωμείκα», «Ελληνικά» κλπ... «μαρτυριάρα πονηρή» λεξούλα και ό νοών νοείτω... (Λεξικό Κ.Χριστοφορίδη, Αθήναι 1904, σελ. 395 και «Ιστορία του Ελληνικού Έθνους» τόμοι Γ',Δ, Εκδόσεις Ελευθερουδάκη, Αθήναι 1930)...

Τ

Β'ρ νι' τζόλ ντιάθ= βάλε ένα σβόλι τυρι

Μ' ρρι σι τζόλ= μου κάρθεται σα σβώλος (δεν το χωνεύω)

Μοη τσαπερδόν!= (προς άτακτα κορίτσια, σαύρα πράσινη μεγάλη)

Βρε τσ' βιέν τορρ τορρ?= βρε τι έρχεσαι γύρω γύρω?

Μοη β'σντό β'σντό! Βιέν τόρρ'-τόρρ' , σι διτ' π'ράρα στρούγκ'σ'!=μόη κοίτα κοίτα!
Έρχεται γύρω-γύρω, σαν τα γίδια μπροστά απ' τη στρούγκα ! (είναι ανυπόμονη)

Τόρρ'λια= κάτι το κυκλικό γενικά

Τρυγιτί-ου= ο- Σεπτέμβριος

Τσάπ-ι= ο- τράγος

Μέρ μ' κουρ μ' τσόν, τ' μ' κέσς κουρ μ' κ'ρκόν!= πάρε με όταν με βρείς, να με έχεις
όταν με ζητήσεις!(αγάπα το φίλο σου με τα ελαττώματά του)

Ε τσέλε βάτρ'ν, τ' νγκιρόχεμι πακ ?- γιό νουκ' ε τσέλα, μ' μαρρούαν' ντρούτ'= το
άναψες το τζάκι, να ζεσταθούμε λίγο?- όχι δεν το άναψα, μου τελειώσαν τα ξύλα

Τ' καν' ζ'ν' τ'ρμπόν'τ'?= Σ' έχουν πιάσει τα τ'ρμπόνια ? (λύσσα)

Τ'ρμπούαρ' γιέ?= λυσσάζει έχεις?

Τ'ρμπόνετ' φούντι!= λυσσάει τελείως!

Φ

Φέντ'-α= κλανιά θορυβώδης «κομπολογάτη». Η δεύτερη κατηγορία είναι η διαβόητη...:

Μούτ'λια= κλανιά υποχητική, συνήθως μετά «περιεχομένου» (όπως φανερώνει και το όνομα), δέον να αποφεύγεται σε κλειστούς χώρους συνωστισμού, διότι προκαλεί ταχύτατη διασπορά των παρευρισκομένων, συνοδευόμενη από τη στερεότυπη φράση: «κάποιος έκλασε!»

Μπύθ' τσ' ίσστ' ζ'ν' τ' πιέρδ', τ' μος πιέρδτε ντο φέντνε= κώλος που είναι απασχολημένος να κλάνει, κι αν δεν έκλανε θα αμόλαγε «φέντες» (παρατατικοί)

Βρε λέ τ' φίσσιετ' φίκου!=βρε ας να μαραθεί το σύκο!

Φιλιότσ-ι,-α= ο- βαφτιστικός,-α

Βρε μ' χ'νγκρι φιρόμ'ν'!=βρε μού «φαγε» το φύσημα! (αναπνοή)

Βρε σι σσκον φουντέρ φουντέρ!=βρε πως περνάει βιαστικός βιαστικός!

Φλάκ'-α= φλόγα

Πίμ ν' τ' φλακίμ' γκιάκουν'?= Πίνουμε ένα να «ανάψουμε» το αίμα?

Νάανι...ε ντί εδε Μάρα νγια Φράρι!=τώρα...το ξέρει και η Μάρα απ'το Φράρι! (επί παλαιάς ειδήσεως.Φράρι= χωριό Τροιζήνας)

Φρ'σσι'-α= κρύετ' ε κάριτ= η βάλανος του πέους

Βρε ι φσιτί!= ι λεβρίτι=βρε τα σκούπισε! (επι τυχερών παιγνίων, τα πήρε/άρπαξε όλα)

Βρε νούκ' φτουρόν'!= βρε δε φτουράει! (δεν πιάνει τόπο)

Βαλόν κουσία= βράζει το καζάνι

Βρε π'ργιάσστα βάλεσ' σουμ'κ'ντίμε ντίμ' != βρε έξω απ'το χορό πολλά τραγούδια ξέρουμε !

Φλ'κ'= νιερί ι πα φόρτ'=άνθρωπος αδύναμος

Μα τσ' φλ'κ'! Άιντε μάρου φλ'κ'! Με τρίμα ντο ζίχεσσ'?= Άιντε χάσου! Με τα παλικάρια θα «πιαστείς» (τα βάλεις)?

ПРОТОТІП

X

Κούσς χα ι πάρι, γιογι'σίν παστάι= όποιος τρώει πρώτος, μετά χασμουριέται

Κούσς ε κα, ε κα, ε κούσς ε ρούαν ε χα= όποιος τό'χει, τό'χει, και όποιος το φυλάει το τρώει

Βρε χαλάλ τ' τ' μπέν'τ', σι κλιούμ'σστ' ε μέμ'σ'!= βρε χαλάλι να σου γίνει, σαν το γάλα της μάνας! (ευχή,άξιος ο μισθός σου)

Χάμ'λια= η βουλιμία

Χαμοδράκκι= ο άνθρωπος που τρώει πολύ και δεν μπορεί να κινηθεί (μτφ)

Χαπαλέκ'ζ'= κουρ νγαλκόν γιρα σι μπούρρα=όταν καβαλικεύουν (το ζωντανό) οι γυναίκες σαν τους άνδρες.

Χάρδιλια= σαμιαμίδι, μικρή πορτοκαλί σαύρα σπιτιού

Καλι'κούτσσ'= χίπουρ' μπι κουρρίζιτ τ' κάλιτ σι γιρα= όταν καβαλικεύουν οι γυναίκες έχοντας και τα δύο πόδια στη μια πλευρά.

Σα χάπε ίσστ' κιό άρα?= πόσες δρασκελιές είναι ετούτο το χωράφι?

Ου ε μόρα χάκουν' τιμ= εγώ πήρα την εκδίκησή μου

Ου ντο τ' βίνν πρέι χάκουτ= εγώ θα έρθω από εκδίκηση= θα σε εκδικηθώ (σπάνια περίπτωση αφαιρετικής πτώσης ουσιαστικού πρέι+ουσιαστικό σε δοτική)

Βρε ου τ' θομ, σ' καμ χέρδε, ε τι με πιεν «σα ντιέλμ κε»? = βρε εγώ σου λέω δεν έχω @ρχ@δια και σύ με ρωτάς «πόσα παιδιά έχεις?» (μου λες άσχετα πράματα)

Δ'μόνι σσερμπές νούκ' κα, ε ρι ε κρούαν χέρδετ'!=ο δαίμονας δουλειά δεν έχει και κάθεται και ζύνει τ' @ρχ@δια του!

Νάαα να, δέεμον! (με ντι γίιστα)= με δύο δάχτυλα σα να μουτζώνουμε

Χέκουρ τ' φτόχ'τ' κοπανίς άι!=αυτός βαράει κρύο σίδερο! (μάταιος κόπος)

Να να! ια χίπι τάτα μέμ'σ' != να να! Της το καβάλησε ο μπαμπάς της μαμάς! (προς βιαστικούς,προπετείς)

Ε Χ'ν' πα χ'ν' νούκ' μπέτετ'!= λείπει ο Μάρτης απ'τη Σαρακοστή? (Κυριολεκτικά επειδή η μέρα Δευτέρα στην Αρβανίτικη είναι αφιερωμένη στη Σελήνη: Δευτέρα χωρίς «φεγγάρι» δεν μένει.)

Χούντ'ρ' μπ'σσκε ντ' σύ τ'ντ!= σιόρδα να 'χουν τα μάτια σου! (προς κάποιον που επαινεί κάτι. Σπάνια περίπτωση θαυμαστικής έγγλισης του μπ'νν= κάνω)

Πτ' πτ' ! Χούντρ'ζε μονοπίρ'ζ' ! (μονοπίρ'ζ'= χούντ'ρ' με νί' θέλμπ= σιόρδο με ένα πυρήνα)= φτού φτού! Σκορδάκι μονοπύρηνο!

Αϊ ρα πράπ'τα!= αυτός έπεσε ανάσειλα!

Μοη χούντ' τσ' ε κα!= μοη μύτη που την έχει! (η ψηλομύτα)

Μοη β'σντό χούντ'!= μοη κοιτά μύτη! (ομοίως)

Σ'καμ χούντ' τ' βέτε ατιέ!= δεν έχω μούτρα να πάω εκεί! (ντρέπομαι)

Λέ τ' μάρρ' χούντ'τ' τ' βίνν'!=λέ τ' γκουτζόνν' τ' βίνν'!=ας τολμήσει να έρθει!

Σόντε ντο τ' χούμν' καλορί ντ' γιάκ'ρα= απόψε θα «χαθεί» η καβαλαρία στα αίματα=(μτφ. απόψε θα κολυμπήσει το μοσχάρι στο αίμα)

Χερόμα ίσστ νι' φούσσ' ή άρ' ε βόγκ'λ ντ' μες ντι μαγκούλεβετ (χερόμ'ζα ίσστ μ'' ε βόγκ'λ)= χερόμα είναι μια μικρή πεδιάδα ή χωράφι ανάμεσα απο δύο λόφους (η χερόμ'ζα είναι πιο μικρή)

Χέδ= πετάω, λιχνίζω. παθ: Χίδεμ

Χίδου νιώρα!= πετάξου γρήγορα!=βερβίτου!

Χιμικόι= καρπούζι

Χέλμ-ι= φαρμάκ-ου= το-δηλητήριο, μτφ η πίκρα, στενοχώρια, λύπη

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

<u>ΑΦΙΕΡΩΣΗ</u>	<u>ΣΕΛ 1</u>
<u>ΕΙΣΑΓΩΓΗ</u>	<u>ΣΕΛ 3</u>
<u>ΠΡΟΦΟΡΑ</u>	<u>ΣΕΛ 29</u>
<u>ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΟ</u>	<u>ΣΕΛ 31</u>
<u>ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ</u>	<u>ΣΕΛ 39</u>
<u>ΟΝΟΜΑΣΤΙΚΗ-ΒΟΗΘΗΤΙΚΑ ΡΗΜΑΤΑ</u>	<u>ΣΕΛ 46</u>
<u>ΓΕΝΙΚΗ</u>	<u>ΣΕΛ 52</u>
<u>ΔΟΤΙΚΗ</u>	<u>ΣΕΛ 62</u>
<u>ΑΦΑΙΡΕΤΙΚΗ</u>	<u>ΣΕΛ 68</u>
<u>ΑΙΤΙΑΤΙΚΗ</u>	<u>ΣΕΛ 72</u>
<u>ΡΗΜΑΤΑ</u>	<u>ΣΕΛ 81</u>
<u>ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΗ- ΠΑΘΗΤΙΚΗ ΦΩΝΗ</u>	<u>ΣΕΛ 89</u>
<u>ΕΓΚΛΙΣΕΙΣ</u>	<u>ΣΕΛ 94</u>
<u>ΠΡΟΣΤΑΚΤΙΚΗ</u>	<u>ΣΕΛ 102</u>
<u>ΜΕΤΟΧΗ</u>	<u>ΣΕΛ 112</u>
<u>ΑΠΑΡΕΜΦΑΤΟ</u>	<u>ΣΕΛ 124</u>
<u>ΓΕΡΟΥΝΔΙΟ</u>	<u>ΣΕΛ 129</u>
<u>ΜΕΛΛΟΝΤΑΣ</u>	<u>ΣΕΛ 134</u>
<u>ΑΟΡΙΣΤΟΣ</u>	<u>ΣΕΛ 138</u>
<u>ΕΥΚΤΙΚΗ</u>	<u>ΣΕΛ 148</u>
<u>ΠΑΘΗΤΙΚΗ ΑΟΡΙΣΤΟΥ</u>	<u>ΣΕΛ 155</u>
<u>ΠΑΡΑΤΑΤΙΚΟΣ</u>	<u>ΣΕΛ 162</u>

<u>ΠΑΡΑΚΕΙΜΕΝΟΣ</u>	<u>ΣΕΛ 167</u>
<u>ΥΠΕΡΣΥΝΤΕΛΙΚΟΣ</u>	<u>ΣΕΛ 172</u>
<u>ΑΝΤΩΝΥΜΙΕΣ</u>	<u>ΣΕΛ 176</u>
<u>ΕΠΙΘΕΤΑ</u>	<u>ΣΕΛ 190</u>
<u>ΕΠΙΡΡΗΜΑΤΑ</u>	<u>ΣΕΛ 198</u>
<u>ΦΡΑΣΕΙΣ ΕΞΟΙΚΕΙΩΣΗΣ</u>	<u>ΣΕΛ 203</u>

